

Kincses Áron

**A Kárpát-medence ezredforduló utáni
migrációs hálózatának vizsgálata
magyar nézőpontból**

PhD. értekezés

Témavezető:

Langerné Dr. Rédei Mária

**Habil. egyetemi docens,
az MTA doktora**

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI TANSZÉK**

**Földtudományi Doktori Iskola
Földrajz–Meteorológia Program**

**Doktoriiskola–vezető: Dr. Gábris Gyula, DSc egyetemi tanár
Programvezető: Dr. Nemes Nagy József, DSc egyetemi tanár**

**Budapest
2010**

TARTALOMJEGYZÉK

1.	Bevezetés	3
1.1	A nemzetközi vándorlás meghatározása	3
1.2	Témaválasztás, a kutatás célja	4
2.	Nemzetközi vándorlás a Világban	7
2.1	A migráció mozgatórugói	7
2.1.1	Demográfiai vetület	7
2.1.2	Gazdasági vetület	8
2.1.3	Politikai vetület	10
2.2	Migrációs pillanatképek napjainkig	12
3.	Magyarországon élő külföldiek, 2001–2008	19
3.1	Migrációs adatforrások bemutatása	20
3.2	A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok demográfiai, gazdasági jellegzetességei és a főbb hazai területi hatások	21
3.2.1	Magyarországon tartózkodó külföldiek száma	22
3.2.2	A külföldiek területi elhelyezkedése	24
3.2.3	A külföldiek összetétele	34
3.3	A külföldiek által preferált magyar térségek vizsgálata	48
3.3.1	Budapest	49
3.3.2	Pest megye	53
3.3.3	Határmenti térségek	55
3.3.4	Balatoni térség	58
4.	A küldő országok vizsgálata és kapcsolatok a fogadó területekkel	59
4.1	Román állampolgárok	60
4.1.1	Előzmények	60
4.1.2	Területi vizsgálatok	62
4.2	Ukrán állampolgárok	68
4.2.1	Előzmények	68
4.2.2	Területi vizsgálatok	70
4.3	Szerb állampolgárok	75
4.3.1	Előzmények	75
4.3.2	Területi vizsgálatok	77
4.4	Szlovák állampolgárok	82
4.4.1	Előzmények	82
4.4.2	Területi vizsgálatok	84
4.5	Oszták állampolgárok	88
4.5.1	Előzmények	88
4.5.2	Területi vizsgálatok	89
4.6	Horvát és szlovén állampolgárok	92
4.6.1	Előzmények	92
4.6.2	Területi vizsgálatok	92
4.7	Területi és népességi hatások	95
4.7.1	A migránsok Kárpát-medencei regionális megoszlása	95
4.7.2	A Magyarországra tartó migráció hatása az elvándorlási területek népességszámára	97
4.7.3	A Magyarországra tartó migráció hatása az elvándorlási területek magyar népességére	98
4.7.4	Forrás és célterületek kapcsolatai	101
5.	Migrációs hálózatok a Kárpát-medencében	104

5.1	Áramlási és állományi állampolgársági adatok közötti kapcsolat	104
5.2	Migrációs helyzetpotenciál	105
5.3	Migrációs települések hálózatai	108
6.	Összefoglalás	115
	Mellékletek	119
	Irodalomjegyzék	126
	Ábrajegyzék	132
	Táblajegyzék	133

1. Bevezetés

1.1 A nemzetközi vándorlás meghatározása

A migráció interdiszciplináris jelenség, mely főként a földrajz, jogtudomány, demográfia, közgazdaságtan, történelem, munkatudomány, pszichológia és a politikatudomány területét érinti. Ebből következően az értelmezése, meghatározása is különféle vetületeket hangsúlyoz. A Központi Statisztikai Hivatal Demográfiai évkönyve szerint (KSH, 2008) a nemzetközi vándorlás (az Eurostat meghatározásával összhangban) az eredeti (szokásos) lakóhely országának olyan tartós elhagyása, amelynek célja egy más országban való lakóhely létesítése letelepedés, tartózkodás vagy jövedelemszerző tevékenység végzése céljából. Mivel a migráció motivációja gyorsan bővült, így a végleges letelepedésre vagy pusztán a jövedelemszerzésre irányuló meghatározást Rédei Mária a tanulási célú migráció fogalmával egészítette ki (Rédei M., 2007a), valamint Illés Sándor az időskori migrációval (Illés S., 2008) bővítette, melynek célja lehet a nyugdíjak vásárlóerejének jobb kihasználása, vagy a kedvezőbb éghajlat keresése (mediterrán térség). A családgyejesítéssel kapcsolatos motivációk is hangsúlyosak, sokszor a nemzetközi migráció egyik fő befogadási csatorniját jelentik.

Egy másik megfogalmazás a migrációt nagyobb lélekszámú lakosság egyik területről a másik területre való tartós vagy ideiglenes elvándorlásaként magyarázza, jogi szempontból semleges jelenséggként említi, nem szankcionálható cselekedetként (Szalma J., 2001).

Míg az első definíció csak az önkéntes migrációt tekinti nemzetközi vándorlásnak, addig a második a kényszerszermigrációt (a mozgást kiváltó döntés háttérében háború, politikai, vallási, nemzetiségi, nyelvi stb. szempontú üldözés, természeti katasztrófa áll) is ide sorolja. Jogi szempontból is kiemelkedő jelentőségű, hogy legális (az egyének a szükséges okmányok birtokában vándorolnak) vagy illegális migrációról van-e szó. Ez a kérdés azzal függ össze, hogy az államok meghatározhatják, milyen feltételek mellett engedélyezik külföldiek számára a területükre való belépést (Izsák É., 2003), az ott tartózkodást.

A továbbiakban elvi (a háborús övezetekből való menekülések általában előre kiszámíthatatlan egyszeri és tömeges jelenségek, melyek motivációja, területi vetülete merőben eltér az önkéntes vándorlásokétól, valamint minden ország számára politikai kérdés is, hogy mely ország állampolgárainak ad menekült státuszt) és praktikus (az illegális migrációra a jellegéből következően kevés és alacsony megbízhatóságú az adat) okokból is az önkéntes és legális migrációt értem nemzetközi vándorlás alatt. Ekkor a nemzetközi vándorok önálló döntésük alapján változtatják meg a lakóhelyüket (egy másik országba vándorolva), mely választásra az

általuk felmért külső és belső tényezők, a vonzó és taszító hatások meghatározó szereppel bírnak.

A migráció sem küldő, sem fogadó oldalon nem független attól a társadalmi-gazdasági környezettől, melyben végbemegy; óhatatlanul magán viseli egy-egy korszak jellemző vonásait. Az ezredforduló utáni években a nemzetközi vándorlás karakterisztikáját talán leginkább a gazdasági globalizációval (például a lecsökkent utazási idők és költségek, tőkemozgások, multinacionális vállalatok) és a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos aggodalmakra adott nemzeti, nemzetközi stratégiák (munkaerő pótlása az előregedő nyugati társadalmakban) formálták. Régebben a migráció mintegy meghatározta a vándorlók életútját, mint olyan egyszeri, egyirányú esemény, ami a „határ” átlépésének szimbolikussá emelkedő momentumához kötődött. Az országghatár fizikai és konkrét értelemben való átlépése biográfiai határponttá lényegült át (Kovács É. – Melegh A., 2000). A vándorlás új formái kétségbe vonják, hogy a vándorlás egyszeri aktusként, mint a kibocsátó társadalmon belüli állampolgárság elvesztése és asszimiláció útján egy új társadalmi tagság megszerzéséként jelenik meg (Bonanich E., 1972). A folyamatban a határon átnyúló vándorlások egyre kevésbé jelentenek végleges letelepedési szándékot, sokkal inkább az életpálya egy-egy állomását (Hatton T. – Williamson J., 2005). Más szavakkal az egyidejű különterű migrációs események mellett a különidejű események (Nemes Nagy J., 1998) súlya felerősödik, a cirkulációs migráció jelensége egyre jellemzőbbé válik (Illés S. – Kincses Á., 2009).

1.2 Témaválasztás, a kutatás célja

Az utóbbi évtizedekben Európa befogadó szerepe felértékelődött. Mára a nyugat- és dél-európai államok többsége sokmillió külföldön született lakossággal rendelkezik. A nemzetközi vándorlás témája a fogyó nyugati társadalmak fenntarthatóságával, a gazdasági globalizációval vagy a klímaváltozással (környezeti migráció) kapcsolatosan is egyre többször előtérbe kerül.

A magyar aktualitásnak is számos oka van. A közép-európai országok a 90-es évek rendszerváltozásai után a gazdasági felzárkózásnak és az integrációnak köszönhetően rendre befogadó térségekké váltak. Magyarország és a szomszéd országok életében ez a jelenség merőben új helyzetet teremtett, mivel eddig inkább az elvándorlások voltak a jellemzők. Így a migráció magyarországi kutatása, a befogadó helyzet biztonsági, haszonelvű továbbgondolása nem tekint vissza hosszú múltra, főleg nem földrajzi nézőpontból.

A legtöbbször a környező országokból érkeznek hazánkba. Így a Magyarországot érintő migráció nem pusztán az előnyök minél hatékonyabb kihasználása, a kockázatok mérséklése miatt lé-

nyeges, hanem mert a határokon túl nyúló hatás folytán befolyásolja a Kárpát-medence magyar etnikumú népességének területi elhelyezkedését. E kettősség, valamint a nemzetközi vándorlás karakterisztikájának mélyebb megértése okán Magyarország számára különösen lényeges a Kárpát-medencei migrációs küldő és fogadó területek feltérképezése, összekapcsolása, a migráció hálózatként való felfogása, amely eddig még nem történt meg.

A nemzetközi vándorlás témájának stratégiai fontosságát mutatja az Európai Unió bel- és igazságügyi célkitűzései közt formálódó közös menekültügyi és bevándorlási politika, vagy a Schengeni Egyezmény is. A hazai célok és az uniós közös politikák megalapozásához, hatékonyságának növeléséhez szükséges a magyar migrációs helyzet áttekintése és követése a nemzetközi áramlatok viszonylatában, melyben véleményem szerint a földrajzi szemlélet ki-hagyhatatlan elem.

Eddig a Magyarországot érintő migráció kutatásában inkább a fogadó területek feltérképezésén volt a hangsúly. Az elvándorlási térségek néhány survey jellegű, lokális vizsgálaton kívül (például: Kész A., 2008) beazonosíthatatlanok. Ennek oka főként az adatok (elérhetőségének) hiánya, ami mindenképpen megnehezíti a régióspecifikus kutatásokat. Így elsődleges célom a szomszédos országok migrációs forrásterületeinek feltárása a területi hatások részletesebb megismerése érdekében.

A dolgozatban a releváns magyar migrációs adatbázisok (Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal adatbázisa, illetve ezen alapuló Központi Statisztikai Hivatal adatállománya) 2001. január 1-jei és 2008. január 1-jei eszmei időpontra vonatkozó állományi adatait használtam. A konkrét elemzések alapjául szolgáló adatok közvetlenül nem voltak elérhetőek, külön besorolásokra volt szükség, mely a disszertáció készítésének szerves részét képezte. A területi migrációs adatmátrixok összeállítása előtt és közben számos problémával szembesültem. Az elsődleges nehézséget az jelentette, hogy nem egy előre megadott települési listából válogathat a tartózkodási, bevándorlási vagy letelepedési engedélyért folyamodó külföldi állampolgár a születési helyének megadásakor. Így gépelési, helyesírási hibák, különböző nyelveken megadott településnevek, településrészek, különféle megadási módok nehezítik a megfelelő besorolások megkeresését. Például Marosvásárhely 176 különböző módon¹, míg Sepsiszentgyörgy 186-féleképpen² került berögzítésre az adatállományba. A küldő területek meghatározásához a településeket egyesével kellett beazonosítani, ami a szomszédos országokra az ezredforduló után

¹ Marosvásárhely; Tirgu Mures; Maros vásárhely; t mures; targu mures; tg. Targumures; Székelyvásárhely; Románia, Tirgu Mures; Székelykaskad (közigazgatásilag Marosvásárhelyhez tartozik); stb.

² Covasna Mun. Sfintugheorghe; Covasna Sfantu Gheorghe; Fintugheorghe; Mun Sfantu Gheorghe; Sepsiszentgyörgy Kovászna M; Sfantu Gheorghe Covasna; Sfintul-Gheorghe; Sepsiszentgyörgy Sf Gheorg; Sf Gheorghe Sepsiszentgyörg; Covasna Mun. Sfintugheorghe; Sfantu Gheorghe Covasna; Sántul Gheorghe; Sztotyor (közigazgatásilag Sepsiszentgyörgyhez tartozik); stb.

18 831 különböző településnevet (8145 romániai, 4130 ukrán, 3314 szerbiai, 1351 osztrák, 1098 szlovákiai, 601 horvát, 192 szlovén) jelentett. Az ukrainai azonosításokban Dr. Karácsony Dávid (MTA, FKI kutatója), a szerbekében Takács Zoltán (A Szabadkai Regionális Tudományi Társaság és a Magyarságkutató Tudományos Társaság kutatója) volt segítségemre.

A nemzetközi vándorlás Kárpát-medencére kiterjedő forrásterületeinek beazonosítása lehetővé teszi a területi migrációs (honnan – hová – mennyi ember) mátrixok megalkotását. Ez önmagában is hiánypótló, a hazánkat és szomszédainkat érintő vándorlási folyamatok mélyebb megértésében, valamint a regionális migrációs stratégiák kialakításának szemszögéből is. E mátrix mögött lévő adathalmaz részletes vizsgálatokat tesz lehetővé, melynek keretében a vándorlók létszámát, életkori összetételét, adózott jövedelmét, foglalkozását, iskolai végzettségét fogom elemezni a forrás és célterületek migrációs sajátosságainak meghatározása céljából.

A dolgozat tematikáját tekintve két nagy részre – elméleti áttekintés, empirikus vizsgálat –, szerkezetét tekintve öt fő szakaszra (fejezetre) osztható:

A bevezetés utáni első részben (2. fejezet) a nemzetközi és hazai szakirodalom áttekintése, feldolgozása alapján kísérletet teszek a nemzetközi vándorlás általános kiváltó okainak, hatásainak, differenciáló jellemzőinek meghatározására, értékelésére és a II. világháború utáni globális nemzetközi trendek rövid összefoglalására.

Az empirikus vizsgálatokat a rendelkezésre álló adatok bemutatásával kezdem, ahol kulcssze-repet játszanak a területi migrációs (honnan – hová) mátrixok. A 3. fejezetben a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás térbeli vetületeit elemzem. Bemutatom az ezredforduló után Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok demográfiai, gazdasági, területi jellemzőinek különbözőségét a már itt élőkhez képest.

A 4. fejezetben a hazánkban élő migránsok bevándorlás előtti települései, megyéi állnak az analízis középpontjában. Így lehetővé válik a szomszédos országokból hazánkba érkezők jelenlegi és eredeti lakóhelyei közötti kapcsolatok elemzése, érintve a Kárpát-medencei országoknak a Magyarországra vándorlások miatti népességváltozásait is 2001. és 2008. között.

A következő pontban (5. fejezet) a magyar céltelepülések Kárpát-medencei migrációs összeköttetéseinek időbeli, térbeli változásait elemzem az ezredforduló utáni években, valamint az eloszlásuk jellemzőire igyekszem magyarázatot találni.

2. Nemzetközi vándorlás a Világban

2.1 A migráció mozgatórugói

A migrációs folyamatok szereplői a kormányzatok, a migránsok, a nemzetközi vállalatok, a nemzetek feletti szervezetek és a konkrét célterületeket képviselő döntéshozók. Az állam meghatározó szerepe az irányításában folyamatosan csökken, az egyes emberek lehetősége pedig növekszik abban, hogy hová és milyen módon szándékoznak bejutni. A nemzetek feletti, nemzetközi és a regionális stratégiák meghatározóvá válnak.

A nemzetközi vándorlás egyéni, kisközösségi döntésen alapul. A migránsokat makroszinten leginkább a demográfiai és a gazdasági erők mozgatják. E két tényező közrejátszása hozzávetőlegesen meghatározza a világ migrációjának méretét, irányát és karakterét, igaz, az alapokat mélyen érinthetik az etnikai kérdések és a politikai akarat is.

2.1.1 Demográfiai vetület

Minden ország áthalad(t) a klasszikus demográfiai átmeneten a gazdasági modernizáció során: fejlődnek a táplálkozási és egészségügyi kondíciók, ami miatt a gyermekhalandósági ráta csökken, ezáltal növekszik a populációban a túlélő gyerekek aránya és a várható élettartam is. Pár évtized múlva, egy növekvő súlyú mobil fiatal felnőtt kohorsz jön létre, és pontosan ez a csoport a legérzékenyebb a kivándorlásra. Ezek a demográfiai események voltak a meghatározók az európaiak jelentős számban történő tengeren túlra áramlásában a késő XIX. században, és a harmadikvilágbeli munkásoknak a fejlett világba vándorlásának a XX. század második felében. A szegény agrárországokhoz képest a pólus másik végén a gazdag, iparosodott országok találhatók. Európa (mint az USA) demográfiai helyzete elöregedő, növekvő várható élettartammal. Majdnem minden európai országban (az USA-val ellentétben) a természetes szaporodás a reprodukciós szint alatt marad. Ennek eredménye, hogy a demográfiai elöregedés irama sokkal nagyobb Európában, mint az USA-ban (Hatton T. – Williamson J., 2005). Nem utolsósorban ez kevesebb hazai fogyasztót jelent a primer fogyasztásban, ami nagyobb versenyt indukál a külföldi fogyasztókért a kereskedelem további liberalizálását ösztönözve.

Népesség-előrejelzések alapján (Hablicsek L., 1996) *a fejlett országok lakosságának aránya a fejlődőekhez képest csökkenni fog*³. Így az egyik oldalon népességhiány, míg a másikon erőteljes többlet keletkezik, a relatív többletből potenciálisan nemzetközi vándorok lehetnek. *Egyeszerre figyelhető meg a fejlett világ bevándorlási vonzása és a harmadik világ kivándorlói nyomása.*

³ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>

A fejlett országoknak a fentebb felsorolt kihívásokra adott válaszai általában három irányt vehetnek a fenntartható fejlődés szem előtt tartása mellett: (a) alapvető változások a nyugdíj- és egészségügyi rendszerekben; (b) termékenységi ráta javítását célzó intézkedések; és (c) nagyobb bevándorlás ösztönzése (Papademetriou D.G., 2006), hiszen *a mobilitás segítségével viszonylag gyorsan módosítható egy térség demográfiai helyzete. Azonban a migráció közvetlen népességszámra gyakorolt hatásai mellett számolni kell a fogadó társadalomban keletkező közvetett hatásokkal* (gazdasági aktivitásra, munkanélküliségre, átlagéletkorra, termelékenységi rátára, eltartottsági rátára stb.) is. Kérdés, hogy a nyugati társadalmak előregedésére, alacsony termékenységi rátájára, a nyugdíjrendszer nehézségeire a bevándorlás-e az egyik részmegoldás? A válasz a vándorlásból elérhető „haszontól”, a migráció irányításának hatékonyságától, a kiválasztás eredményességétől és a vándorok tulajdonságaitól függhet. Amennyiben képzetlen, nyelvtudás nélküli munkaerő áramlik be, úgy ez semmiképpen nem jelenthet kiutat.

2.1.2 Gazdasági vetület

A forrásországok kivándorlási rátáját az otthoni átlagos bérek szerint ábrázolva a függvénykép fordított „U” alakú. Ennek oka, hogy az előiparosodás korszakában az alacsony hazai keresetek miatt azok, akiknek a legnagyobb hasznuk lett volna a vándorlásból, a „szegénységi csapdába” kerültek, nem tudták finanszírozni utazásaikat. Így hatalmas kereseti szakadék volt az iparosodott, magas keresetű országok és az agrár, alacsony keresetű országok között, ami összhangban van az alacsony kivándorlási rátával. Amint az iparosodás elkezdődött a szegény küldő országokban, növekedtek a reálkeresetek, ami fokozatosan „szabadabbá tette” az embereket. Így több és több potenciális migráns tudta finanszírozni a vándorlás költségeit. Amint a küldő ország bérnövekedési trendje folytatódott, a potenciális vándorlók áramlása lassan kimerült, visszaszorult a kivándorlás (Hatton T. – Williamson J., 2005).

Ismert, hogy a kivándorlók a keresetük egy részét hazaküldik (Rédei M., 2007b), ami ugyanúgy lehet az otthon maradás ösztönzésének formája, mint a hátramaradt családtagok jövőbeli migrációjának megalapozása (IOM, 2003), a szegénységi csapdából való kijutás eszköze.

1. táblázat : A hazaautalások mértéke a fogadó országok szerint, 2001–2008

Országok	Hazaküldött összeg (millió dollár)								A 2008-as GDP %-ában
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Európán belül									
Franciaország	9 194	10 353	11 311	12 277	11 945	13 031	14 513	15 908	0,6
Spanyolország	4 720	5 178	6 568	7 528	7 961	8 890	10 739	11 776	0,7
Németország	3 933	4 685	5 783	6 581	6 933	7 585	9 839	11 064	0,3
Lengyelország	1 995	1 989	2 655	4 728	6 482	8 496	10 496	10 727	2,0
Románia	116	143	124	132	4 733	6 718	8 539	9 380	4,7
Belgium	3 811	4 674	5 990	6 863	7 242	7 488	8 557	9 280	1,9
Nagy-Britannia	4 825	4 485	5 029	6 351	6 302	6 754	7 877	7 836	0,3
Oroszország	1 403	1 359	1 453	2 495	3 012	3 344	4 713	6 033	0,4
Ukrajna	141	209	330	411	595	829	4 503	5 769	3,2
Szerbia	1 698	2 089	2 661	4 129	4 650	4 703	5 377	5 538	11,1
A világ más részein									
India	14 273	15 736	20 999	18 750	22 125	28 334	37 217	51 581	4,2
Kína	7 037	10 955	15 059	20 186	24 102	27 954	38 791	48 524	1,1
Mexikó	10 146	11 029	16 556	19 861	23 062	26 877	27 136	26 304	2,4
Fülöp-szigetek	6 164	9 735	10 243	11 471	13 566	15 251	16 302	18 643	11,2
Nigéria	1 167	1 209	1 063	2 273	3 329	5 435	9 221	9 980	4,7
Banglades	2 105	2 858	3 192	3 584	4 314	5 428	6 562	8 995	11,4
Egyiptom	2 911	2 893	2 961	3 341	5 017	5 330	7 656	8 694	5,3
Vietnám	2 000	2 714	2 700	3 200	4 000	4 800	5 500	7 200	7,9
Libanon	2 307	2 544	4 743	5 591	4 924	5 202	5 769	7 180	25,1
Pakisztán	1 461	3 554	3 964	3 945	4 280	5 121	5 998	7 039	4,2
Marokkó	3 261	2 877	3 614	4 221	4 590	5 451	6 730	6 891	8,0
Indonézia	1 046	1 259	1 489	1 866	5 420	5 722	6 174	6 795	1,3
Fejlődő országok	93 122	112 609	140 420	164 370	198 932	235 403	289 376	337 761	2,0
Világ összesen	145 445	167 494	204 529	237 523	275 179	317 313	384 789	443 514	0,7

forrás: World Bank, 2008

A gazdasági globalizáció korszakában az országok közötti jövedelmi szakadékok gyorsuló ütemben növekszenek, a fejlődés egyenetlen. Az 1970-es évek elején a legfejlettebb országok egy főre eső jövedelme 14-szer annyi volt, mint a legfejletlenebbeké, az ezredforduló után pedig 26-szoros ez a hányados (Artner A. et al, 2006). A szélesedő életminőségbeli szakadék a harmadik világ és a fejlett országok között ösztönzi a mozgások növekedését. *A vándorok pénzügyi lehetőségei folyamatosan javulnak, a közlekedés gyorsan fejlődik*, a világ különböző részei így módon könnyebben elérhetők, olyannyira, hogy a nagy távolságú költözések ára – a családok jövedelmének arányaiban – most olyan alacsony, hogy még *a harmadik világbeli emberek egy része is bekapcsolódik a migrációs folyamatokba* (Hatton T. – Williamson J., 2005). A gazdasági globalizációnak azonban korántsem ilyen egyértelmű a migráció volumenére (a migránsok minőségére talán ez még inkább igaz) gyakorolt hatása. Gallup, Sachs és Mellinger (1999) szerint az egy főre eső bevételek, valamint a gazdasági növekedési ráták szignifikánsan magasabbak azoknál az országoknál, melyek a világgazdaság jelenlegi központjaihoz (USA, Japán, Európa) közel helyezkednek el. A jó piaci elérhetőség ezért nagy előnynek látszik a foglalkoztatottak számára a globalizált gazdaságokban. Így a világgazdaság jövőbeli fejlődésének egyik fontos kérdése az, hogy hol fog koncentrálni a gazdasági aktivitás. Ugyanakkor a kereskedelmi liberalizáció, a cégeken belüli áthelyezések és a technikai fejlődés segítik a tevé-

kenységek mobilitását, képessé téve a cégeket, hogy megosszák a termékeiket különböző helyek között, könnyebbé téve a távoli fogyasztók ellátását (Krugman P. – A. J. Venables, 1996; A. J. Venables, 1998), így befolyásolva a gazdasági aktivitások lokalizációját. Az áru, a tőke, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlása felgyorsította a vállalati fúziókat, a tőkekoncentrációt, a termelés egy részének kitelepítését alacsony bérű országokba. Ennek oka, hogy a multinacionális vállalatok hamar felismerték: az emberek mobilitása sokkal limitáltabb, mint a tőke vagy a javak mozgása (E. Kofman – G. Youngs, 2003). Így a termelés a kedvezőbb szállítási költségek és a fogyasztói piacok irányába mozdul el (Kurtán L., 2005), míg a stratégiai fejlesztést szolgáló tevékenységek leginkább az anyaországokban maradnak. Másrészt a gazdasági globalizáció következményeként a termelés egyes esetekben a tértől függetlenül (informatikai szektor) rugalmasan alkalmazkodó lett a piaci adottságokhoz és a humán erőforráshoz (Krugman P., 1998, Friedman T., 2006). *Így kettő, látszólag ellentétes tendencia veszi kezdetét: egyfelől korábban soha nem tapasztalt (munkavállalói) áramlás valósul meg, másfelől növekszik azoknak a tevékenységeknek és végzőiknek az aránya, akik földrajzilag helyben maradnak* (Rédei M., 2007b).

2.1.3 Politikai vetület

Az elmúlt két században a bevándorlási és a kereskedelmi politikában paradox módon karakteres különbségek vannak. A kereskedelmi politikák az atlanti gazdaságban sokkal liberálisabbak az 1950-et követő fél évszázadban, mint az 1860-at követő ötven évben. Ez éppen fordítottja a migrációs politikáknak. Ennek egyik oka, hogy a politika a kereskedelem kérdéskörét alapvetően a gazdasághoz kapcsolta, míg a migrációt a biztonsági és szociális témákhoz. Pedig a bevándorlás témaköréhez tartozó döntések általában keresztülvágják a politikai teret (Papademetriou D. G., 2006).

Az eredeti, a fogadó vagy tartózkodási hely társadalmainak célja nem feltétlenül vág egybe. A válogatás nélküli migráció jótékony hatásai bizonytalanok a fogadó országoknál. Erre utal a svájci drámaírótól, Max Frisch-től való aforizma is: „Mi munkásokat kértünk, és emberek jöttek.” Tehát *egy adaptívabban, és flexibilisen szabályozott migrációs irányításnak jelentős gazdasági és demográfiai előnyei lehetnek a fogadó országok számára* (Hamilton B. – Whalley J., 1984), *ami hozzájárulhat a fejlett országok fenntartható fejlődéséhez*. Ezért egyre több ország fejleszti a már bekövetkezett vándorlási eseményekre utólag reagáló politikák helyett a proaktív, jövőbeli célokat kitűző, toborzó jellegű migrációs szabályozásokat. A cél, hogy a migrációs kínálat legoptimálisabban találkozzon a fogadó ország saját demográfiai és gazdasági szükségleteivel. Az egyik fő kihívás a migráns munkaerő toborzása és a hazai ágazati érde-

kek figyelembevételével annak beillesztése a munkaerőpiacra (Rédei M., 2005), valamint a gazdasági növekedés, az egészségügyi és nyugdíjrendszer fenntartása. Ezzel egyidejűleg a másik fő kihívás a bevándorlási politika logikájának és racionalitásának interpretálása a hazai szavazók felé és a biztonság tudatosabbá tételének erősítése a „biztonságos határok, nyitott ajtók” politikának (secure borders, open doors) jegyében (Papademetriou D. G., 2006).

A globalizált gazdasági tér egyre kevésbé esik egybe az országhatárokkal, a multinacionális társaságok, a nemzetközi szervezetek, regionális integrációk ereje meggyengítette a nemzetállamok cselekvési hatékonyságát. A transznacionális tőke éppen az egyes országok sajátosságait, specifikumait fordítja a maga javára. Azaz a bérkülönbségeket, az adózási és gazdaságösztönző sajátosságokat (Artner A. et al., 2006). Így a gazdasági globalizáció világában az egyedi országos szabályozások és politikák nem tudják tovább hatékonyan irányítani a nemzetközi migrációt. Mindez sokkal szélesebb horizontális együttműködést követel meg a jövőben a releváns kormányzati szektorok és a kormányzati és nem kormányzati szereplők között nemcsak országokon belül, hanem országok között is (lásd az Európai Unió formálódó közös migrációs politikáját). Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert a közelmúltig a küldő országok (kivándorlási) politikája nem játszott jelentős szerepet a fogadó ország bevándorlási politikájában.

Ugyanakkor a befogadott személy konkrét földrajzi helyen él, így célszerű, hogy a migránsokat érintő valódi döntések ott történjenek, ahol azok hatása érvényesül, ezzel egyfajta szubszidiaritás valósulna meg. Így a szupranacionális együttműködésekkel párhuzamosan a szubnacionális, helyi kormányzati szintekre is fontos szerep hárul. Kanada és Ausztrália mutatja a legjobb példát arra, hogy a bevándorlási kérelmeket értékelő pontszámokban a területi szemléletet is érvényre lehet juttatni. Egyértelművé teszik, hogy ha valaki vállalja azt, hogy kedvezőtlenebb adottságú, „elmaradottabb” régióban telepszik le, akkor kedvezményeket kap. *Tehát a jövőben egyszerre lesz szüksége a globális, regionális és szubregionális szabályozásokra, valamint a szintek közötti koordinációra a migrációból eredő haszon növelése érdekében.* Továbbá a globalizáció erősödésével növekszik az üzleti élet érdeklődése a migráció iránt, ami részletesebb egyeztetést kíván. A gazdasági élet szereplői, a munkaadók maguk is helyet követelnek a migrációs tárgyalóasztaloknál, annak érdekében, hogy a számukra szükséges munkaerő minél bővebb körből váljon elérhetővé, a „lehető legjobb” elve alapján (Rédei M., 2007b).

A jövő egyik kulcskérdése tehát az, hogy miként viszonyul a termelés globális üzleti szempontja a munkaerő egyéni migrációs döntéséhez, és mindez milyen bevándorlási, illetve fenntarthatósági stratégia keretében valósul meg (Rédei M., 1998). A migráció stratégiai céljainak megfogalmazásához szükség van az adott ország népesedési, munkaerő-piaci, regionális jövőképeire

és a belső szükségletek folyamatos követésére, ezek regionális stratégiai célokkal történő összekapcsolására. Ugyancsak fontos a korstruktúra fiatalítása, az eltartottsági ráta javítása, a hiányszakmák betöltése, a hazai munkaerő felzárkóztatása, a hazai munkavállalók számára nem kívánatos tevékenységek átadása. A fejlett országokban a migráció irányításának kimondott vagy ki nem mondott célja demográfiai, gazdasági előnyök szerzése a globalizált világ fenntartható fejlődésének elősegítése érdekében.

2.2 Migrációs pillanatképek napjainkig

Amerika felfedezése élenkítette fel a spontán migrációs kiáramlást Európából. A jelentős közlekedési költségek és a magas kockázatok biztosítékai voltak annak, hogy a tehetősek és a legbátrabbak mozogjanak (önként). A távolság is fontos: a hosszabb mozgás, a nagyobb költségek nagyobb pozitív szelekciót eredményeztek. Bár ezek az önkéntes vándorlások eltörpülnek azok száma mellett, akik kényszerből érkeztek. Körülbelül 11,3 millióan utaztak az Új Világba 1820 előtt, ebből 8,7 millió volt az afrikai rabszolga (Hatton T. – Williamson J., 2005). A másik nagy bevándorló csoport az európai szolgákból és az elítéltekből állt. Így a XIX. század előtt az Új Világ gyér munkaerejének felduzzasztásában a kényszersmigráció fontos szerepet játszott.

Fokozatosan kezdődött el az átmenet a szabad vándorlások felé, ami döntő eltolódást jelez az interkontinentális migráció történetében. A szabad migránsok aránya az 1820-as évekre jellemző 20%-ról az 1840-es évekre már 80%-ra nőtt. Az ezt követő első három évtizedben az Amerikába bevándorlók számának éves átlaga 300 000 fő volt, ami megduplázódott a következő két évtizedben, és az évszázad fordulójá után évente 1 millió fölé emelkedett.

A forrásországok jelentős változáson mentek keresztül a XIX. században. Az évszázad első felében a bevándorlók túlnyomóan Európa gazdagabb feléből jöttek – a Brit szigetekről, majd Németországból. *Az ipari forradalom, a közlekedés fellendülése csökkentette a hosszú távú utazások árát és a migrációs költségeket, ami folyamatosan szélesítette ki a migráció terét.* Az 1880-as években egyre több migráns volt képes nyugat-európai hátsóországból és távolabbról, Kelet- és Dél-Európából elvándorolni. Így a migrációs kiinduló helyek továbbterjedtek azokra az országokra, melyekbe később érkezett meg a gazdasági növekedés, ezzel a szegényebb országokból érkezők aránya megnőtt.

Ezekben az időkben a migránsok többsége Amerikába tartott, főként az USA-ba. Az USA bevándorlási volumene 1846-tól a kvóták bevezetéséig (az 1920-as években) szorosan követi az európai kivándorlási mintázatot. Az 1880-as évek közepétől a kivándorlók jelentős száma ment Dél-Amerikába – elsődlegesen Argentínába és Brazíliába –, valamint Kanadába. Más áramlál-

sok az Egyesült Királyságot és Ausztráliát, Új-Zélandot és Dél-Afrikát kötötték össze. Még 1906 és 1910 között is az USA nyelte el az összes Amerikába kivándorló 64%-át. A második Argentína 17%-kal (Hatton T. – Williamson J., 2005).

Fontosabb vándorlások Európán belül is végbementek. Az első ipari forradalom következtében az ír migránsok Nagy-Britannia népességét duzzasztották, az olasz kivándorlók Franciaországba és Németországba mentek, a kelet-európaiak mozgása szintén Németországba tartott. A migráció költségei fokozatosan tovább csökkentek, a visszavándorlások megemelkedtek. Az USA szakértőinek becslései szerint 1890 és 1914 között a teljes áramlás 30%-át tette ki a visszavándorlás (Williamson J., 2006).

Az I. világháború előtt Ausztáliában és Új-Zélandon volt a legmagasabb a külföldön születettek rátája, mintegy 30% körüli, míg 14% volt a népesebb USA-ban. Ezek az arányok magasabban, mint *napjainkban*, amikor *a migránsok csoportjai sokkal széterjedtebbek a nagyobb gazdaságokban* (Európa, Amerika, Ausztrália, Új-Zéland és Dél-Afrika).

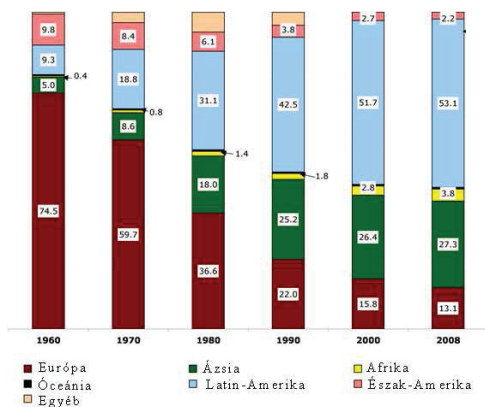
Az erőteljes pozitív önszelekció, ami a század korai időszakát jellemezte, folyamatosan eltűnt a migrációból, a bevándorlók minőségében hanyatlás ment végbe a fogadó országok munkaerőpiacának ítélete szerint. A bevándorlók átlagosan gyengébb iskolai végzettséggel és kisebb munkahelyi tapasztalattal rendelkeztek, mint a fogadó ország belföldi lakosai, mely helyzeten tovább rontott a gyengébb nyelvtudásuk is. Ez a hanyatlás növelte a bevándorlással kapcsolatos fogadóországbeli negatív véleményeket. A növekvő bevándorlás így megerősítette a bevándorlóellenes érzéseket, szélesedett az etnikai szakadék az új és régi bevándorlók között. A bevándorlás korlátozásának ösztönzése sokkal érzékenyebb a munkaerőpiaci viszonyok megromlására, mint a bevándorlás nagyságára (Pope, D. – Withers, G., 1994). Így az USA *kvóta-törvényeket* vezetett be 1921-ben, 1924-ben és 1927-ben („A kivándorlás emberi jog, a befogadás nem” [Heller Á., 1993]) a szegény országokból érkező bevándorlókkal, főleg az ázsiaiakkal szemben. Más országok (Argentína, Ausztrália, Brazília és Kanada) is követték ezt a példát, és *a korlátozások nélküli migrációnak a XX. század elején vége lett*.

Az éves bevándorlások Észak-Amerikába és Óceániába a II. világháború után így is folyamatosan nőttek. A nemzetközi vándorok éves számai elérték az egy évszázaddal korábbiakat, ellenben kisebbek voltak a fogadó népességhez és munkaerőpiachoz viszonyított súlyuk. Még ez a viszonylagosan lassú növekedés is nagyon gyorsan emelte a külföldön született lakosság arányát. Ugyan ez az arány az USA-ban az 1910-es 14%-os csúcstról egyfolytában csökkenve 1970-ben 3,7% lett, ami 7% fölé emelkedett 1990-ben és 10%-ra nőtt 2000-ben. A külföldön születettek aránya harmadával nőtt Óceániába 1965 és 2000 között (14,4-ről 19,2%-ra), több

mint a duplájára Észak-Amerikában (6-ról 13%-ra), és több mint háromszorosára Európában (2,2%-ról 7,7%-ra) (Office of Immigration Statistics, 2009).

A világ migrációjának trendjében a II. világháború óta eltelt több mint fél évszázadban három masszív változás figyelhető meg. Az USA-ban, a bevándorláspolitikai szemléletváltozásával (az 1965-ben megszüntették az eredetország-kvótákat), eltolódás figyelhető a migránsok forrásország-összetételében, valamint a családgyeítés hangsúlyos lett, mint a kritériumok kulcsa a belépéshez. Ausztrália, Kanada és más iparosodott országok is kiszélesítették az eredetországok terét, de ez a hatás a bevándorlók összetételében nem olyan drámai, mint az USA-ban.

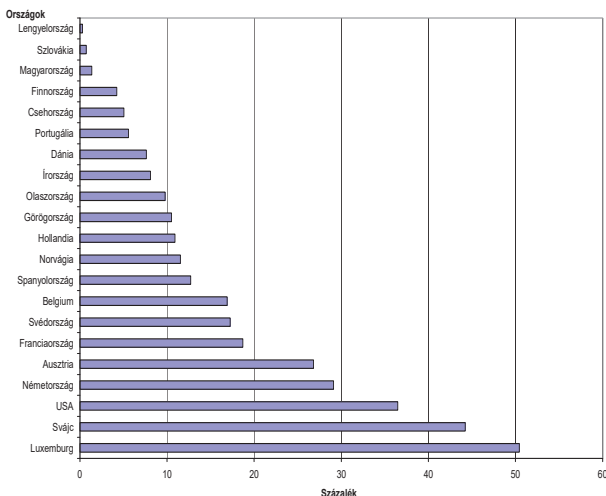
1. ábra: Az USA külföldön született népessége a születés régiója szerint, 1960–2008



forrás: <http://www.migrationinformation.org/datahub/charts/fb.2.shtml>

Így az első, és legnagyobb háború utáni eltolódás magában foglalja ázsiai, afrikai és a közeli latin-amerikai, karibi bevándorlók számának és súlyának növekedését (akik nemcsak a tradicionális nagy befogadó országokba tartanak, hanem például Oroszországba vagy az Arab-öböl térségébe). A migráció szétterjedésével szegényebb vándorlók, akik a magas bérű munka-piacoktól távol élnek, váltak potenciális migránsokká. Az előző évszázadhoz képest a jelenlegi évek migrációja abban tér el a meghatározott sajátosságokat tekintve, hogy elsősorban azoknak a nagyságrendje, akik mozognak, és olyan országokból jönnek, ahonnan nézve hatalmas szociális, kulturális és gyakran etnikai távolságra vannak azok az országok, melyekbe tartanak. A kivándorlás magában foglalja a bevándorlás szükségszerű következményét: a belföldi születésű népességhez viszonyítva a bevándorlók végzettség, képességek, tapasztalat tekintetében alulmaradnak. (Rédei M., 2007b).

2. ábra: A külföldön születettek arányai az alacsony képzettségű munkaerő között egyes országokban, 2006

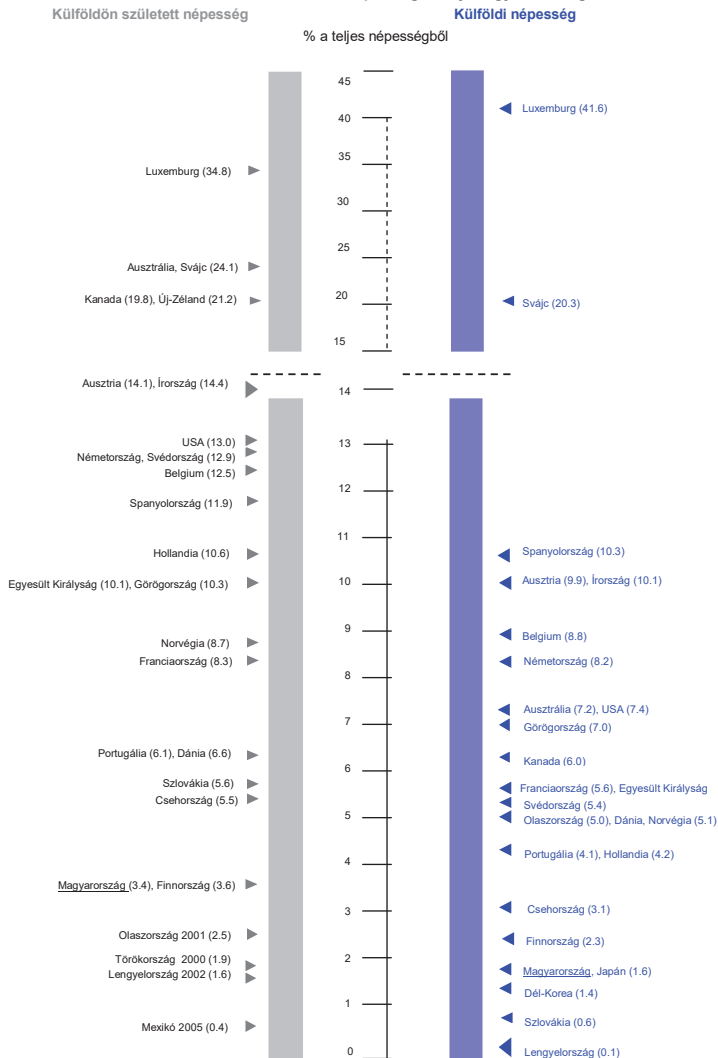


forrás: OECD SOPEMI, 2009

Amíg a XIX. századi európai kivándorlás csökkentette az ottani szegénységet, hasonlót nem lehet elmondani Ázsia, Latin-Amerika, Afrika és Közel-Kelet esetén a XX. században. *Össze-hasonlítva a fogadó országokat a harmadik világbeli küldőkkel, mérhetetlenül nagyobb a népesség, mint korábban az európai országok esetén volt. Így ugyanaz a fogadó országbeli bevándorlási ráta napjainkban sokkal kisebb küldő országbeli kivándorlási rátákat foglal magában, mint egy évszázaddal ezelőtt.*

Ami elgondolkodtató a modern, tömeges migrációban, az az, hogy az I. világháború előtt ez vízumok, kvóták, menekült státuszok vagy biztonsági kerítések nélkül zajlott. Vajon mennyivel nagyobb lenne ez a nemzetközi vándorlás napjainkban, ha még mindig a korlátlan migráció éveiben élnénk, ami a migrációt jellemezte 1914 előtt?

3. ábra: A külföldi és a külföldön született népesség arányai egyes országokban, 2006



forrás: OECD SOPEMI, 2009

Az második eltolódás Európa szerepének megváltozásával járt, ezt részben a vándorlás Európán kívüli újjászületésével magyarázhatjuk. *Egyre több nyugat- és dél-európai terület válik az Ázsiából, Közel-Keletről és Afrikából érkező bevándorlók célállomásává.* Ennek eredménye,

hogy az éves nettó bevándorlás az EU-ba megnövekedett az 1980-as évek óta, ami már felülmúlja az USA hasonló értékeit.

2. táblázat : A lakosság és a migránsok állománya földrészek szerint, 2003

Földrész	A teljes lakosság száma	A külföldön születettek állománya	A migránsok aránya a lakosságon belül (%)
millió fő			
Észak-Amerika	313,1	40,8	13,0
Ausztrália és Óceánia	30,5	5,8	19,1
Európa	727,3	56,1	7,7
Afrika	793,6	16,2	2,1
Ázsia	3 672,3	49,7	1,4
Dél-Amerika	518,8	5,9	1,1
A Földön összesen	6 056,6	174,5	2,9

forrás: ENSZ, 2003

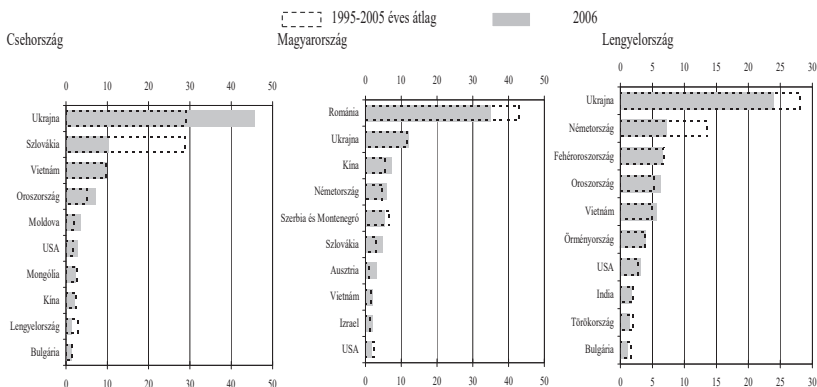
A gazdasági és politikai integráció elmélyülésével az EU (és a NAFTA is) olyan terület lett, ahol az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabadon, akadályok nélkül áramolhatnak (Rédei M., 1998). A politikai, gazdasági, társadalmi erőterek direkt megváltoztatása végeredményben egy mesterségesen fenntartott gazdasági-demográfiai erőtér (vámok, korlátozások) leépülését és az eddig inkább a háttérben meghúzódó, természetes erőtér felerősödését jelenti. Így az Európai Unió területén kétféle nemzetközi vándorlás is szimultán megfigyelhető. Az egyik a külső, világméretű, míg a másik az integráció indukálta, az EU szemszögéből belső folyamat. Bár ez utóbbi folyamat korántsem a várt mértékű: „Az EU négy szabadság-elve között a munkaerő szabad vándorlásának következménye magában foglalta a feltételezést, hogy az egységes Európában a különböző országokból az ott nem foglalkoztatott munkaerő átáramlik a többlet-munkaerőt igénylő országokba (Hárs Á., 1998). A 80-as, 90-es években egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a gazdasági folyamatok nem igénylik az ilyen vándorlást (Tóth J., 1991). A vándorlások fő iránya a szomszédos régiók jobbra határmenti térségeire koncentrálódik, kirajzolva a régió (esetleg ország) határokon átnyúló munkaerő-piaci körzeteket.” (Laky T. et al, 2001).

A harmadik térbeli, strukturális eltolódás magában foglalja a Közép-Európa szerepének megváltozását. A tradicionális kelet–nyugati migráció hosszú időre nyúlik vissza, de megállt a szocialista érában a hidegháborús, izolációs politikák következtében. Míg a világháborúk után a nyugat-európai országokra az önkéntes és főként gazdasági célú bevándorlások voltak a jellemzőek, addig Közép- és Kelet-Európából az emigrációra csak a politikai válságok adtak lehetőséget (Tóth P., 2002). A szituáció a Berlini Fal leomlásával megváltozott. 1989-től 1993-ig a kivándorlások ezekből az átalakuló gazdaságokból meghaladták az egymillió főt. Azaz újra kialakult és stabilizálódott a tradicionális kelet–nyugati vándorlás. Ennek következménye lett a

nyugat-európai országok szigorodó bevándorlási politikája. A volt keleti blokk országaiból az elvándorlási lehetőség és hajlandóság megnőtt, a fogadó területek száma viszont lecsökkent. A geopolitikai elhelyezkedés és a magyar nemzetiségűek számára a Kárpát-medencei anyaországi szerep mellett részben ennek is köszönhető, hogy Magyarország jelentős migrációs célországgá vált.

Több új közép-európai ország a gazdasági felzárkózásnak és az integrációnak köszönhetően a 90-es évek második felében szintén befogadó országgá vált. Ebben a közvetlen külföldi beruházásoknak (FDI) döntő szerepe volt. A tíz újonnan csatlakozó EU-országban a 90-es évek FDI beáramlásának a 2/3-a a régi európai uniós országokból érkezett (Contessi S., 2001), ennek 41%-a Lengyelországba (kumuláltan az 1992–1999-es időszakra), 25%-a Csehországba és 20%-a Magyarországra került (I. Traistaru et al., 2002).

4. ábra: A tíz legnagyobb küldőország a teljes külföldi lakosság %-ában Csehországban, Magyarországon és Lengyelországban



forrás: OECD SOPEMI, 2009

Közép-európai országok migránsai leginkább a szomszédos országokból és régiókból jönnek. Szlovéniában több mint 90%-a a külföldi alkalmazottaknak és munkavállalóknak a régi Jugoszláviából érkezik. Ukrajnai, német, fehérorosz és orosz munkavállalók a legnagyobb reprezentánsok Lengyelországban. Az ukránok száma Csehországban is dominánssá vált a szlovákok arányainak visszaszorulásával. Magyarországon a külföldiek többsége román, ukrán és szerb állampolgár. Mintegy 10% jön az EU15 országokból. Csehországnak és Lengyelországnak jelentős migráns munkavállalói vannak Vietnámból, ugyanakkor Magyarország rendelkezik a legnagyobb kínai diaszpórával a régióban.

3. Magyarországon élő külföldiek, 2001–2008

Céлом bemutatni az ezredforduló után Magyarországon tartózkodó külföldiek jellegzetességeit, ezek időbeli változásait, a magyar gazdaságra gyakorolt hatásukat, területi jellemzőiket és különbözőségeiket a már itt élőkhez képest. A „Miben különböznek a külföldiek a lakónépességünktől?” kérdésre a választ azért tartom fontosnak, mert ezzel összefüggésbe hozhatók az érkezésükkel gyakorolt hatások. Az elemzés súlypontját a migráció eseményét követő hatásokra helyezem.

A kutatás hipotézise az volt, hogy az érkezők a magyar népességnél átlagosan fiatalabbak, képzettebbek, gazdaságilag aktívabbak és tudatosan keresik a gazdaság feltörekvő térségeit. Ezzel nemcsak humán, de gazdasági többletet is jelentenek Magyarország számára. Feltételeztem, hogy a külföldiek a lakónépességtől eltérő preferenciák alapján választanak maguknak lakóhelyet, így egyes térségek iránt alacsony az érdeklődésük, míg máshol jobban koncentrálódnak.

A külföldiek aránya a 90-es évektől folyamatosan növekszik hazánkban, növekvő országos hatásukat is felülmúlja az általuk preferált térségekben érezhető befolyásuk. *Ugyan a tőke és a munkaerő taszító és vonzó tényezői határozzák meg a külföldiek áramlását makroszinten (Borjas G. J., 1996), és a jövedelmek területi különbségei a legfőbb mikrogazdasági motiváló tényezők (Hatton T. – Williamson J., 2005) a migránsok területi elhelyezkedésének magyarázatában, de véleményem szerint a konkrét lokalizációban fontos szerep jut a célterületek földrajzi helyzetének.* Kiemelt a szerepe a fővárosnak és környékének, mint jelentős migrációs centrumterületnek, a határmenti területeknek (az elvándorlók állampolgárság szerinti országainak közelsége miatt), valamint a Balaton természetföldrajzi tulajdonságainak.

A fejezet utolsó részében konkrétan e térségek (Budapest, Pest megye, Balaton környéke és a szerb, ukrán, román határ közelében elhelyezkedő kistérségek) külföldi lakosságát vizsgáltam meg és hasonlítottam össze a lakónépességgel, illetve egymással. Ezekben a kistérségekben él a külföldi lakosság háromnegyede. Ismeretes más országok kutatásaiból, hogy az urbánus térségek vonzóak a külföldiek számára (Rédei M., 2007b), így feltételeztem, hogy Budapest és Pest megye globális célpontja a migránsoknak, változatos állampolgársági, foglalkozási eloszlásokkal, arányaiban magas aktív korúval és adófizetővel. A magasan kvalifikált munkaerőt ez a centrum nagyobb távolságokról is képes idevonzani. A Balaton környéke viszont inkább az európai nyugdíjasok számára kedvelt, és az aktív korú külföldiek közül inkább a turisztikához kapcsolódó foglalkozásúak számára vonzó. A fizetőképes nyugdíjasok jelenléte fogyasztásgeneráló hatást eredményezhet az adott térségben, mely gazdasági értékkel bír. Felismerve az eltérő gazdasági környezetet, a határmenti kistérség-csoportokban az állampolgárságok és fog-

lalkozási főcsoportok szerint is erősen koncentrálnak a külföldi népesség, főleg ukrán, román és szerb állampolgárokat feltételeztek, akik között már nem olyan nagy az adófizetők aránya, és az átlagos iskolai végzettség sem olyan magas mint Budapest esetén tapasztalható. A határmenti három elkülönített kistérség-csoport inkább kapu funkcióval bír mint elválasztó határként a külföldi állampolgárok felé, mely fontos lokális célpont a migránsok számára.

3.1 Migrációs adatforrások bemutatása

Magyarországon a migránsokat érintő kérdéseket több jogszabály rögzíti. A főbbek ezek közül:

1. 1993. évi LV. Törvény – A magyar állampolgárságról
2. 125/1993. (IX. 22.) Korm. Rendelet – A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény végrehajtásáról
3. 8/1999. (XI. 10.) SzCsM rendelet – A külföldiek magyarországi foglalkoztatásának engedélyezéséről
4. 162/1999. (XI. 19.) Kormányrendelet – A Belügyminisztérium Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal létrehozásáról
5. 6/2003. (III. 7.) BM rendelet – Az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről
6. 2004. évi CXL. törvény (Ket.) – A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
7. 87/2004. (X.4.) ESzCsM rendelet – A Magyar Köztársaság területén tartózkodó, egészségügyi szolgáltatásra a társadalombiztosítás keretében nem jogosult személyek egészségügyi ellátásának egyes szabályairól
8. 2007. évi I. törvény – A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról
9. 113/2007. (V. 24.) Korm. rendelet – A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény végrehajtásáról
10. 2007. évi II. törvény – A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról
11. 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet – A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról
12. 25/2007. (V. 31.) IRM rendelet – A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény, valamint a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló évi II. törvény végrehajtásáról
13. 28/2007. (V. 31.) IRM rendelet – A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek, valamint a harmadik országbeli állampolgárok beutazásával és tartózkodásával kapcsolatos eljárások díjáról
14. 2007. évi LXXX. törvény – A menedéjogról
15. 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet – A menedéjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról

A migráns személyekről különböző hivatalok gyűjtenek adatokat. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) idegenrendészeti nyilvántartásán kívül a lakcím-bejelentési kötelezettség alá eső külföldieket a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala a Magyarországon jövedelmet szerzett külföldieket az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatala (PM, APEH) a munkavállalási engedélykérelmet benyújtókat és munkavállalási engedéllyel dolgozó külföldieket az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) a társadalombiztosítási rendszerbe kerülő külföldi állampolgárokat az Országos Egészségbiztosítási Pénztár a diákigazolvánnyal rendelkező külföldi állampolgárokat (minden diák jogosult ilyen igazolványra, de kiváltani nem kötelező) és a felsőoktatási intézmények alkalmazottait az Oktatási Minisztérium a vízummal beutazó diplomatákat és családtagjaikat a Külügyminisztérium a népszámlálások időpontjában 3 hónapnál hosszabb ideig hazánkban tartózkodó külföldieket a Központi Statisztikai Hivatal tartja nyilván. A legtöbb hivatal ágazati, speciális információkat rögzít a külföldi állampolgárokról. A magyar migrációs statisztika kritikája lehet, hogy még mindig nem alakult ki egy integrált migrációs adatbázis, mely a nemzetközi vándorok összes adatát egy adatbázis-

ban harmonizáltan tartalmazná. Ennek elsődleges okát a hatályos jogi és adatvédelmi akadályok jelentik.

Mindazonáltal a BÁH nyilvántartása teljeskörű és a legmegbízhatóbb, hiszen ez a hivatal látja el az állampolgársági, idegenrendészeti és menekültügyi feladatokat, valamint koordinálja a kormányzati szervek migrációval kapcsolatos tevékenységét, illetve vezeti a központi idegenrendészeti nyilvántartást (2007. évi II. törvény 93§–108§-ai, valamint a 2007. évi I. törvény 75§–85§-ai szerint).

Ez az adatállomány elsődlegesen adminisztratív célokat szolgál. A BÁH statisztikai célra, a Központi Statisztikai Hivatal számára évente két alkalommal adja át adatait. Itt adatkonzisztencia-vizsgálatok, kódolások után áll elő a statisztikai célokra könnyebben felhasználható információ. Ebből a tisztított állományból származnak az adataim, ez képezi a vizsgálatok kiindulópontját. Néhány helyen az információk bővítése céljából az APEH külföldiekre vonatkozó nyilvántartását is felhasználtam.

A továbbiakban Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok alatt tartózkodási, letelepedési (bevándorlási engedéllyel) rendelkezőket értem, azaz a turisták, rövid távú tartózkodók, diplomatak és menekültek adatai nem tartoznak bele az adatállományába.

Ebben a fejezetben a külföldiek létszámát, életkori összetételét, állampolgárságát, foglalkozását, iskolai végzettségét, adófizetők arányát vizsgáltam kistérségi szinten a 2001 és 2008 közötti időszakban. Az iskolai végzettségek és foglalkozások tekintetében az adatbázis nem teljeskörű. A kitöltöttség 80–85% körüli, így a megfelelő kistérségi értékeket aránybecslésekkel számítottam.

3.2 A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok demográfiai, gazdasági jellegzetességei és a főbb hazai területi hatások

A globális, kontinenseken átívelő világméretű migrációban Magyarország (a többi közép-európai országhoz hasonlóan) geopolitikai helyzeténél fogva inkább közvetítő módon vesz részt. *Hazánk célpont a Kárpát-medence népessége számára, következésként inkább a kis távolságú nemzetközi vándorlások a jellemzők. A szomszédos országok súlya kiemelt, ami összefügg a határokon túl nyúló nyelvi, kulturális kapcsolatokkal.* Azaz, az I. és II. világháborút lezáró békeszerződések következményei ma is meghatározóak a Kárpát-medence migrációs folyamataiban (Tóth P., 2005). A 90-es évek politikai változásai együttjártak a magyar nemzeti-

ségük tömeges méretű Magyarországra vándorlásával, illetve menekülésével. A rendszerváltás első évében Románia kisebbségellenes politikája és a temesvári események hatására Magyarországnak erős migrációs nyomással kellett szembenéznie, később ez a délszláv háborúk során megismétlődött. A kényszert később az önkéntes migráció (pl. gazdasági, tanulási célú) váltotta fel a szomszédos országok viszonylatában.

Általában a nemzetközi vándormozgalom résztvevőinek a számát alapvetően a befogadó ország által biztosított lehetőségek és igények határozzák meg. Magyarország esetében azonban nemcsak a hazai szükséglet a meghatározó, hanem annak a népességnek az általános állapota is, amely a szomszédos országok valamelyikének állampolgáraként is magyarnak tartja magát. *A környező országok gazdasági helyzete, kisebbséggel kapcsolatos politikája és nem csak Magyarország szívo hatása a meghatározó tehát abban, hogy milyen mértékű migrációs nyomással kell az országnak jelenleg és az elkövetkező évtizedekben is számolnia* (Tóth P, 2002).

A nemzetközi migráció szabályozásában elsődleges a biztonság és másodlagos a hasznosság kérdése. Egyetérttek azzal, hogy a nemzeti szabályozás megóvja a tömeges beáramlást, egy biztonsági elem mely részben alkalmas a hazai keresletnek megfelelő munkaerő támogatására. A nemzeti szabályozáson túl a migráció egy konkrét földrajzi helyen történő letelepedést jelent, melynek beilleszkedési managementjében a térségi szereplőnek van meghatározó rendeltetése (Rédei M, 2005). *A migráció hatása így a külföldiek számán kívül a területi elhelyezkedésüktől, a koncentrációjuktól és a lakónépességtől való összetételbeli eltéréstől függ.* Ezeket az összetevőket vizsgálom meg részletesebben az alábbiakban.

3.2.1 Magyarországon tartózkodó külföldiek száma

Magyarországon 1981-től kezdődően a lakónépesség száma folyamatosan csökken. Belátható időn belül valószínűleg csak a nemzetközi migráció lehetőségei képesek a népességfogyást mérsékelni (Hablicsek L., 2004). *A nemzetközi vándorlás Magyarország népességszámának növelésére közvetlen hatást gyakorol, emellett közvetett fiatalító effektusa is van.*

A rendszerváltás óta hazánk nemzetközi vándorlási többlettel rendelkezik. *A külföldiek társadalmi-gazdasági hatása egyre nagyobb Magyarországon.* Míg 30–40 000 főre tehető az éves természetes fogyás, addig 10–20 000-es éves, pozitív migrációs egyenleg jellemzi Magyarországot. 2008. január 1-jén 174 697 külföldi állampolgár tartózkodott huzamosan hazánkban, ez a lakónépesség 1,74%-a. Azaz, száz Magyarországon élő ember közül majdnem kettő külföldi. Az ezredforduló utáni hét évben a külföldiek aránya 61%-kal növekedett országos átlagban (3. táblázat).

A tágabb értelemben vett migráns eredetű lakossághoz a külföldieken kívül a honosítottak, visszahonosítottak, menekültek és a menedékkérők is hozzátartoznak (1993 és 2007 között mintegy 115 000 fő kapott magyar állampolgárságot, 90%-uk szomszédos országból érkezett). A külföldön születettek aránya így természetesen magasabb, mint a külföldi állampolgároké, 2008-ban a magyarországi lakosság 3,8%-át adja. Amennyiben a migráns népességhez még hozzászámítjuk a hazatérő magyar állampolgárokat (akik kivándorlási céllal hagyták el Magyarországot, de később visszatértek), a rövid időtartamú tartózkodásra jogosító engedéllyel rendelkezőket, valamint az illegális migránsokat, a migrációban közvetlenül érintett népesség aránya az 5%-ot is meghaladhatja. Jelenleg Magyarország lakónépességének 3,8%-a nem hazánkban született, döntő többségük a szomszédos országokból származik. Összehasonlításképpen ez az arány az USA-ban 10% felett van, Ausztrália és Új-Zéland esetén a 20%-hoz közelít, míg Európa egészére vonatkoztatva 7,7% (lásd 3. ábra). Tehát hazánkban a migrációs hatás jelentős, de korántsem akkora, mint a nagy befogadó országok esetén. A továbbiakban a (bevezetőben meghatározott) szűkebb értelmezésnél maradok, és csak a külföldi állampolgárokat vizsgálom.

3. táblázat : Összefoglaló adatok

Év (január 1.)	Lakónépesség	Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok	
		száma	az össznépesség százalékában
2001	10 200 298	110 028	1,08
2002	10 174 853	116 429	1,14
2003	10 142 362	115 888	1,14
2004	10 116 742	130 109	1,29
2005	10 097 549	142 153	1,41
2006	10 076 581	154 430	1,53
2007	10 066 158	166 030	1,65
2008	10 045 401	174 697	1,74

forrás: KSH, 2008

A rendszerváltástól napjainkig azt láthatjuk, hogy a hazai népesség egy részének helyét folyamatosan a külföldiek veszik át, magukkal hozva saját „személyes tereiket”, szokásaikat, eltérő demográfiai összetételüket. Így a *migrációnak gazdasági, társadalmi, demográfiai hatásai is vannak Magyarországra nézve. Az országos hatásokat jelentősen felülmúlják a területiek.*

A külföldiek száma hét év alatt több mint másfélszeresére növekedett. Közülük a Kárpát-medence országaiból (Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia) érkezők súlya domináns, és 5%-kal gyorsabban nő az ezen országokon kívülről érkezőktől, ami mutatja hogy a volumenük mellett az arányuk is gyarapodik. Legtöbben Romániából, Ukrajnából, Szerbiából érkeztek hazánkba (4. táblázat). E csoportokon kívül jelentős számban

élnek az EU15 országok állampolgárai (főként németek és osztrákok) is Magyarországon. A szomszédos országok állampolgáraival – akik 2008. január 1-jén a külföldi népesség 62%-át alkották – kiemelten foglalkozom a következőkben.

4. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa szerint (január 1.)

Ország	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hollandia	324	346	373	415	236	666	1 096	1 201
Olaszország	542	563	545	551	404	777	1 020	1 207
Franciaország	511	601	711	765	330	1 316	1 506	1 481
Nagy-Britannia	624	700	872	963	440	1 451	1 911	2 107
Ausztria	694	785	750	780	544	1 494	2 225	2 571
Németország	7 493	7 676	7 100	7 393	6 908	10 504	15 037	14 436
EU-15	11 723	12 181	11 629	12 143	9 714	18 357	25 394	25 490
Szlovénia	82	88	65	81	34	79	115	133
Horvátország	917	931	800	902	837	778	813	852
Törökország	455	544	469	557	615	756	886	1 120
Lengyelország	2 279	2 227	1 945	2 196	2 178	2 364	2 681	2 645
Oroszország	1 893	2 048	1 794	2 244	2 642	2 759	2 760	2 787
Szlovákia	1 576	2 213	1 536	2 472	1 225	3 597	4 276	4 944
Szerbia	12 664	11 975	11 693	12 367	13 643	12 111	12 638	17 186
Ukrajna	8 947	9 835	9 853	13 096	13 933	15 337	15 866	17 289
Románia	41 561	44 977	47 281	55 676	67 529	66 183	66 951	65 836
Egyéb európai	20 584	21 088	21 552	22 915	24 493	24 307	25 314	26 272
Szomszédos országok	66 359	70 716	71 913	85 293	97 711	99 579	102 769	108 811
Európa	93 197	97 640	98 230	110 915	122 261	130 535	140 827	146 145
Ázsia	12 603	14 401	13 480	14 715	15 121	18 543	19 733	22 356
Amerika	2 488	2 557	2 434	2 535	2 667	2 989	3 075	3 557
Afrika	1 233	1 318	1 281	1 455	1 556	1 800	1 783	1 913
Egyéb és ismeretlen	507	513	463	489	548	563	612	726
Összesen	110 028	116 429	115 888	130 109	142 153	154 430	166 030	174 697

forrás: KSH, 2008

3.2.2 A külföldiek területi elhelyezkedése

a) A települések jogállása szerinti vizsgálat

2001-ben a lakónépesség 17%-a élt Budapesten, 20%-a megyei jogú városokban, 27%-a egyéb városokban és 36%-a községekben. 2008-ra a városokban lakók aránya 31%-ra nőtt, míg a községekben élők 32%-ra csökkent, az első két kategória hozzávetőleges változatlanúsága mellett. *A külföldiek esetén Budapest erőteljesen felülreprezentált, mely egybeesik a nemzetközi trendekkel, azaz a migráció elsődleges célterületei a fővárosok (Rédei M., 2007b). Ezt a hatást az európai kontinensen kívülről érkezettek határozottabban mutatják (az ázsiaiak 77%-a lakik a fővárosban, további 13% a megyei jogú városokban). A munkaképes korúak aránya még nagyobb az összes várost figyelembe véve, míg a falvakban a nyugdíjasoké jelentős.*

5. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa, földrésze és települési jogállások szerint, 2001. január 1.

2001	Budapest	Megyei jogú városok	Egyéb városok	Községek	Összesen
Ausztia	31,6	17,9	18,3	32,3	100,0
EU15	36,1	19,4	20,0	24,6	100,0
Horvátország	16,6	21,8	38,7	22,9	100,0
Románia	30,9	18,0	21,9	29,2	100,0
Szerbia	16,5	45,3	18,5	19,6	100,0
Szlovákia	28,9	35,4	22,3	13,3	100,0
Szlovénia	34,1	31,7	17,1	17,1	100,0
Ukrajna	19,1	22,9	29,3	28,8	100,0
Európa	29,7	22,9	22,1	25,3	100,0
Ázsia	74,0	15,1	6,7	4,2	100,0
Amerika	52,3	25,5	11,3	10,9	100,0
Afrika	52,0	27,9	11,4	8,7	100,0
összesen	35,6	22,1	19,9	22,4	100,0

forrás: KSH, 2008

A vizsgált hét év alatt egyrészt Budapest vonzó hatása erőteljesen fokozódott a külföldiek körében, méghozzá a megyei jogú városok arányainak visszaszorulásával, a kisebb városok és községek konstans rátái mellett. Ezekben az utóbbi esetekben csak az állampolgársági súlyok változtak. Megnőtt az EU15 országokból érkezők érdeklődése a kisebb települések iránt, és lecsökkent az Európán kívülieké.

6. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa, földrésze és települési jogállások szerint, 2008. január 1.

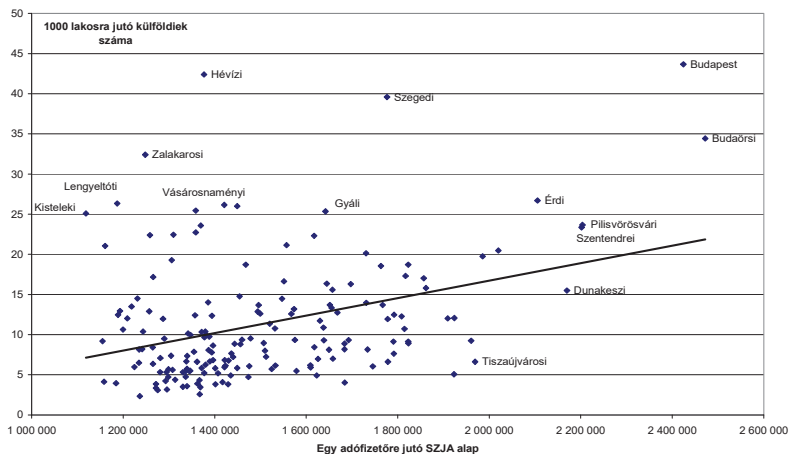
2008	Budapest	Megyei jogú városok	Egyéb városok	Községek	Összesen
Ausztia	17,2	14,6	21,0	47,2	100,0
EU15	31,4	14,2	20,5	34,0	100,0
Horvátország	20,0	19,6	41,9	18,5	100,0
Románia	40,6	12,0	22,9	24,4	100,0
Szerbia	22,7	38,3	21,5	17,5	100,0
Szlovákia	35,0	19,4	23,9	21,8	100,0
Szlovénia	46,6	15,8	22,6	15,0	100,0
Ukrajna	36,1	17,8	22,3	23,8	100,0
Európa	36,7	16,9	22,2	24,2	100,0
Ázsia	77,4	13,4	6,4	2,7	100,0
Amerika	55,7	17,9	11,1	15,3	100,0
Afrika	57,9	24,6	11,4	6,1	100,0
összesen	42,6	16,5	19,8	21,1	100,0

forrás: KSH, 2008

b) A külföldiek területi elhelyezkedésének gazdasági eredetű okai

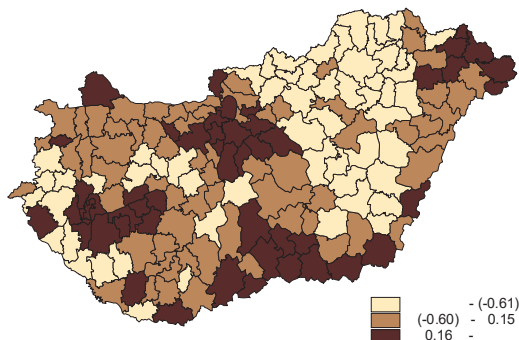
A külföldiek magyarországi elhelyezkedése általában megélhetési, gazdasági okokra vezethető vissza, az adott helyen való letelepedést a jobb életkörülmények biztosításának lehetőségével lehet összefüggésbe hozni (Illés S. – Lukács É., 2002). Így megvizsgáltam az egy főre jutó személyi jövedelemadó alap függvényében az 1000 lakosra jutó külföldiek arányát. Kistérségi szinten készítettem az ábrát a 2007-es adóév és a 2008. január 1-jei migrációs adatok alapján (5. ábra). Megjegyzem, hogy 2001-től a ponteloszlás alakja nagyon hasonló minden évben. Egyedüli jelentős eltérés, hogy időben az x-tengely pozitív irányába tolódik el a ponteloszlás a növekvő kereseteknek köszönhetően. Azokban a kistérségekben, ahol magasabbak a keresetek, általában magasabb az 1000 lakosra jutó külföldiek száma, ahol gyengébbek, ott kevesebb a külföldi is.

5. ábra : Az 1000 lakosra jutó külföldiek száma az átlagos adóalap (Ft) függvényében kistérségenként, 2008. január 1.



Ez azonban nem az összes kistérségre érvényes lineáris összefüggés. Jelentős eltérések mutatkoznak ettől a trendtől. A pontosabb analízis érdekében a legkisebb négyzetek módszerével lineáris trendet illeszttem a ponteloszlásra, majd a 6. ábrán a trendtől való relatív eltéréseket ábrázoltam.

6. ábra: Az 1000 lakosra jutó külföldiek számának az átlagos adóalapból számolt trendtől való relatív eltérései kistérségeként, 2008. január 1.

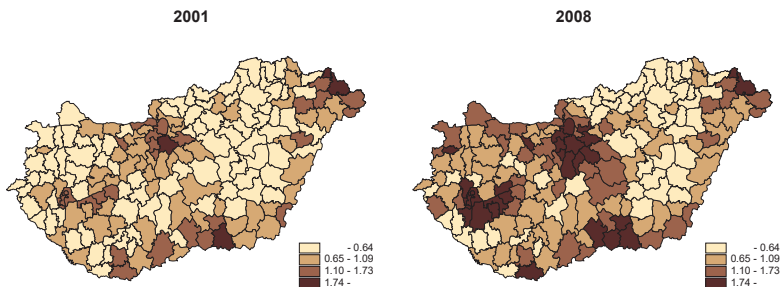


A pozitív eltérések a jövedelmek alapján a várhatónál arányaiban nagyobb külföldi népességet jelentenek, míg a negatívak kisebbet. Ezzel igazolható, hogy *a jövedelemkülönbségek mellett a kistérségek helyzete, központi vagy éppen határmenti jellege befolyásolja a külföldiek területi elhelyezkedését.*

Az átlagból pozitív értelemben hat térség emelkedik ki. A Balaton környéke, Budapest, Pest megye, az ukrán, román és végül a szerb határmenti kistérségek. A horvát, szlovén, szlovák és osztrák határ közelében nem alakultak ki hasonló összefüggő külföldi koncentrációk, ami egyrészt e csoportok magyarországi kisebb számával, másrészt az ukrán, szerb és román határ mentén előfordulónál kisebb (vagy ellentétes irányú) gazdasági potenciál-különbségekkel magyarázható (Kincses Á, 2009).

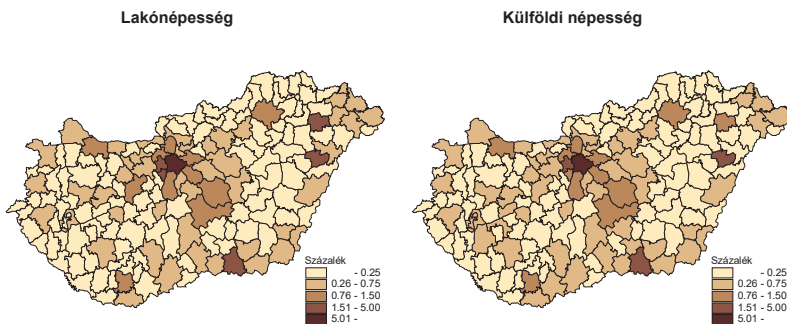
A 7. ábra a fenti térségi lehatárolás helyességét támasztja alá. 2001-ről 2008-ra ugyanis éppen ezekben a térségekben és szomszédságukban növekedett a külföldiek százalékos aránya a lakónépességben belül.

7. ábra: Külföldi állampolgárok 100 lakosra eső száma kistérségeként

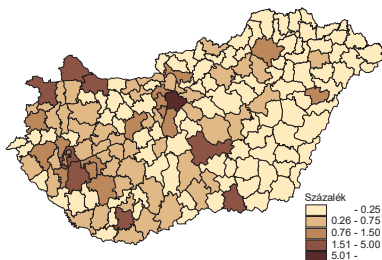


A továbbiakban a népesség területi elhelyezkedését állampolgárságoként a kistérségekénti arányaikkal jellemeztem. Azaz megvizsgáltam főbb állampolgárságok szerint, hogy az adott teljes magyarországi populáció mekkora százaléka esik egy-egy adott kistérségbe, azonos arányú beosztásokat használva minden állampolgárság esetén. Megállapítom, hogy a *Közép-magyarországi régióban és a szomszédos országokkal határos kistérségekben jobban koncentrálnak a nem magyar állampolgárok, mint Magyarország más részein. A határok mentén főként a küldő ország állampolgárai tömörülnek.*

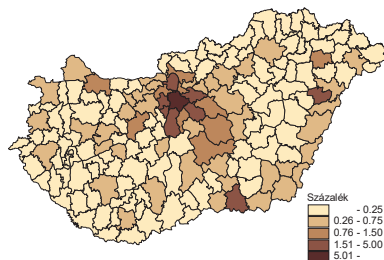
8. ábra: Népesség arányai kistérségeként, 2008. január 1.



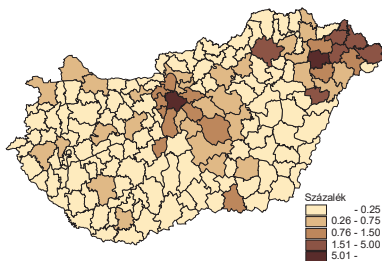
EU15 országok népessége



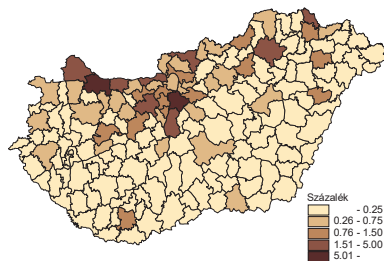
Román állampolgárok



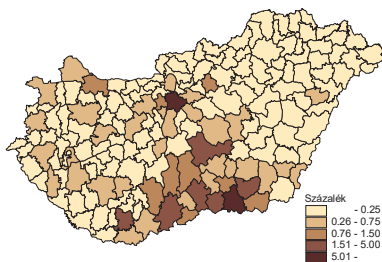
Ukrán állampolgárok



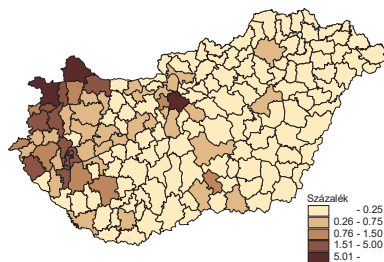
Szlovák állampolgárok



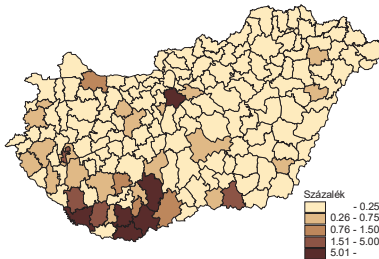
Szerb állampolgárok



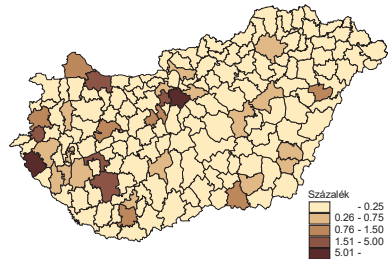
Oszták állampolgárok



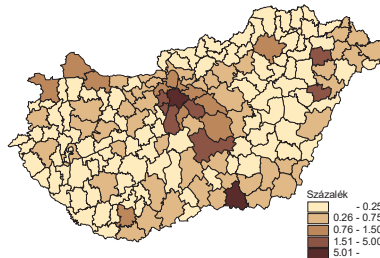
Horvát állampolgárok



Szlovén állampolgárok



Szomszédos országok állampolgárai összesen



A külföldiek domináns része Budapesten és vonzáskörzetében lakik, kisebb hányaduk a határmenti kistérségekben, illetve a Balaton környékén él. Az EU15 országok Közép-Magyarország mellett a nyugati országrészt, főként Győr-Moson-Sopron és Somogy megye kistérségeit részesítik előnyben. A román állampolgárok elhelyezkedése a leginkább megosztott, a román határ mentén, a fővárosban és Nyugat-Magyarországon is jelentős számban élnek. A szerbek a közös határunk és Budapest által meghatározott ék alakban tömörülnek. A szlovákok az Észak-magyarországi régióban és Budapest környékén koncentrálnak, míg az ukránok számára is Budapest mellett a küldő országukhoz közeli kistérségek a legvonzóbbak.

Összefoglalva elmondható, hogy a szomszédos országokból Magyarországon tartózkodó külföldiek számára egyöntetűen Budapest és Pest megye jelent vonzó célpontot emellett előnyben részesítik az állampolgárságuknak megfelelő országhoz közelebb eső kistérségeket. Főként a román, ukrán és szerb határ közelében. Az osztrákok a határmenti kistérségek mellett a Balaton nyugati medencéjét övező kistérségeket kedvelik.

A migráció elsődleges célterületei a nagyvárosi centrumtérsegek, ahol a kulturális-etnikai sokszínűség jellemző, illetve a munkalehetőségek széles spektruma áll rendelkezésre. A migránsok területi megoszlásában a keresetek regionális különbségei mellett meghatározó szerepe van a

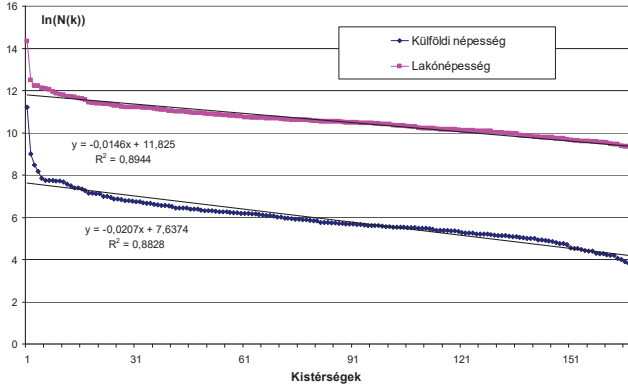
célterületek térbeli fekvésének is. Az új lakóhely választásában tehát a gazdasági centrumterületek mellett a szomszédos fekvésű – ez esetben periférikus – térségek is fontos szerepet játszanak, azaz a migrációs hajlandóság a gazdasági különbségekkel egyenes, míg a távolsággal – legyen az topográfiai vagy kulturális – fordított arányban áll.

A határrégiókat a telephelyelméletek tradicionálisan hátrányos területként szemlélték, a vámhatárok vagy a potenciális katonai fenyegetés miatt (Anderson J. és O'Dowd L., 1999). A növekvő tranzakciós költségek okán a nemzeti határok negatívan érintették e régiók gazdaságát, nem beszélve arról, hogy az adott nemzeti piac potenciális vásárlóereje is a perifériákon gyengébb. A felmerülő adók és vámok, a különböző nyelvek és a kultúrák gátolták a határon átnyúló kereskedelmet, csökkentve az igényt a hazai vagy külföldi gyártók elhelyezkedésére e régiókban (Hansen N., 1977). E kedvezőtlen kép a globálissá váló (transznacionális) piaci folyamatok és a nagy nemzetközi gazdasági integrációk, egyezmények (pl. WTO) korában megváltozott. *A határrégiók egyre inkább aktív kontakttérré* (Nemes Nagy J., 1998; Nijkamp P., 1998; Van Geenhuizen M. és Ratti R., 2001), a migránsok számára vonzó területekké *alakulnak át.*

c) A külföldiek magyarországi térbeli elhelyezkedésének koncentrációja

A koncentráció számszerűsítéséhez az egyes kistérségben lévő külföldiek számosságát vizsgáltam. Arra az eredményre jutottam, hogy a külföldi állampolgárok kistérségek szerinti száma hozzávetőlegesen mértani sorozat szerint csökken. (Hasonló mondható el Magyarország lakónépességéről és a külföldiek állampolgárságok szerinti kistérségi elhelyezkedéséről is.) Így, ha sorba rendezzük a kistérségeket a bennük élő megfelelő állampolgárságúak száma szerint (előre a legnagyobbat, legvégére a legkisebbet), és ábrázoljuk e számok logaritmusát, akkor a függvény képe megközelítőleg egyenes lesz:

9. ábra: A külföldi és a lakónépességszám logaritmusának kistérségi adatai, 2008. január 1.



A függvény x tengelyén a kistérségek szerepelnek, míg az y tengelyen a hozzájuk tartozó megfelelő népességszám logaritmus. Az ábrához a legkisebb négyzetek módszerével illeszttem egyenest. Látható, hogy az első (Budapest) és utolsó néhány kistérség ettől a trendtől némileg eltér, pontosabban a 2-3 legnagyobb és ugyanennyi legkisebb népességszám-értékkel rendelkező kistérséget kihagyva már $R^2=0,95$ adódna. Az összes kistérséget felhasználva az elemzéshez $R^2\approx 0,88$. Ami alátámasztja, hogy a függvényünk képe jó közelítéssel egyenesnek tekinthető.

Az egyenes egyenletéből kapjuk, hogy:

$$\ln(N(k)) = -c_1 \cdot k + c_2$$

ahol c_1 , c_2 konstansok és k a sorba rendezett kistérségek sorszáma, $N(k)$ pedig az adott kistérségben élő megfelelő népesség számát jelöli.

Ez alapján az m -edik és az $m+h$ -adik kistérségre a következő formula adható meg:

$$\ln(N(k = m + h)) = -c_1 \cdot (m + h) + c_2$$

$$\ln(N(k = m)) = -c_1 \cdot m + c_2$$

$$\Rightarrow \ln(N(k = m + h)) - \ln(N(k = m)) = -c_1 \cdot h$$

$$\Rightarrow \ln\left(\frac{N(k = m + h)}{N(k = m)}\right) = -c_1 \cdot h \Rightarrow N(k = m + h) = N(k = m) \cdot e^{-c_1 \cdot h}$$

Így $c_1=1/\tau$ konstanst bevezetve:

$$N_{m+h} = N_m \cdot e^{-\frac{h}{\tau}} \quad m, h \in \mathbb{Z}^+, \quad m + k \leq 174$$

valamint $\tau \in \mathfrak{R}^+$, konstans. Vagy ebből az $N_1 + N_2 + \dots + N_{174} = N$ -nel beosztva:

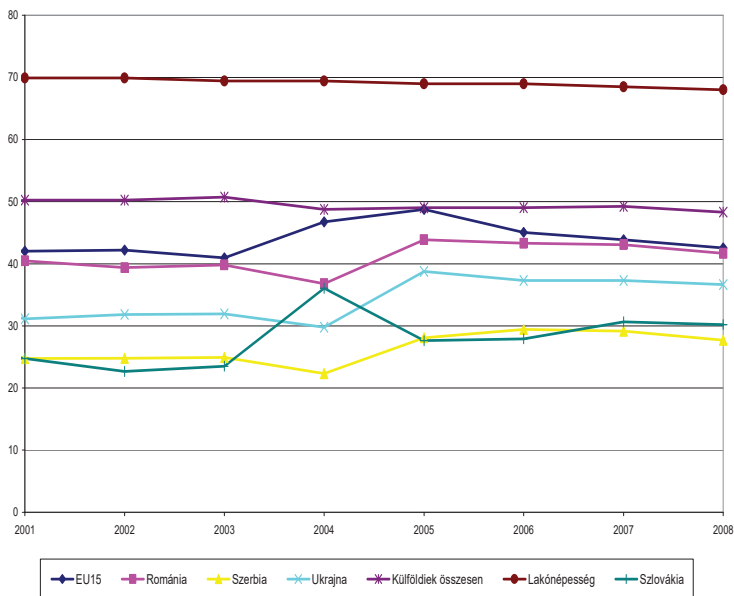
$$P_{m+k} = P_m \cdot e^{-\frac{h}{\tau}} \quad m, k \in \mathbb{Z}^+, \quad m+k \leq 174$$

ahol τ a logaritmikus valószínűségi eloszlás reciprokok meredekségének abszolút értéke. Ez az eloszlás pedig nem más, mint a *Boltzmann-eloszlás*. Azaz egy ismert eloszláshoz jutottunk. Ez azért előnyös, mert egyrészt sikerült a fenti függvényszerű kapcsolatot igazolni a kistérségek és a bennük élő különböző állampolgárok között, másrészt pedig az így definiált konstans további vizsgálatokat tesz lehetővé. Az eloszlás alakja ismert, de a konkrét függvényképet ez a konstans alakítja ki. A τ érték mutatja meg, hogy mennyire egyenletesen oszlik el a kistérségek között a külföldi lakosság; minél nagyobb, annál egyenletesebb az eloszlás, minél kisebb, annál nagyobb koncentrációk vannak a térben. A konstans értékét e tulajdonsága miatt szokás *statistikus hőmérsékletnek* is nevezni (Dede M. – Demény A., 1994).

Összehasonlítom 2001-től 2008-ig a Magyarországon tartózkodó román, ukrán, szerb, EU15-országbeli, szlovák (a legjelentősebb forrásországok), valamint az egész külföldi népesség és lakónépesség fenti paraméterét. Ekkor minden egyes csoport minden egyes évében a kistérségi szintű adatok ismeretében meg kell határozni a fenti egyenes meredekségének reciprokait, amivel számszerűsíthető a területi koncentráció.

A 10. ábra alapján is igazolható tézis, hogy a lakónépesség sokkal egyenletesebben oszlik el a kistérségekben, mint a külföldiek, bár az utóbbi években folyamatos, kismértékű koncentrálódás figyelhető meg a magyar állampolgárok között is. A külföldiek letelepedési helyének megválasztása tudatosnak tűnik. Az idősorban 2004-ben (Magyarország EU-csatlakozásának évében) észrevehető némi trendszerű koncentrációátrendeződés. A külföldieket tekintve leginkább a szlovák és a szerb állampolgárok koncentrálódnak, majd az ukránok, románok, végül az EU15-ök. A τ paraméter értéke majdnem duplája az EU15 esetén, mint a déli szomszédunkénál. Összességében leszögezhetjük, az érkező külföldiek kevesebb célpont közül és talán tudatosabban választanak maguknak lakóhelyet, mint a már itt élő magyarok.

10. ábra: Az állampolgárságok szerinti koncentrációk (r)



3.2.3 A külföldiek összetétele

Az összetételbeli hatások vizsgálatát a korcsoportok, eltartottsági ráták, iskolai végzettségek, foglalkozások és az adófizetők száma szerint végeztem el. A vizsgált változóknál a statisztikai standardoknak számító osztályozásokat és nomenklatúrákat használtam. Három iskolai végzettségi szintet különböztettem meg, az alap- (ISCED 1-2) a közép- (ISCED 3-4) és a felső fokot (ISCED 5-7), míg a foglalkozási osztályozások az ISCO-88-as struktúrán alapulnak.

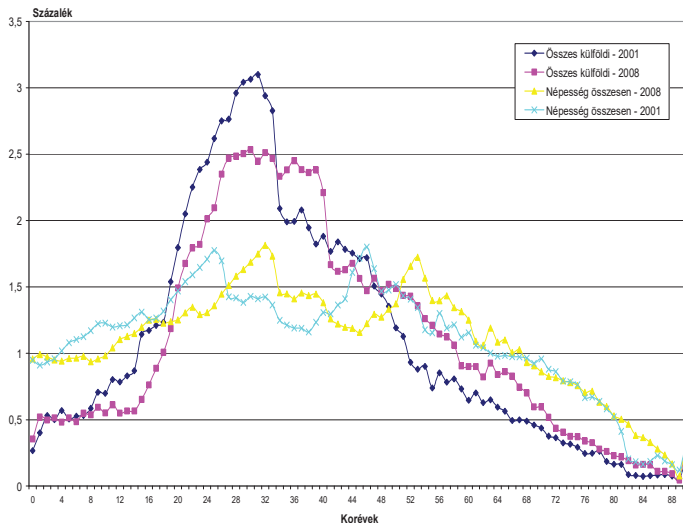
a) Életkor szerinti eltérések

Mivel a vándorlás korszpecifikus folyamat, ezért általában fiatalító hatás jelentkezik a befogadói térségben élő populációban (Hablicsek L., 2004). A 11–13. számú ábrák azt mutatják be, hogy az autochon népességhez képest az érkezők, kiemelten a szomszédos országból érkezők, fiatalabb összetételűek. Ezen belül is az aktív korúak, főként a 20–49 évesek aránya kiemelkedő. Megállapítható, hogy a külföldi népesség korösszetétele jelentősen függ az elvándorlás tágabb értelemben vett helyétől. Az EU15 országból érkezők idősebbek az átlagnál, főként nyugdíja-

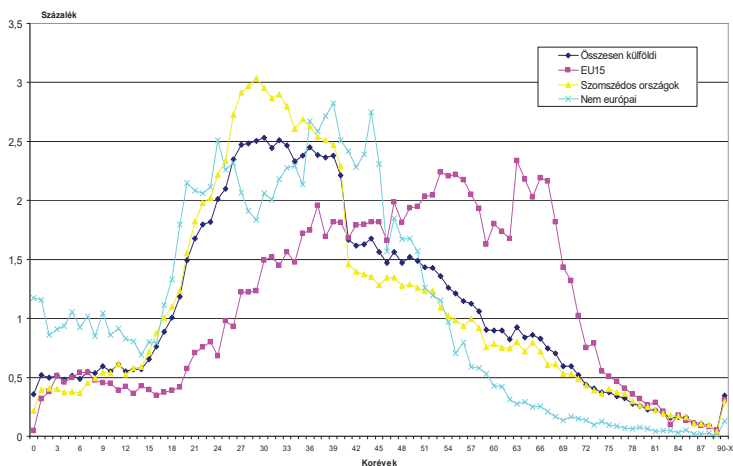
sok. Ausztria kivételével a szomszédos ország migránsaira sokkal inkább a munkaképes korcsoportok jellemzők, míg a 0–14 évesek aránya kevésbé. Az Európán kívülről érkezőkre ez a korcsoport sokkal karakteresebb. Itt az 50 éven aluliak aránya nagyon erőteljes, azonban az e feletti korévek jelentősen elmaradnak mind a lakónépességtől, mind a külföldiek arányaitól. Azaz, a nyugdíjas korú külföldiek a teljes migráns népesség arányaihoz képest inkább az EU15 (főként Ausztria, Németország) országbeliekre jellemzők. Ennek oka az Európa nyugati felére egyre jellemzőbbé váló időskori migrációs térképen hazánk célterületként való megjelenése (Illés S. – Kincses Á., 2008).

A többi hat szomszédos országra a 18–50 évesek túlsúlya jellemző. A legegyszerűsebb Szerbia állampolgárainak korszerinti eloszlása. Az ukrainaiak és a romániaiak, akik a külföldi népesség gerincét adják, némileg fiatalabbak az átlagnál. A szlovák állampolgároknál észrevehetünk az eddigiektől különböző korévek szerinti eloszlást. Itt a 12–30 évesek aránya a meghatározó. Így, vélhetően ezekben az esetekben inkább *tanulási célú* migráció lehet a domináns, nem a munkavállalás.

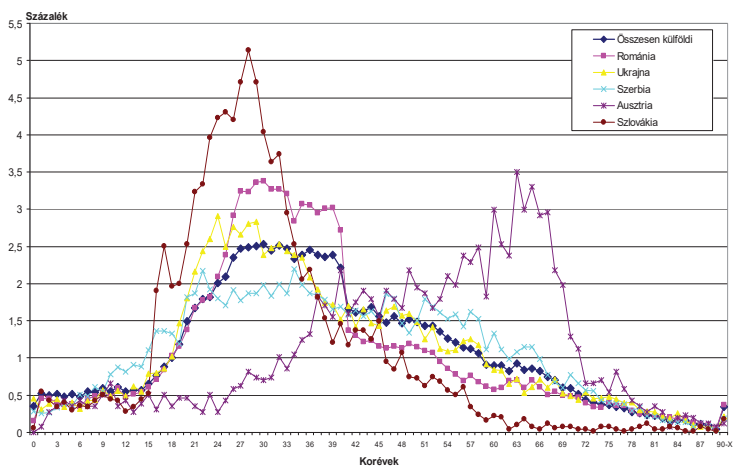
11. ábra : Magyar és külföldi állampolgárok betöltött korévek szerinti megoszlása, 2001–2008. január 1.



12. ábra : Külföldiek betöltött korévek szerinti megoszlása állampolgárság-csoportok szerint, 2008. január 1.



13. ábra: Külföldiek betöltött korévek szerinti megoszlása főbb országok szerint, 2008. január 1.

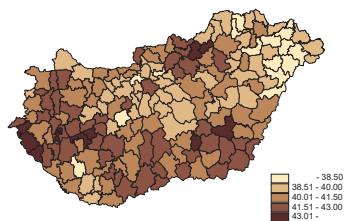
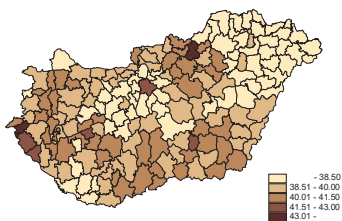


A lakónépesség átlagéletkora 2001-ben 39,2 év volt. 2008-ra ez az érték 40,6 évre növekedett. Azaz hét év alatt 1,4 évvel lett magasabb. A külföldiek esetén még inkább szembetűnő a változás, hisz ugyanezen időtartam alatt 3,2 évvel nőtt az átlag 36,9 évről 40,0 évre. Ez az itt élő külföldiek öregedésével és az arányaiban kevesebb újonnan érkezővel magyarázható, hiszen a bevándorlók életkora hozzávetőleg változatlan maradt (32–35 év között).

14. ábra: Lakónépesség átlagéletkora kistérségenként

2001. január 1.

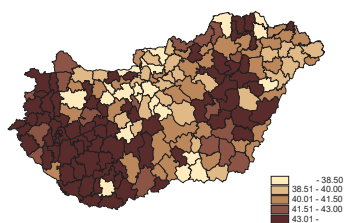
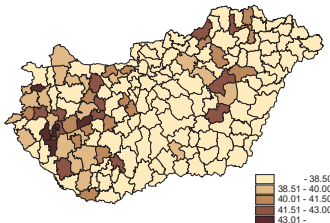
2008. január 1.



15. ábra: Külföldi népesség átlagéletkora kistérségenként

2001. január 1.

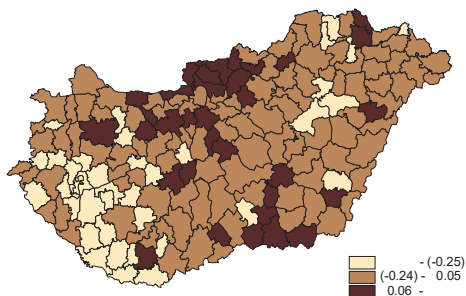
2008. január 1.



A lakónépességet tekintve az átlagnál fiatalabb kelet-magyarországi, Pest és Fejér megyei területek is öregedtek, és a fiatalabb összefüggő térszerek lecsökkentek (14. ábra). A külföldiek kistérségenkénti átlagéletkora eltér a magyar népességétől. Nyugat-Magyarország nagy részén (főként a Balaton környékén) a migránsok a lakónépesség átlagánál is idősebb átlagéletkorral rendelkeznek. Jellemzően itt telepednek le az EU15 országokból érkező nyugdíjasok. *A külföldiek átlagéletkora Budapesten, Pest megyében, az ország középső részén, valamint a román, ukrán és szerb határ mentén alacsonyabb az országos átlagnál, éppen ott, ahol nagy számban élnek* (15. ábra). Budapesten a lakónépesség átlagéletkora 41,9-ről 42,6 évre változott, míg a külföldieké 35,2-ről 36,4-re.

A 16. ábrán azt láthatjuk, hogy a külföldiek milyen befolyást gyakorolnak a kistérségek átlagos életkorára. A sötétebb színek azt jelölik, ahol fiatalítják a lakónépességet, a világosabbak pedig, ahol öregítik azt. Azt találjuk, hogy a külföldiek az átlagéletkort a Balaton környékén növelik, míg leginkább Budapesten (itt az átlagéletkort kb. 0,3 évvel csökkentik), a Sárbogárdi (0,41), Sátorlajújhelyi (0,28), Kistelki (0,26) és Debreceni (0,22) kistérségben fiatalítják.

16. ábra: A külföldi népesség hatása a lakónépesség átlagéletkorára (években), 2008. január 1.



A fenti vizsgálatokban egyetlen számmal (nevezetesen az átlagéletkorral) igyekeztem jellemezni egy-egy eloszlást, mely alkalmas bizonyos következtetések levonására, míg más összefüggések rejtve maradnak. Az előző ábrák alapján tett megállapítások részletesebb analizálását teszik lehetővé az eltartottsági indexek.

A gyermek- és időskori eltartottsági rátát, valamint a teljes eltartottsági rátát számítom ki Magyarország lakónépességére állampolgárságok szerint. Ahogy a meghatározások mutatják mindhárom esetben az adott aktív népesség számával súlyozok, az első esetben az Y időpontban, K területi egységben lévő 0–14 évesek számát, a második esetben a 65–X évesekét, míg a harmadikban mindkettőt.

$$r_{gyerek}^K = \frac{Y_{N_{0-14}}^K}{Y_{N_{15-64}}^K}; \quad r_{id}^K = \frac{Y_{N_{65-X}}^K}{Y_{N_{15-64}}^K}; \quad r_{teljes}^K = \frac{Y_{N_{0-14}}^K + Y_{N_{65-X}}^K}{Y_{N_{15-64}}^K}.$$

A gyermek eltartottsági ráta a lakónépesség egészére 2001. január 1-ről 2008. január 1-re 0,24-ről 0,22-re változott, az idős pedig ennek elletéteként 0,22-ről 0,23-ra nőtt. Ez is mutatja a hazai népesség elöregedését. Így a teljes eltartottsági ráta 0,46-ról 0,45-re csökkent, szemlélítve, hogy a népességen belül a fiatalabbak aránya nagyobb mértékben csökken, míg a 65 éven felülieké növekszik. Így száz 15–64 éves emberre Magyarországon huszonkettő 0–14 éves és huszonhárom 65–X éves jutott 2008-ban.

A külföldiek esetén az országos és a kistérségi adatok is merőben mások. A gyermeknépesség eltartottsági rátája itt országosan 0,11-ről 0,10-re változott a vizsgált hét év alatt, míg az időskori eltartottsági ráta 0,08-ról 0,11-re nőtt. Így 100 aktív korú külföldre 10 fiatalkorú (0–14) és 11 idős (65–X) jut, ami gazdaságilag sokkal jobb arányt mutat a lakónépesség megfelelő adatainál. Az eltartottsági ráta a külföldiek közül az osztrákok esetén a legmagasabb (0,38), mely nagyrészt az idősebb népesség áttelepülése miatt van így. Némileg kedvezőbb az EU15 aránya (0,32), majd az amerikai kontinens következik (0,25) a sorban. Ezekben az esetekben is az idősök súlya magas. A legkisebb eltartottsági rátával a szlovákok (0,08), szlovének (0,15), románok (0,18) és az ukránok (0,19) rendelkeznek. Fontos megjegyezni az afrikaiak (0,11) és ázsiaiak (0,20) előnyös arányait is.

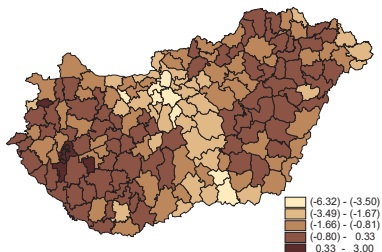
7. táblázat : Eltartottsági ráták főbb külföldi állampolgárságok szerint, 2008. január 1.

Eredet ország /földrész	Eltartottsági ráta		
	gyermek	idős	összesen
Ausztria	0,07	0,31	0,38
Szlovákia	0,06	0,02	0,08
Szerbia	0,10	0,13	0,23
Horvátország	0,10	0,12	0,22
Ukrajna	0,08	0,11	0,19
Románia	0,08	0,10	0,18
Szlovénia	0,07	0,08	0,15
EU15	0,08	0,24	0,32
EU25	0,08	0,18	0,26
Európa	0,08	0,13	0,21
Amerika	0,14	0,11	0,25
Ázsia	0,18	0,02	0,20
Afrika	0,10	0,02	0,11
Külföldiek összesen	0,10	0,11	0,21
Népesség összesen	0,22	0,23	0,45

Hogy a lakónépesség rátáit milyen irányban és mennyire befolyásolják a külföldiek, azt a 17. ábra relatív eltérései szemléltetik. A lakónépesség és a magyar népesség indexeinek a különbözetét a lakónépesség megfelelő értékével osztottam. Így a negatív számok az eltartottsági ráta csökkenését jelzik, azaz pozitív a külföldiek hatása, a nullánál nagyobb értékekre pedig a külföldiek növelik a magyarországi lakónépesség index értékét.

A gyermeknépesség eltartottsági rátája minden kistérségben alacsonyabb a külföldiek esetében, mint a teljes népességet vizsgálva. A külföldiek csökkentő hatása a fenti rátára a szerb határtól Budapestig húzódó sávban és a Balaton mentén a legnagyobb, mely egyrészt a korévek szerinti összetételhatástól, másrészt a volumenhatásoktól függ. Az idős népességre vonatkozó eltartottsági rátáknál a Balaton térségében élő külföldiek hazánk rátáját rontják, de az ország többi helyén javítják azt. *Így a teljes eltartottsági rátában a szerb határtól Budapestig, illetve a keleti határ mentén a külföldiek következtében jelentősebb javító hatás tapasztalható, éppen ott, ahol a legtöbb külföldi él, míg a Balaton térségében a migránsok rontják az eltartottsági mutatókat. Természetesen az osztrák vagy német nyugdíjasok nem jelentenek gazdasági terhet, sőt a magyar nyugdíjak révén fogyasztásélénkítő szerepük van az adott térségekben* (Illés S., 2008).

17. ábra: A teljes eltartottsági ráta relatív változásai a külföldiek miatt (%), 2008. január 1.

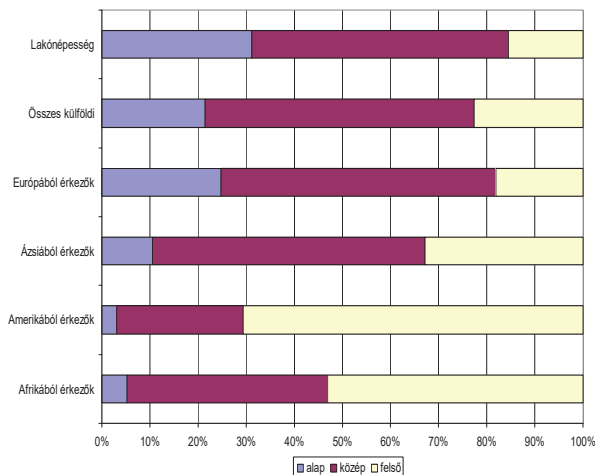


A magyar, illetve a lakónépesség egésze esetén csak kis változások történtek 2001 óta. A külföldieknél azonban jelentős átalakulások figyelhetők meg. A nyugati országrészben ez a változás főként az idős arányainak növekedésével, míg Budapesten a fiatalokéval magyarázható.

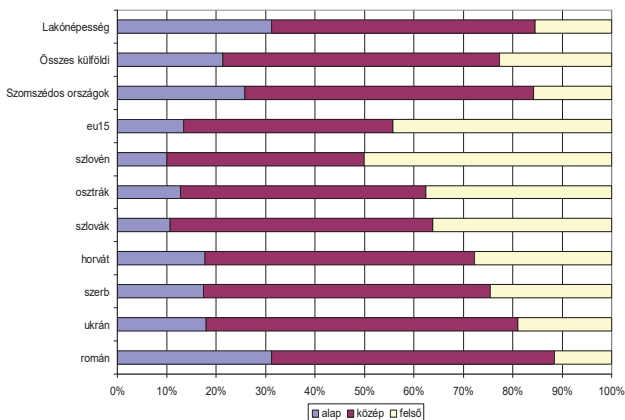
b) Iskolai végzettségek

A lakónépesség iskolai végzettségét mutató adatainál a 2005. április 1-jei eszmei időpontra vonatkozó mikrocenzus eredményeivel számoltam. A magyarországi lakónépességből a felsőfokú végzettségűek 3,9%-a külföldi, Budapesten még nagyobb ez az arány (5,5%). A 18. ábra a Magyarországon élő külföldi állampolgárok iskolai végzettségét mutatja be földrészenkénti bontásban. *Minden földrésről érkeztek átlagosan magasabb iskolai végzettségűek, mint a lakónépesség. Minél messzebből érkeztek a migránsok, arányukban annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, hiszen a képességek jelentik a lehetőséget a mozgásra.* Az Európából érkezők esetén a legkisebb a pozitív különbség, míg Amerika és Afrika esetén a legnagyobb. Azonban Európa külföldiek közötti számbeli fölénye miatt az összes külföldit tekintve inkább az európaihoz közelebbi arányok valósulnak meg.

18. ábra : A 18–X éves lakónépesség az elvándorlás helye és iskolai végzettség szerint, 2008. január 1.



19. ábra : A 18–X éves lakónépesség főbb állampolgárságok és iskolai végzettség szerint, 2008. január 1.



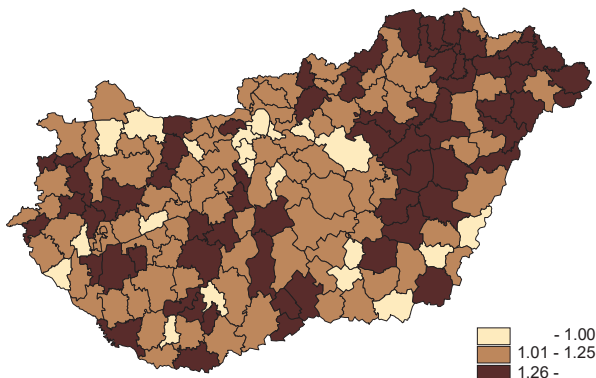
Megállapítható, hogy a román állampolgárok kivételével (Német N. et al, 2009) minden környező országból érkezettek átlagosan magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a lakónépesség (Rédei M. – Kincses Á., 2008). Európán belül ez a tendencia leginkább a szlovének és az EU15 országok (és közöttük Ausztria) esetén markáns, itt országosan a 18 éven felüliek majdnem fele felsőfokú végzettségű (19. ábra). Hasonló megállapításra jutott Gellérné Lukács Éva és Illés Sándor is (Gellérné L.É. – Illés S., 2005): „A fejlett nyugati államok polgárai magasabb iskolai végzettségűek az engedéllyel munkát vállalók átlagánál és a tercier szektort részesíti előnyben magyarországi munkavállalásukkor.”

Az iskolai végzettségek eltéréseit a magyar és a külföldi állampolgárok között a diszkrepancia indexek segítségével mértem. Ha az érkezők iskolai végzettsége azonos a helyben élőkével, a mutatónak 1 az értéke, ha a ráta 1-nél nagyobb, akkor a migránsok között nagyobb arányban található adott iskolai végzettségű, mint az autochton populációban. Az index értéke a Magyarországon tartózkodó összes felsőfokú végzettségű külföldre 1,46, középfokúra 1,05, míg az alapfokúra 0,69. Ugyan 2001 óta elmozdulás figyelhető meg a felsőfokú magasabb érték felől a középfokú irányába, de az indexek egyértelműen mutatják, hogy *Magyarország számottevő szellemi tőkéhez jutott a nemzetközi migráció által*. Ez nem minden országban van így. A közép és felsőfokú végzettségű migránsokra az Egyesült Államokban, Németországban és Franciaországban az index 1-nél kisebb, az alapfokú végzettségűekre pedig 2 és 3 között van. Itt a lakónépességhez képest átlagosan gyengébb iskolázottság jellemzi a külföldieket (lásd 2. ábra).

8. táblázat : Diszkrepancia indexek

Eredet ország /földrész	2001			2008		
	alap	közép	felső	alap	közép	felső
Románia	1,25	0,92	0,78	1,00	1,07	0,74
Ukrajna	0,86	0,94	1,50	0,58	1,18	1,22
Szerbia	0,44	1,06	1,92	0,56	1,09	1,58
Szlovénia	0,00	0,21	5,74	0,32	0,75	3,23
Horvátország	0,37	1,04	2,14	0,57	1,02	1,79
Szlovákia	0,48	1,15	1,55	0,34	1,00	2,33
Ausztria	0,16	0,90	3,03	0,41	0,93	2,43
EU15	0,29	0,64	3,67	0,43	0,79	2,85
Európa	0,84	0,89	1,70	0,79	1,07	1,16
Afrika	0,19	0,72	3,58	0,17	0,78	3,42
Amerika	0,08	0,58	4,31	0,10	0,49	4,55
Ázsia	0,29	0,64	3,67	0,34	1,06	2,11
Szomszédos országok	1,00	0,95	1,17	0,83	1,10	1,02
Összes külföldi	0,72	0,92	1,85	0,69	1,05	1,46

20. ábra: Közép és felsőfokú végzettségű külföldiek diszkrepancia indexe, 2008. január 1.



A 20. ábráról leolvashatók a diszkrepancia index kistérségi értékei közép- és felsőfokú végzettségűekre. *Főképp Kelet-Magyarországon jelentős a külföldiek relatív szellemi-többlete.* Budapesten ugyan csak kisebb mértékű a jobbító hatás, de a fővárosban az iskolázottság mértéke magasabb, mint az országos átlag. A vizsgált időszakban ezek a hatások nem változtak jelentősen.

c) Adófizetők száma és aránya

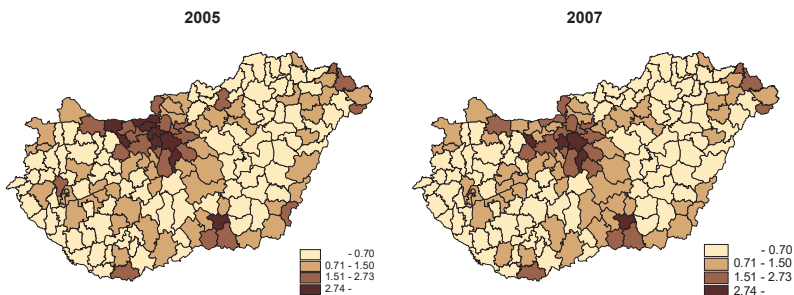
A külföldi adófizetők személyi jövedelemadót illető adatai a 2005-ös és a 2007-es adóévben állnak rendelkezésemre. A nem magyar adófizetők aránya megyei szinten Budapesten, Komárom-Esztergom, Pest, Bács-Kiskun és Csongrád megyékben a legjelentősebb. Budapesten

minden állampolgárság szerint jelentős a számuk, Pest megyében a románok súlya a meghatározó, Komárom-Esztergom megyében a szlovákoké, Csongrádban pedig a szerb állampolgároké. A migráns adófizetők aránya erős hasonlóságot mutat azokkal a térségekkel, ahol nagyobb számban élnek külföldiek. Azaz Nógrád megye nyugati részétől Komárom-Esztergom megyén (és Fejér északi részén) keresztül Győr-Moson-Sopron megye északi részéig, valamint a szerb határtól Budapestig terjedő sávban markáns a külföldi adófizetők jelenléte. Ukrajnával, Romániával határos területeken ettől elmarad az adófizetői „kedv” az aktív külföldi lakosság körében (21. ábra).

A 2006. január 1-jén Magyarországon tartózkodó külföldiek 45,6%-a, míg a lakónépesség 41,9%-a adófizető volt. Fontos megjegyezni, hogy *a magasabb adófizetői hajlandóság egyértelműen a korösszetételnek köszönhető*, ugyanis a 18–60 éves népességre vetítve a külföldiek esetén 59% az adófizetők aránya, míg a lakónépesség esetén 69%! A külföldiek esetén fennmaradó 41%-ból 17% diák, 24% pedig a gazdaságilag inaktívak csoportjához tartozik (háztartásbeli, nyugdíjas vagy munkanélküli). Ezek az arányok jellemzők a szomszédos országokra is. Nagyobb eltérés ezektől az arányoktól az afrikai és ázsiai származású emberek esetén tapasztalható, több diákkal és kevesebb háztartásbeli családtaggal.

A 2007-es adóévben a külföldi adófizetők száma 87 ezerre emelkedett, ami a magyarországi adófizetők 1,94%-át (1,67% a 2005-ös adóévben) teszi ki. Budapesten a külföldi adófizetők aránya már 4,5%-ra emelkedett.

21. ábra: 100 adófizetőre jutó külföldi adófizetők száma



A 2007-es adóévben a külföldi adózók közül 18 ezer főnek nincs Magyarországon lakcíme, így tartózkodási vagy letelepedési engedélye sem. Az ilyen típusú munkavégzésre az Adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. Törvény lehetőséget biztosít (80. §). Ezzel a lehetőséggel legfőképpen a szlovákok élnek. A közel 16 000 szlovák adófizetőből 13 000 fő ilyen. Ezenkívül az EU15 országokra jellemző még kisebb mértékben ez a jelenség (9. táblázat).

9. táblázat : Külföldi adófizetők, 2007

Eredet ország /földrész	Nem Magyarországon lakik	Magyarországon lakik	Összes külföldi adózó	Összes külföldi
Ausztria	254	344	598	2 571
Horvátország	28	291	319	852
Románia	1 216	29 890	31 106	65 836
Szlovákia	13 033	2 788	15 821	4 944
Szlovénia	29	54	83	133
Ukrajna	250	6 932	7 182	17 289
Szerbia	220	3 459	3 679	17 186
Szomszédos országok	15 030	43 758	58 788	108 811
EU15	2 302	4 254	6 556	25 490
Európa	17 383	58 783	76 166	146 145
Afrika	43	754	797	1 913
Amerika	202	784	986	3 557
Ázsia	320	7 654	7 974	22 356
Összesen	18 034	69 043	87 077	174 697

forrás: APEH

A külföldi adófizetők állampolgárság szerinti vizsgálatánál azt állapíthatjuk meg, hogy a román, ukrán, szlovák, szlovén állampolgárok nagyobb arányban fizetnek adót, mint a szerbek vagy az EU15-ök, ami nagyrészt a korcsoportok közötti különbségekkel magyarázható. Szintén ezzel magyarázható az afrikaiak és ázsiaiak közel kétszeres adófizetői aránya az amerikaiakkal szemben.

d) Foglalkozások

A külföldiek foglalkozásait a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR) alapján vizsgáltam meg. A foglalkozási főcsoportok adatai álltak rendelkezésemre a lakónépesség (a mikrocenzus 2005. április 1-jei eszmei időpontra vonatkozó adatai) és a külföldiek esetében. Ezek az adatok némileg különböznek az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) külföldiekre vonatkozó információitól, ugyanis a BÁH adataiban a Magyarországon tartózkodási vagy letelepedési engedéllyel rendelkező külföldi állampolgárok kerülnek bemutatásra, míg az ÁFSZ adatai az ingázó munkavállalók, munkaerő-kölcsönzés keretében dolgozók adatait is tartalmazzák, viszont csak engedélykötelezettségek alapján. Az Európai Unióhoz csatlakozva a tagállamok számos foglalkozás esetén (építőiparban, feldolgozóiparban, élelmiszeriparban dolgozók, mérnökök, egészségügyi dolgozók stb.) megszüntették az engedélykötelezettségeket, és más munkaerő-liberalizációs lépések is történtek, melynek következménye, hogy a munkavállalók egy része az ÁFSZ adatállományában nem szerepel. Így 2007 őszén az ÁFSZ adatai alapján 67 ezer külföldi (ezen belül 28 ezer romániai) munkavállaló dolgozott Magyarországon (Német, N et al, 2009). A BÁH Idegenrendészeti Nyilvántartás 2008. január 1-jei adatai alap-

ján 92 414 külföldi dolgozik Magyarországon (35 ezer romániai). Az előző részből látható, hogy döntő többségük itt fizeti adóját is, azaz az APEH (87 ezer külföldi adófizető, 31 ezer ebből romániai) és a Bevándorlási Hivatal adatai viszonylag konzisztensek egymással, ezeket az adatokat használtam a továbbiakban is.

A teljes 18 éven felüli külföldi lakosságra vetítve a főiskolai, egyetemi hallgatók és egyéb tanulók aránya 1990-ben 27,6%, 2000-ben 19,6% volt. A munkanélküliek, háztartásbeliek és nyugdíjasok aránya 1995-ben 20% volt, míg 1998-ban 28% (Tóth P., 2002). 2008-ra a 18 év feletti külföldiek 16,7%-a volt diák, és 24,4%-ot tett ki a másik inaktív csoport. Azaz mérsékelten csökkent mindkét kategória rátája, ezzel párhuzamosan növekedett a foglalkoztatottak száma és aránya.

10. táblázat : Az aktív népesség foglalkozási főcsoportok szerinti arányai

Foglalkozási főcsoportok	Lakónépesség 2005	Külföldiek	
		2001	2008
Törvényhozók, igazgatási, gazdasági vezetők	9,48	11,67	7,11
Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásúak	12,61	18,83	17,52
Egyéb, felső- vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozásúak	15,44	9,73	9,42
Irodai és ügyviteli (ügyfélforgalmi) jellegű foglalkozásúak	5,89	13,73	10,08
Szolgáltatási jellegű foglalkozásúak	15,46	8,44	14,66
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozásúak	2,90	1,02	1,42
Ipari és építőipari foglalkozásúak	18,73	24,31	27,25
Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	10,75	1,60	2,34
Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozásúak	7,62	10,63	10,14
Fegyveres szervek foglalkozásaiban dolgozók	1,13	0,04	0,06
Összesen	100,00	100,00	100,00

Országos szinten azt szögezhetjük le, hogy az iskolai végzettségek két ellentétes pólusán elhelyezkedő foglalkozások jellemzik a külföldieket. Pontosabban az alap és a felsőfokú képzettséget igénylő foglalkozások. Azaz a szakképzettséget nem igénylő foglalkozások, az ipari és építőipari foglalkozások, valamint felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások és az irodai és ügyviteli jellegű foglalkozások esetén a külföldiek felülreprezentáltak a hazai lakossággal szemben.

11. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok foglalkozási főcsoportok és földrészek szerint, 2008. január 1.

Foglalkozási főcsoportok	Külföldi állampolgárok				
	Afrika	Amerika	Ázsia	Európa	Összes
Törvényhozók, igazgatási, gazdasági vezetők	9,64	7,14	23,62	4,09	7,11
Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásúak	30,46	58,60	17,25	16,36	17,52
Egyéb, felső- vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozásúak	15,17	11,12	6,48	9,82	9,42
Irodai és ügyviteli (ügyfélforgalmi) jellegű foglalkozásúak	8,48	6,57	4,32	11,21	10,08
Szolgáltatási jellegű foglalkozásúak	14,78	5,52	35,75	11,10	14,66
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozásúak	0,26	0,57	0,16	1,69	1,42
Ipari és építőipari foglalkozásúak	10,93	7,22	8,72	31,34	27,25
Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	1,16	0,41	0,48	2,74	2,34
Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozásúak	9,00	2,76	3,18	11,57	10,14
Fegyveres szervek foglalkozásaiban dolgozók	0,13	0,08	0,03	0,07	0,06
Összesen	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

A törvényhozók, igazgatási, érdekképviselői vezetők főcsoportba tartozó gazdasági (kis)szervezet vezetői csoport az ázsiai állampolgárokra jellemző a foglalkoztatottak negyede sorolható ide, 35% pedig a szolgáltatás jellegű foglalkozásokhoz. Ezek a számok jellemzik az ázsiai munkavállalókat leginkább. Ennyire markáns egyöntetűséget egyetlen másik állampolgársági csoport sem mutat, de a felsőfokú végzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások dominánsak az amerikai és afrikai földrészről érkezők körében is. Európa ebből a szempontból a legegyszerűsebb eloszlást prezentálja, az ipari, építőipari foglalkozásoktól a felsőfokú képzettséget igénylő foglalkozásokig.

12. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok foglalkozási főcsoportok és főbb állampolgárságok szerint, 2008. január 1.

Foglalkozási főcsoport, kiemelt foglalkozási csoport, jellemző foglalkozási csoportosítások	Külföldi állampolgárok									
	román	ukrán	szerb	szlovén	horvát	szlovák	osztátrák	összesen	eu15	
Törvényhozók, igazgatási, gazdasági vezetők	2,24	4,80	6,60	86,33	17,07	3,72	14,97	3,90	4,53	
Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	10,27	20,76	21,18	2,88	15,20	35,69	18,72	14,25	21,83	
Egyéb, felső- vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	8,09	9,60	13,26	2,88	10,40	15,24	13,90	9,35	12,96	
Iskola és egyetemi (főiskolai) jellegű foglalkozások	8,13	6,91	9,91	3,60	10,67	11,34	18,04	8,32	24,01	
Szolgáltatási jellegű foglalkozások	11,48	10,07	13,01	0,00	18,67	11,15	11,76	11,54	9,24	
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	1,35	1,35	3,43	2,88	0,80	0,74	0,53	1,69	0,77	
Ipari és építőipari foglalkozások	44,29	24,41	19,13	1,44	17,60	12,45	14,97	35,78	15,82	
Cépkészítők, összeszerelők, járművezetők	2,62	3,90	4,23	0,00	0,53	1,67	3,21	3,07	0,98	
Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	11,49	18,07	9,17	0,00	8,80	7,99	5,88	12,04	10,13	
Fegyveres szervek foglalkozásaiban dolgozók	0,03	0,12	0,07	0,00	0,27	0,00	0,00	0,05	0,14	
Összesen	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	

Állampolgárságok szerinti bontásokat tekintve az ipari és építőipari foglalkozások a román (összes foglalkoztatott 44%-a) és ukrán (24%) állampolgárok jellegzetessége. A 2007-es ÁFSZ-adatok szerint a romániai munkavállalók többségét fizikai munkakörökben foglalkoztatják – régóta a legjellemzőbb munkaadó ágazat az építőipar (Tóth P., 2002; Német N. et al, 2009) –, míg az EU15 országokat és Szlovákiát inkább a magasabban kvalifikált foglalkozások jellemzik. Az ázsiai országokhoz hasonlóan, annál még nagyobb arányban karakterizálja a Magyarországon tartózkodó szlovén állampolgárokat a gazdasági szervezetek vezetőiként való foglalkoztatottság.

Romániából többségében az ottani magyarok vállalnak munkát Magyarországon, román nemzetiségű munkavállaló alig-alig fordul elő a magyar munkaerőpiacon (Német N. et al, 2009). Vélhetően hasonló a helyzet a többi szomszédos ország esetén is, ahonnan az érkezők súlya kiemelkedő. A nyelvismeret általában fontos szempont a munkaerőpiacon. A világviszonylatban magasabb külföldi adófizetői arányok, és foglalkoztatottság (valamint a kisebb ráta az alacsony képzettségűek között) egyik fontos oka, hogy Magyarországon vélhetően arányaiban több migráns beszél magyarul, mint Nagy-Britanniában vagy az USA-ban angolul.

Összefoglalva a külföldiek, ezen belül is a szomszédos országok állampolgárainak hatása egyre nagyobb Magyarországon, ami egyrészt hazánk népességfogyásával, másrészt a külföldiek

számának növekedésével függ össze. Így hét év alatt a nem magyar állampolgárok aránya 1,08%-ról 1,74%-ra, azaz 60%-kal növekedett.

Az országos befolyásukat jelentősen felülmúlják a regionálisak, hiszen a külföldiek területi hatását fokozza a preferált térségeiken tapasztalható magas koncentrációjuk, tudatos lakóhelyválasztásuk. A külföldiek területi elhelyezkedéséről megállapítottam, hogy domináns részük Budapesten és vonzáskörzetében él, míg kisebb hányaduk a határmenti kistérségekben, illetve a Balaton környékén. Míg Budapest globális célpontja a migránsoknak, ahol nem európai állampolgárok többsége él, addig a Balaton környéke inkább az EU15 országokra jellemző letelepedési hely, míg az említett határmenti kistérségek inkább csak lokális célpontok. Emellett mindegyik szomszédos állam külföldi állampolgárságú csoportjának súlypontja a saját állampolgárság szerinti ország irányába helyezkedik el. Időben ezek a súlypontok Budapest, illetve a nyugati országrészek irányába mozdultak el (Rédei M. – Kincses Á., 2008).

Általánosságban leszögezhető, hogy sok más úgynevezett nagybefogadó országgal ellentétben (például USA, Nagy-Britannia, Olaszország, Spanyolország, Ausztrália stb.) *hazánkat a hazai népességgel megegyező vagy azt meg is haladó iskolai végzettségű külföldi állampolgárok választják új lakhelyül, akik nagyjából magyar nemzetiségűek (hasonló általában nem mondható el a fenti országokra), így nyelvi nehézségek nincsenek, a beilleszkedés sokkal zökkenőmentesebb, könnyebben találnak a végzettségüknek megfelelő állást. A külföldiek eltérő tulajdonságokkal rendelkeznek, melyek között érdemes megemlíteni a foglalkozások szerinti erős különbségeket, a 18–64 évesek magas arányát és az ebből következő eltartottsági ráta javító értékeit, illetve az arányaiban magasabb adófizetői számot is. A külföldiek növekvő számából, lakónépességtől való fent részletezett eltérésükből leszűrhető, hogy az általuk preferált területeken jelentősen befolyásolják a regionális társadalmi-gazdasági folyamatokat.*

3.3 A külföldiek által preferált magyar térségek vizsgálata

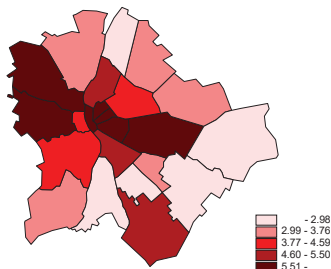
A következőkben az előző részben lehatárolt hat főbb migrációs területet vizsgálom meg részletesebben. Nevezetesen a Balaton környékét, Budapestet, Pest megyét és az ukrán, román és szerb határ menti térségeket. E területek Magyarország kistérségeinek a negyedét fedik le, ahol a külföldiek mintegy háromnegyede összpontosul, azaz nagyon magas a koncentrációjuk (ugyanitt a teljes lakónépesség 38-39%-a található). A Balaton vidéke inkább természetföldrajzi, turisztikai értékeinek köszönheti a főként idősebb külföldiek nagyobb érdeklődését. Közép-Magyarország egyértelműen centrumtulajdonságokkal rendelkezik. A határmenti három elkü-

lőnített kistérségcsoport pedig inkább kapu értelemben, mint elválasztó határként funkcionál a külföldi állampolgárok felé.

3.3.1 Budapest

A külföldiek esetén Budapest – amint az eddigiekben megállapításra került – erőteljesen felül-reprezentált, ami egybeesik a nemzetközi trendekkel, azaz a migráció elsődleges célterületei a fővárosok. Ezt a hatást az európai kontinensen kívülről érkezettek határozottabban mutatják (az ázsiaiak 77%-a lakik a fővárosban). A főváros migrációs centrum voltát támasztja alá más megközelítésben, hogy 2008-ban Budapesten átlagosan 4,37 külföldi jut 100 lakosra, országosan pedig csak 1,74. Ezek az arányok Budapesten belül sem egyenletesek, ahogy azt a 22. ábra is mutatja. A legjobban a II., XII., V., VI., VII., VIII., X., XIII., IX., XXIII. kerületek preferáltak.

22. ábra: Külföldiek 100 lakosra vonatkozó aránya kerületenként, 2008. január 1.

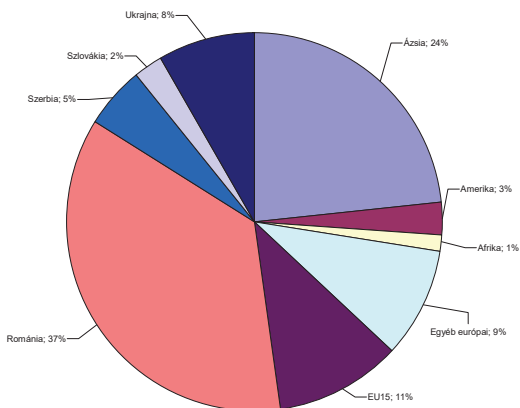


A II. kerületben az EU15 országokból érkezők (az itt élő külföldiek 32%-a) és az ázsiaiak (23%) vannak túlsúlyban, emellett sok amerikai is él itt (6%). Mindössze 16% a románok aránya a migránsok között, mely a 41%-os átlagos budapesti súlyuk felénél is kevesebb. A XII. és V. kerületben hasonló arányokkal találkozunk, az előbbinél EU15 34%, Ázsia 14%, Amerika 9%, Románia 18%, Ukrajna 5%; az utóbbi kerületnél rendre 28, 18, 5, 16%, valamint 12% a részesedésük. A VI. kerületben is magas még az EU15 (19%) országokból és az amerikai kontinensről érkezők aránya (4%), azonban az ázsiaiak (21%), a román (25%), szerb és ukrán (7-7%) állampolgárok súlyai már magasabbak az előzőeknél. A VII. kerületben még nagyobb az eltolódás (10% EU15, 19% ázsiai, 35% romániai és 8% szerbiai, illetve ukrainai). A VIII. kerületben 36% ázsiai, 38% román, 7% ukrán, míg a X. kerületben 53% ázsiai, 27% román, 7% ukrán. Ez az egyedüli kerület, ahol a külföldiek közül az ázsiaiak vannak többségben.

A 2001-es arányok nagyon hasonlítanak a 2008-asokéhoz. Az ázsiaiak aránya a VIII. kerületben 43%-ról 36%-ra esett vissza (kínai piac bezárása), ezen kívül jelentős elmozdulás a kerületek állampolgársági struktúrájában nem látható.

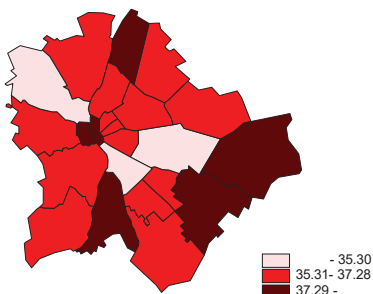
A Budapesten lakó külföldiek állampolgársága összességében nagyon változatos képet mutat, sokkal változatosabbat, mint az ország más tájain, hiszen 158 ország állampolgárai élnek ebben a városban. A Magyarországon élő afrikaiak 58%-a, míg az ázsiaiak 77%-a, az amerikaiak pedig 56%-a él itt. Minél messzebből jön valaki, annál inkább a főváros válik elsődleges célponttá. A szomszédos országokból érkezők (akik még jobban ismerik hazánkat) 36% él Budapesten, a románok 41%-a, az ukránok 36%-a, a szerbek 23%-a, a szlovákok 35%-a, a szlovének 47%-a, a horvátok 20%-a, az osztrákok 17%-a. Jelentős számban vannak itt az EU15 országokból, Szlovákiából, Törökországból, Kínából, Vietnámból, Szerbiából, Ukrajnából, Oroszországból, Szíriából. Nominálisan leginkább mégis Románia állampolgárai magaslanak ki (37 ezer fővel).

23. ábra: Budapesten tartózkodó külföldi állampolgárok arányai, 2008. január 1.



Budapesten a nem magyar állampolgárok átlagéletkora 36,4 év volt 2008-ban (42,6 év a lakónépességé). A külföldiek esetén a legkisebb és legnagyobb átlagos életkorral rendelkező kerületek között 6 év a különbség. Ez a differencia az idősebb EU15 állampolgárok és a fiatal ázsiai népesség adott kerületen belüli magas koncentrációival magyarázható.

24. ábra: Külföldi népesség átlagéletkora kerületenként, 2008. január 1.



A külföldiek átlagéletkora a vizsgált hét év alatt Budapesten a 35,2-ről 36,4 évre nőtt. Az ázsiai, amerikai származásúaké alig változott, az afrikaiaké csökkent, míg az európaiak öregedése és nagy súlya magyarázza a budapesti külföldiek átlagéletkorának emelkedését, mely még mindig az országos átlag és a budapesti lakónépesség értéke alatt marad (Rédei M., 2009).

13. táblázat : Külföldiek átlagéletkora Budapesten

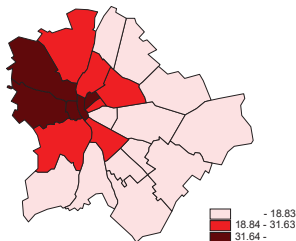
Eredetország (földrész)	2001	2008
EU15	37,08	39,26
Románia	33,92	35,24
Szerbia	34,88	39,08
Ukrajna	35,66	36,66
Ázsia	32,23	32,41
Amerika	36,79	37,48
Afrika	35,65	33,35
Összesen	35,19	36,35

A Budapesten élő külföldiek eltartottsági rátája (a 0–14 évesek és a 65 év felettiek száma osztva a 15–64 évesekével) 2008-ban 0,182; mely a migránsok országos átlagánál is alacsonyabb. A lakónépességre a ráta Budapesten 0,443, ami mintegy 3%-kal magasabb lenne külföldiek nélkül. *A migránsok között a fővárosban az időskori eltartottsági ráta alacsonyabb a fiataloknál, míg a lakónépesség esetén ez éppen fordítva van. A ráták is alátámasztják, hogy a Budapesten tartózkodó külföldiek döntő hányada aktív korú.*

Az iskolai végzettségeket vizsgálva, a 18 évnél idősebb külföldiek több mint negyede felsőfokú végzettségű, és közel 60% a középfokú végzettségűek aránya. Tehát, átlagosan magasabb iskolai végzettségekkel rendelkeznek az itt élő magyar lakosságnál, és a külföldiek országos átlagánál is. Az EU15 tagállamok és a nem európai országok állampolgárainak majd fele felsőfokú végzettségű. Így a felsőfokú végzettségek arányait bemutató 25. ábrában megmutatkozó kelet–nyugati tagoltság leginkább a külföldiek állampolgárságok szerinti elhelyezkedésével magya-

rázható, melynek egyik oka az ingatlanárak budapesti differenciái (Illés S. – Michalkó G., 2005).

25. ábra: Felsőfokú végzettségű külföldiek aránya (18–X), 2008.

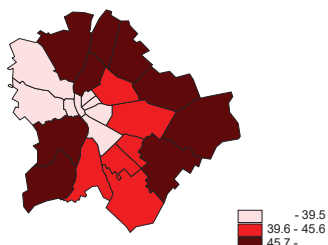


A 18 éven felüli külföldiek 16%-a diák, 21%-a nyugdíjas, munkanélküli, illetve háztartásbeli volt. 2008-ra megnőtt a diákok aránya 18%-ra (a Magyarországon élő külföldi diákok 45%-a Budapesten lakik), és lecsökkent az utóbbi csoport 19%-ra. Többsége (háztartásbeli) ukrán, vietnámi, román, orosz és kínai állampolgár. A fennmaradó mintegy 63% dolgozik, ami a lakónépesség országos arányainak mintegy másfélszerese.

Nagyon változatos a külföldiek foglalkozások szerinti megoszlása. *Budapesten több a külföldi gazdasági szervezet vezetőinek és szolgáltatási tevékenységben résztvevőknek az aránya, mint országosan, közöttük kínaiak, vietnámiak, EU15 országok állampolgárai, ukránok, oroszok, románok, szerbek is jelentős számban fordulnak elő*, potenciálisan kihasználva a főváros gazdasági centrum voltát. A kereskedelmi és vendéglátó-ipari foglalkozások esetén a kínai, román és vietnámi migránsok jelenléte domináns. *A könnyűiparban foglalkoztatott külföldiek 78%-át Románia állampolgárai adják*, majd Mongólia és Ukrajna a sorrend. *A vas-és fémipari foglalkozások esetén a külföldiek közel 80%-a szintén romániai*. Az egyszerű szolgáltatási jellegű foglalkozásokat végzők többsége is a román és ukrán állampolgárok közül kerülnek ki.

A 2007-es adóévben 32 031 külföldi adózott Budapesten, ez a teljes Magyarországon élő és adózó külföldi állampolgárok 43%-a. Területi elhelyezkedésükre jellemző, hogy főként a III., XIII., XIV., VIII., X., XI. kerületekben fizetnek adót. Sajátos ellentmondásnak tűnik, hogy a „szegényebb” peremkerületekben nagyobb arányban adóznak, mint a budai vagy belvárosi részekben.

26. ábra: Adófizetők aránya a külföldiek között (%), 2007.



Az adófizetők állampolgárságát vizsgálva a szomszédos országok súlya 59%. Ez alatta marad az országos külföldinépesség-arányuknak, mutatva, hogy a fővárost a legtöbb Magyarországon élő külföldi állampolgár centrumterületnek tekinti. Az adózókön belül a román állampolgárok aránya a legmagasabb (42%), de az ázsiaiak is közel 20%-ot tesznek ki.

Összefoglalva a külföldiek demográfia, gazdasági jellegzetességeit, hatásukat Budapesten, azt mondhatjuk, hogy a sok diák, a magas gazdasági aktivitás, a sokféle foglalkozási főcsoportban tevékenykedő külföldi, a magas iskolai végzettségek és adófizetői arányok pozitívan hatnak a térségre, a migráció előnyei fokozódnak. A világban megfigyelhető trendekkel összhangban Magyarországon is a nagyvárosi térségben koncentrálódnak leginkább a külföldiek, a tulajdonságaikban megfigyelhető erős diverzifikáció mellett. Budapest külföldi állampolgárainak száma dinamikusán fejlődik, növekszik. 2008. január 1-jén 74 344 nem magyar állampolgár lakott Budapesten, azaz 100 lakosból közel 5 külföldi volt. A főváros egyértelműen centrumterületnek tekinthető a nemzetközi vándorlás vonatkozásában, hiszen nemcsak a környező országok állampolgárai tekintik célpontnak, hanem más földrésről érkezők is; a képzett, magasan kvalifikált munkaerőt ez a centrum nagyobb távolságokról is képes toborozni (Rédei M., 2002). A Magyarországon tartózkodó nem európai állampolgárok 70-80%-a ebben a térségben él. Azaz Budapest (ha szerényebb értékekkel is, mint a nagybefogadó országok nagyvárosai) az ezredforduló után globális migrációs célponttá vált.

3.3.2 Pest megye

Magyarországnak ez a területe vonzza legdinamikusabban a külföldieket (akárcsak a belföldieket), de még így is összesen harmadannyi migráns él itt, mint Budapesten. Azonban 2001 és 2008 között majd 2,5-szeresére nőtt a külföldiek száma.

14. táblázat : Pest megye külföldi lakosságának vizsgálata, 2008. január 1.

Kistérség	Összes külföldi	Arány (%)	Változás (%)	Román	Ukrán	EU15	Szerb
				állampolgárok aránya (%)			
Aszód	384	1,1	218,2	69,0	7,3	10,9	4,4
Budaörsi	2 868	3,4	247,7	57,2	7,8	9,1	6,4
Ceglédi	1 534	1,3	239,7	59,9	16,4	9,3	4,3
Dabasi	567	1,3	239,2	71,4	8,6	4,1	5,5
Dunakeszi	1 179	1,5	212,8	60,0	9,2	11,3	3,3
Érdi	2 618	2,7	214,9	59,5	6,9	7,4	3,6
Gödöllői	2 189	2,0	181,7	58,1	10,0	7,2	4,2
Gyáli	1 154	2,5	270,9	83,4	5,4	2,2	0,9
Monori	2 185	2,0	250,9	74,4	7,6	4,2	4,6
Nagykátai	1 053	1,4	209,3	70,4	8,9	5,5	2,1
Pilisvörösvári	1 572	2,4	219,6	54,6	12,0	14,9	2,5
Ráckevei	2 559	1,9	227,7	61,4	8,9	8,3	4,3
Szentendrei	1 781	2,3	194,2	59,0	9,7	10,6	4,3
Szobi	208	1,6	151,8	51,4	2,4	13,0	1,9
Váci	1 102	1,6	242,2	46,7	6,6	22,5	3,3
Veresegyházi	704	2,0	304,8	69,0	12,8	5,1	3,8
Összesen	23 657	2,0	223,9	62,1	9,0	8,8	4,0

A 14. táblázatban Pest megye kistérségeit tüntettem fel, az összes külföldi oszlopban az adott kistérségben 2008. január 1-jén tartózkodó külföldiek számát írtam, az arány alatt a 100 lakosra vonatkozó külföldiek számát értem, a változás alatt pedig azt, hogy 2001 óta mekkora százalékkal nőtt az adott kistérségben a külföldiek száma. A következő négy oszlopban a 2008-as külföldi tartózkodók állampolgárság szerinti arányai láthatóak.

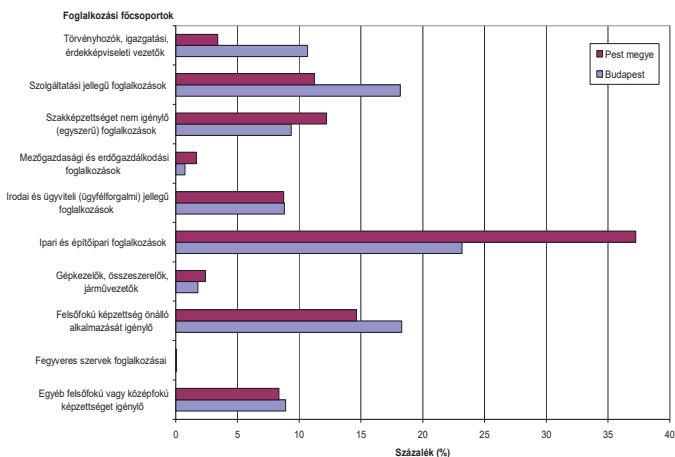
A legtöbb külföldi a Budaörsi, Érdi, Ráckevei, Gödöllői, Monori kistérségekben él, arányuk a lakónépességhez képest a Budaörsi, és Érdi kistérségekben a legmagasabbak. A legdinamikusabban a Veresegyházi, Gyáli, Budaörsi kistérségekben növekszik a külföldiek száma. A Pest megyében élő külföldi állampolgárok 62%-a román, 9% ukrán, illetve EU15 állampolgár, míg 4% Szerbia területén született. Együtt, mintegy 84%-át adják a külföldieknek. Az EU15 országból érkezők inkább a Váci és a Pilisvörösvári térségben koncentrálódnak, míg a többiek esetén mindenhol magas arányokkal találkozhatunk.

Fontos megjegyezni, hogy *Budapesttel ellentétben a Pest megyei kistérségekben nem a gyermeknépesség, hanem az idős külföldi népesség eltartottsági rátája magasabb, azaz a külföldiek átlagéletkora magasabb, mint a fővárosban, de sokkal fiatalabbak az országos átlagnál. Pest megyében 38,7 év a külföldiek átlagkora, azonban míg Gyálon és Budaörsön 36 év körüli ez a szám, addig a Dunakeszi, Veresegyházi, Szobi és Nagykátai kistérségekben ez a 40 évet is meghaladja.*

Az iskolázottsági adatok hozzávetőlegesen azonosak a lakónépességével. Így Pest megyében Budapesthez képest kevésbé érezti hatását a szellemi-tőke-növekmény, bár fontos leszögezni, hogy Pest megyében a magasabb iskolai végzettségek az országos átlag felett vannak.

A gazdasági aktivitás szerint hasonló, bár kicsit szerényebb arányokat találunk, mint Budapesten. Itt a 18 éven felüliek 14%-a diák, és 26% munkanélküli, háztartásbeli, illetve nyugdíjas. A foglalkozási főcsoportok szerint azonban jelentősek az eltérések. A foglalkoztatottak között az ipari és építőipari foglalkozások 22%-ot tesznek ki a fővárosban, míg Pest megyében 37%-ot. Hasonlóan felülreprezentáltak Budapesthez képest a szakképzettséget nem igénylő foglalkozást űzők is. *A fővároshoz képest állampolgárságok és foglalkozások tekintetében is sokkal homogénebbek a migránsok, kisebb a választék, nagyobbak a hasonlóságok.*

27. ábra: Külföldi állampolgárok foglalkozási főcsoportok szerint, 2008. január 1.



3.3.3 Határmenti térségek

A határmenti kistérségek eltérő gazdasági karakterisztikájú tájakat kötnek össze; ezek közötti kapcsolként, mintegy kapu szerepkörrel rendelkeznek ezek a területek. A román, ukrán, szerb határ menti területeken a határ nem elválasztó elem, sokkal inkább kontaktuszóna. Az itt élő külföldieknek a határmentiség hordoz többletértéket, feltehetően az otthon maradt családtagokkal így könnyebb a személyes kapcsolattartás. Ezek az emberek feltételezhetően kis távolságokra költöznek el előző lakóhelyüktől. *Legfőképpen a határ túloldalán lévő településekből a határ innerső oldalán lévő kistérségközpontokba költözés a jellemző* (Karácsonyi D. – Kincses Á., 2010a; Kincses Á. – Takács Z., 2010).

Az ukrán határ közelében lévő hét kistérség (Baktalórántházai, Fehérgyarmati, Kisvárdai, Nyíregyházai, Vásárosnaményi, Ibrány-Nagyhalászi, Záhonyi kistérségek) mintegy öt és

félezres külföldi lakosságának, nem meglepő módon, közel 70%-a ukrán, és 18%-a román. Ezekben a kistérségekben a külföldiek száma konstansnak mondható 2001 óta. Több mint 80%-uk 15 és 64 év közötti. A külföldi népesség eltartottsági rátája az ott élő magyarokénál jobb, de a külföldiek országos átlagánál rosszabb.

15. táblázat : Az ukrán határ közeli kistérségek adatai, 2008. január 1.

Kistérségek	Külföldiek		Eltartottsági ráta		
	száma	átlagéletkora	népesség	külföldiek	magyarok
Baktalórántházai	437	38,80	0,485	0,293	0,488
Fehérgyarmati	555	38,75	0,516	0,236	0,521
Ibrány-Nagyhalászi	288	41,17	0,495	0,291	0,496
Kisvárdai	787	41,24	0,468	0,359	0,470
Nyíregyházai	2 329	39,40	0,397	0,266	0,399
Vásárosnaményi	779	40,49	0,501	0,307	0,507
Záhonyi	446	43,18	0,477	0,323	0,481
Összesen	5 621	40,09	0,452	0,289	0,455

A migránsok átlagéletkora 40 év, a Záhonyi, a Kisvárdai és az Ibrány-Nagyhalászi kistérségekben élő külföldieknél ez az érték magasabb, mint a többi helyen lévőké. Magasabb az iskolai végzettségük a migránsoknak minden kistérségben az itt élőkhez képest. A Baktalórántházai és a Kisvárdai kistérségekben a felsőfokú végzettségük aránya háromszorosa a lakónépességnek. A diszkrepanciaindex magas arányai részben a lakónépesség országos átlagnál alacsonyabb iskolai végzettség helyi értékeivel magyarázhatók.

A 18 év felettiek 48%-a inaktív (diák, nyugdíjas, munkanélküli, háztartásbeli). Az aktívakra, az ipari és építőipari foglalkozások mellett, a magasabb iskolai végzettségekkel összefüggésben a felsőfokú végzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások (6% szakképzett pedagógus) a jellemzők.

A román határ közelében lévő kistérségszomborban (Mezőkovácsházai, Orosházai, Sarkadi, Gyulai, Hódmezővásárhelyi, Makói, Berettyóújfalui, Debreceni, Hajdúszoboszlói, Derecske-Létavértesi, Hajdúhadházi, Csengeri, Mátészalkai, Nyírbátori kistérségek) a nem magyar állampolgárok száma 9 ezer fő, mely lassan növekszik 2001 óta (amikor 8200 fő lakott itt). Az itt élő külföldiek több mint fele román állampolgár, és 10% ukrán. Az aktív korúak aránya magasabb az ukrán határ menti értéknél, azaz alacsonyabb külföldi átlagéletkört és jobb eltartottsági rátákat találhatunk itt. Ennek oka a Debreceni kistérség külföldi lakosságának kedvező értékei és jelentős súlya. Az iskolai végzettségek szerényebbek a külföldiek országos átlagánál, de a lakónépességnél némileg magasabbak. A 18 év feletti migránsok között az inaktívak aránya 52%, akiknek a fele diák, fele háztartásbeli, nyugdíjas vagy munkanélküli. A foglalkoztatottakra leginkább az ipari és építőipari foglalkozások (vas-és fémipari, illetve könnyűipari foglalkozások)

zások) a jellemzőek. Így a magyar-román határhoz való közelség kis szerepet játszik a munkavállalói és munkaadói döntésekben. Számottevő romániai munkavállalói réteg nem jelent meg a határ mentén (Német N. et al., 2009).

16. táblázat : Román határ közeli kistérségek adatai, 2008. január 1.

Kistérségek	Külföldiek		Eltartottsági ráta		
	száma	átlagélethetősége	népesség	külföldiek	magyarok
Berettyóújfalvai	491	44,57	0,510	0,275	0,512
Csengeri	177	40,68	0,536	0,221	0,541
Debreceni	3 620	34,85	0,397	0,136	0,402
Derecske-Létavértesi	232	40,97	0,504	0,268	0,506
Gyulai	546	41,14	0,457	0,303	0,459
Hajdúhadházi	433	39,66	0,483	0,251	0,485
Hajdúszoboszlói	296	43,88	0,448	0,304	0,449
Hódmezővásárhelyi	545	40,12	0,450	0,219	0,452
Makói	596	39,32	0,497	0,226	0,502
Mátészalkai	632	39,72	0,459	0,272	0,461
Mezőkovácsházai	503	42,93	0,515	0,293	0,518
Nyírbátori	293	39,26	0,500	0,242	0,502
Orosházai	411	42,74	0,489	0,257	0,491
Sarkadi	254	41,26	0,517	0,270	0,521
Összesen	9 029	38,64	0,460	0,208	0,464

A szerb határ mentén élő 12 ezer külföldinek 60%-a a határ túloldaláról érkezett, 20% román állampolgár. Az itt élő külföldiek háromnegyede 20 és 59 év közötti. A 18 év felettiek 16%-a diák, 29% nyugdíjas vagy munkanélküli. Így a 18 év feletti külföldiek 55%-a dolgozik. Az aktív emberek között nagy számban találunk ipari, építőipari foglalkozásukat és egyszerű szolgáltatás jellegű foglalkozásukat. Az iskolai végzettségek is nagy hasonlóságot mutatnak az ukrán és román határ menti értékekkel.

17. táblázat : Szerb határ közeli kistérségek adatai, 2008. január 1.

Kistérségek	Külföldiek		Eltartottsági ráta		
	száma	átlagélethetősége	népesség	külföldiek	magyarok
Bácsalmási	236	43,13	0,516	0,210	0,522
Bajai	1 049	41,60	0,467	0,262	0,470
Jánoshalmi	138	40,43	0,540	0,243	0,543
Kiskőrösi	521	41,15	0,476	0,217	0,479
Kiskunhalasi	858	40,88	0,443	0,240	0,447
Kiskunmajsi	342	47,29	0,483	0,368	0,485
Kisteleki	471	36,62	0,483	0,111	0,496
Mórahalmi	554	37,89	0,482	0,194	0,490
Szegedi	8 155	37,70	0,416	0,187	0,427
Összesen	12 324	38,77	0,450	0,200	0,457

Itt is tetten érhető a román határnál tapasztalt jelenség: a Szegedi kistérség javítja a gyengébb rátáját, magasabb átlagkorú szerb határ közeli térségek értékeit.

Ahogy Magyarország esetén Budapest migrációs centrum (ahol a külföldiek 40%-a él, magasabbak az iskolai végzettségek, magasabb a munkavállalók-, és adófizetők aránya), úgy a határok mentén elkülönített, három kistérség-csoportokban (ahol 27 000 külföldi él, kicsit többen, mint Pest megye 16 kistérségében, ami az ország külföldi lakosságának a 15%-a) hasonló karakterisztikával rendelkező, lokális centrum területek emelkednek ki. Nevezetesen a Szegedi-, Debreceni-, és Nyíregyházi kistérségek.

3.3.4 Balatoni térség

A Balaton környékén az EU15 országból érkezők telepednek le nagyobb számban. A német állampolgárok aránya közel 50%. Jelentős még az osztrákok és a hollandok száma is. Az itt élők 40%-a 60 év feletti, és további 20%-ot tesz ki az 50–59 éves korosztály. Elmondható, hogy főként a nyugdíjasok telepednek le a Balaton környékén (Michalkó G. et al., 2003). Kiemelkedő a Zalakarosi kistérség, ahol a külföldiek átlagéletkora 60 év felett van, és az eltartottsági ráta értéke majdnem duplája a magyar népesség megfelelő adatának (18. táblázat). Ugyanakkor a 18 év felettiek 7%-a a turizmusra épülő kereskedelmi-vendéglátóipari foglalkozással rendelkezik, ők főleg román és szerb állampolgárok. Az iskolai végzettségek magasabbak a lakónépességénél, és hozzávetőleg megegyezik a külföldiek országos átlagával.

18. táblázat : Balaton közeli kistérségek adatai, 2008. január 1.

Kistérségek	Külföldiek		Eltartottsági ráta		
	száma	átlagéletkora	népesség	külföldiek	magyarok
Balatonföldvári	271	50,05	0,467	0,376	0,469
Balatonfüredi	477	48,08	0,439	0,371	0,441
Fonyódi	526	52,94	0,466	0,425	0,467
Hévízi	532	55,91	0,475	0,588	0,470
Keszthelyi	903	55,31	0,438	0,584	0,434
Lengyeltóti	299	55,33	0,474	0,574	0,471
Marcali	819	52,70	0,495	0,551	0,493
Nagykanizsai	364	43,55	0,416	0,226	0,417
Pacsai	138	52,91	0,494	0,327	0,496
Siófoki	551	45,96	0,445	0,381	0,446
Tabi	163	49,13	0,487	0,442	0,488
Zalakarosi	424	60,11	0,539	0,936	0,528
Zalaszentgróti	405	53,02	0,491	0,457	0,492
Összesen	5 872	52,31	0,457	0,488	0,457

Összefoglalva az adózott jövedelmek kistérségek szerinti eloszlása nem magyarázza teljesen a külföldiek területi arányait. Fontos szerepe van az érkezők szemében a gazdasági értékek mellett a lakóhely helyzetének, adottságának is. Budapest környékét mint dinamikus centrumtérséget, változatos állampolgársági és foglalkozási megoszlás jellemzi. Sok az aktív korú és a magas iskolai végzettségű a külföldiek között. A képzett, magasán kvalifikált munkaerőt ez a centrum nagyobb távolságokról is képes toborozni. A határmenti térségek esetén a magasabb isko-

lai végzettségűek, az aktív korúak és foglalkoztatottak arányai alacsonyabbak a centrumterületekénél, de a hazai átlagnál mindenképpen magasabbak. Itt az *állampolgárságok és foglalkozási főcsoportok szerint is erősen koncentrálódik a külföldi népesség*. Felmerül a kérdés, hogy mennyire jellemző a határ és a centrumtérsegek közötti vándorlás. Azt lehet mondani, hogy a *külföldiek belföldi vándorlásának többsége kistérségen belül realizálódik, így a hazánkba érkezőkre a letelepedésük után inkább csak a kis távolságú vándorlások jellemzőek. A külföldiek az érkezésükkori letelepedési helyüket nem változtatják jelentős mértékben*. Azaz a letelepedett külföldiek más-más preferencia alapján választanak lakóhelyet, mely után inkább csak kistérségeken belül mozognak. *A fenti centrum és a határmentir kistérségcsoportok között nincs intenzív áramlás. Azonban míg a külföldiek belföldi vándorlásának a volumene kicsi, a cirkulációs nemzetközi vándorlások volumene növekszik. A Romániából, Ukrajnából és Szerbiából érkezőkre jellemző leginkább ez a típusú többszöri vándorlás*. A visszatérő migráció inkább az előbb említett országok határmenti régióit és a fővárost érinti jobban, az országok közötti nagy földrajzi távolságok esetén drasztikusan lecsökken a jelenség (Illés S. – Kincses Á., 2009).

4. A küldő országok vizsgálata és kapcsolatuk a fogadó területekkel

Az előző fejezetben a migráció magyarországi hatásaival foglalkoztam részletesebben. Ebben a részben a migráció forrásterületeit térképezem fel települési szinten. További célom kapcsolatot találni az eredeti külföldi és a jelenlegi magyar terület között (NUTS3, tehát magyar fogalmakkal megyei szinten), illetve a nemzetközi vándorokat e területi jellemzőik alapján vizsgálni. Karakteres kapcsolatokat feltételezek az elvándorlás és a célterületek között, azaz jellemző, hogy a Kárpát-medence melyik részeiről Magyarországra hová, milyen tulajdonságú migránsok mozognak. A fejezet ezeknek a migrációs hálózatoknak a területi tulajdonságait igyekszik bemutatni.

A migránsok magyarországi területi eloszlásainak analízise azt mutatta, hogy a (migrációs) centrum és (földrajzi) perifériatérsegeknek jelentős hatásuk van a szomszédos országból származó nemzetközi vándorlás alakulására. Jelentős földrajzi motívum a határ közelsége, amely nem elválasztó elem, hanem kontaktzónaként funkcionál a migrációs áramlások szempontjából. Hasonló elemek meglétét feltételezem a Magyarországra tartó vándorlás esetén az eredetországokban is. Hipotézisem szerint a migránsok a határ közeléből sokkal inkább a határhoz közel telepsznek le, mint mások, valamint a migránsok kivándorlási területeinek is vannak központként tekinthető térségei.

A migrációs folyamatokat az eredeti (román, ukrán, szerb stb.) és a jelenlegi (magyar) lakóhely, korcsoportok és iskolai végzettség szerint fogom vizsgálni. A tanulmányozott területi szint NUTS3, ahol releváns részletesebb adatokat is megadok. Ez a területi osztályozási szint a legtöbb országra rendelkezésre áll. Szerbia és Ukrajna kivételt képeznek. Szerbia esetén a legvalószínűbb NUTS3 beosztást alkalmazom⁴, míg Ukrajnában nem létezik ilyen beosztás. Az oblaszty szint integráltabb, a rajon pedig részletesebb ennél. Mivel itt Ukrajnán belül leginkább Kárpátalját vizsgálom (hiszen a migránsok döntő többsége innen érkezik), így a finomabb beosztást fogom alkalmazni. Itt jegyzem meg, hogy a dolgozat elején említett forrás-települések beazonosítása a területi vizsgálatok szempontjából nélkülözhetetlen volt, ugyanis a megyei besorolások is ezen a struktúrán alapulnak.

A fejezetet nyolc részre tagoltam, melyben az első hét egyesével veszi figyelembe a szomszédos országok és Magyarország migrációs tulajdonságait, míg az utolsóban összességében vizsgálom a Kárpát-medencei országokat, mint migrációs forrásterületeket.

4.1 Román állampolgárok

4.1.1 Előzmények

A legnagyobb volumenű Magyarországon kívüli magyar népesség Romániában él. 1992-ben Románia lakosságának 7,1, míg 2002-ben 6,7%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A magyarok aránya Erdélyben 20% fölött van. A romániai magyarok 37%-a Székelyföldön, 28% a magyar határ mentén, 18% Közép-Erdélyben, 17% pedig interetnikus diaszpórában él. Romániában Erdélyen kívül magyarok jelentős számban Csángóföldön és Bukarestben élnek. A nemzetiségi hovatartozás régóta fontos szerepet játszik a két ország közötti nemzetközi vándorlások karakterisztikájában.

A hidegháború alatt a romániai emigránsok többsége a kisebbségek (leginkább németek és zsidók) köréből került ki. *Az etnicitás a migrációs folyamatokban nemcsak taszító (küldő helyek), hanem vonzó (célterületek) tényezőként is szerepet játszhat.* Romániában a szászok és a zsidók esetében ilyen szerepe volt a befogadó ország migrációs politikájában az etnikai preferenciának (Brubaker R., 1998). Magyarország nem támogatja egyértelműen a magyarok Magyarországra vándorlását. Ennek ellenére a hazai hatóságok a magyar etnikumú bevándorlókat kiemelten kezelik. Például a magyar állampolgárság megszerzéséről szóló, többször módosított 1993. évi

⁴ Szerb Köztársaság gazdasági régióinak kialakítása még folyamatban van az EU-alapokhoz történő hozzáférés érdekében. Részletesebben lásd: <http://www.srbija-info.yu/cinjenice/okruzi.html>

LV. törvény felmenti őket az állampolgárság megszerzéséhez szükséges nyolc éves Magyarországon tartózkodás alól.

A többségi ortodox románság a múlt rendszerbeli migrációs folyamatokban alulreprezentált volt. A 80-as évek közepétől a kivándorló népesség etnikai szerkezete jelentősen átalakult, ami szorosan összefügg Magyarország megváltozott migrációs politikájával. Ugyanis addig a szocialista blokk országaiból érkezők nem kaphattak menekültstátust Magyarországon. A romániai menekültek 1986-tól kezdtek nagy számban Magyarországra áramlani. Kezdetben az országnak inkább tranzitszerepe volt: Nyugat-Európába próbáltak meg eljutni, miután azonban ezek a csatornák elzáródtak, tömegesen maradtak Magyarországon (Regényi E. – Törzsök E., 1998). A kérdést jogilag csak 1989-ben szabályozták. 1987-től gyakorlattá vált, hogy az ország nem adta ki a menedékkérőket a román hatóságoknak. 1988 végére a romániai menekültek száma elérte a 20 ezret, 1989 végére pedig a 36 ezret, miközben a más legális úton Magyarországra érkezők száma is emelkedett. A márciusi marosvásárhelyi eseményeket követően a kiáramlás 1990-ben is folytatódott. 1990-ben 37 242 román állampolgár igényelt huzamos tartózkodási engedélyt Magyarországon. Ebben az évben az összes új belépő külföldi 76,6%-a román állampolgár volt (Tóth P., 2002).

Az 1987 és 1991 közötti periódusban mintegy 97 ezer magyar hagyhatta el Romániát (Horváth I., 2004; Kis T., 2007). *Tehát a 80-ass évek végén meginduló magyar kiáramlásban központi szerepe volt az etnicitásnak, és annak, hogy a magyar állam a Romániából érkezett migránsok egy részét menekültként ismerte el.*

A román migrációs szociológia és demográfia megállapításai alapján mára már a migráns népesség legalább 90 %-ban a többségi románság soraiból kerül ki (Sandu D., 2000). Sandu szerint ugyan a 90-es évek külföldi munkavállalói között összességében egyértelműen felülreprezentáltak az etnikai és vallási kisebbségek, ha azonban az időben későbbi hullámokat nézzük, az arányok már jóval kiegyenlítettebbek. Ennek logikus magyarázata, hogy a kisebbségek (például a nyelvtudásra épülő) munkaerő-migrációs áramlásai már a 90-es évek legelején megindultak, míg erre a román népesség esetében több időre volt szükség. Ezt a folyamatot, melynek során a migrációban a kisebbségi etnikumhoz való tartozás szerepe csökken, Sandu „de-etnicizálódásnak” nevezi. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a migráció során az etnicitás szerepe csökkenne, hanem immár egyre több jelentős hálózat van, melyen belül a migráció során a „románság” mozog (Kis T., 2007).

A magyar nemzetiségűek vonatkozásában ismert, hogy a Magyarország irányába mutató migrációs hálózatok már a 90-es évek elején felálltak (Oláh S., 1996). Ezáltal a magyarországi vendégmunka bejárható, kiszámítható életstratégiává válhatott a romániai magyarok körében.

Romániából többségében az ottani magyarok vállalnak munkát Magyarországon, román nemzetiségű alig-alig fordul elő a magyar munkaerőpiacon (Német N. et al, 2009). Ezeknek a hálózatoknak az értékét növelte, hogy ebben a periódusban a Nyugat-Európa felé irányuló struktúrák még nem alakultak ki. Ezek kiépülésével azonban a helyzet fokozatosan megváltozott. *Ahogy a Nyugat-Európa* (elsősorban Németország, Spanyolország, Olaszország) *felé mutató román hálózatok működni kezdtek, amelyeket immár többségében románok használtak, úgy válhatott a spanyolorzági, olaszországi vendégmunka a magyarországi reális alternatívájává a magyar nemzetiségűek között is.* Hiszen a románokkal egy településen (szomszédban, ismeretségi körben) élő magyarok migrációs stratégiáját ezeknek a hálózatoknak a léte is befolyásolhatja (Kis T., 2007).

Tehát Románia mint migrációs forrásország egészére a migráció Nyugat-Európa felé való eltolódása jellemző. Míg a magyar nemzetiségűek számára inkább Magyarország jelent célállomást, addig a románok számára az olaszországi, spanyolorzági munkalehetőségek a jelentősek. Az etnicitásnak jelentős szerepe van a migrációs hálózatok kialakulásában, de a migráció feltételezhetően nem a nemzetiségi hovatartozás, hanem az ismeretségek alapján szerveződik (Gödri I., 2007).

4.1.2 Területi vizsgálatok

A román-magyar migrációs kapcsolatok tradicionálisan erősek. Mintegy 66 ezer román állampolgár él Magyarországon (2008. január 1-jei állapot szerint), és majdnem 150 ezren telepedtek át hazánkba, ha az 1993 óta magyar állampolgárrá váltakat is ide soroljuk. A migráció az összes román és magyar megyét érinti. Azaz Magyarországra mindegyik román megyéből érkeznek migránsok, akik mindegyik magyar megyében megtalálhatók. A 2008. január 1-jei állapot szerint a folyamat a román települések 35, míg a magyar települések 66%-ára terjed ki. Így erős regionális hatásokat figyelhetünk meg.

A Magyarországra vándorlás leginkább érintett romániai települései Marosvásárhely (2008. január 1-jén 6173 fő), Nagyvárad (3824 fő), Kolozsvár (3527 fő), Szatmárnémeti (3142 fő), Sepsiszentgyörgy (2383 fő), Székelyudvarhely (2150 fő), Csíkszereda (2092 fő) a leginkább érintett megyéi pedig Hargita (11 144 fő), Maros (11 017 fő), Bihar (7 345 fő), Kolozs (5 658 fő), Szatmár (5 391 fő) és Kovászna (3 364 fő). Ezeken a területeken jelentős számú magyar kisebbség él. A Magyarországra érkező migránsok mintegy 70%-a érkezik ebből a hat megyéből.

Kovászna (230%) és Bákó (298%) megyék kibocsátó szerepe erősödött a legdinamikusabban 2001 óta, a települések közül pedig Sepsiszentgyörgy (882-ről 2383 főre), Kézdivásárhely

(545-ről 1070 főre), Barót (371-ről 678 főre), Bákó (164-ről 651 főre) és Kovászna (139-ről 395 főre) emelhető ki.

A migrációban leginkább érintett megyék (pontosabban az Észak-Nyugati és a Központi régió megyéi) Románia egészéhez képest gazdaságilag közepesen fejlettek, illetve fejlettek (György O., 2009). Itt a fejlettség fokát 17 statisztikai mutatóból álló komplex vizsgálat adta. Lényegében hasonló eredményre jutott György Ottília a megyék GDP-részesedését, az egy főre vetített GDP-jét, a munkatermelékenységét, a foglalkoztatottsági rátáját vagy a minimálbér alakulását vizsgálva is. Azaz, *a gazdasági motiváció több esetben csak másodlagos szerepet játszik az etnikai megfontolások mögött a vándorlásokban.*

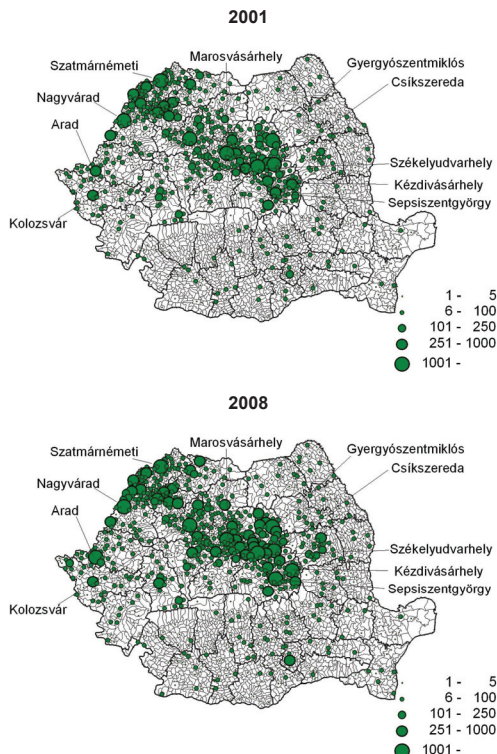
1990-2008 között Romániában majdnem 8%-kal csökkent a népesség⁵. A Központi Régióban, mely Kovászna (6%), Hargita (11%) és Maros megyéket (7%) is magában foglalja, a legnagyobb ez a csökkenés (12%). Ugyan Brassó, Szeben és Fehér megyék népességvesztése sokkal markánsabb (17, 19, illetve 13%), de ezek kevésbé kitétek a Magyarországra vándorlásnak. A Központi régióban a természetes népmozgalmi eseményekből a vizsgált időszak alatt nem alakult ki jelentős népességvesztés, sőt Brassó és Kovászna esetén pozitív a szaldó, valamint 2007-ben már hasonló megállapítás igaz Hargita és Szeben megyékre is (Az 1990–2007 időszak alatt Románia egészének népessége több mint 2%-kal csökkent az élveszületések és halálozások különbségei miatt). Így *a népességcsökkenés fő oka az elvándorlás.*

A másik jelentős romániai kibocsátó terület a Bihart, Máramarost, Szatmárt, Beszterce-Naszódot, Kolozst és Szilágy megyét magában foglaló Észak-Nyugati régió. 1990 óta a népességvesztés itt is a román átlag felett van (9%). A megyék közötti eloszlás azonban sokkal egyenletesebb. Egyedül Beszterce emelkedik ki pozitív értelemben, a népességfogyás itt 4%-os, a természetes népmozgalom egyenlege pedig pozitív, akár Máramaros esetében.

Így a Romániából Magyarországra érkező migránsok tovább csökkentik az elvándorlás megyéjének népességszámát. Ahol pedig a természetes népmozgalmi eseményeknek köszönhetően növekedhetne a népesség (például Bákó megye), ott a migráció ezeket „lecsapolja”. A magyarok lakta területek nehéz demográfiai helyzetben vannak, amit a nemzetközi migráció tovább gyengít.

⁵ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database (Eurostat adatbázis)

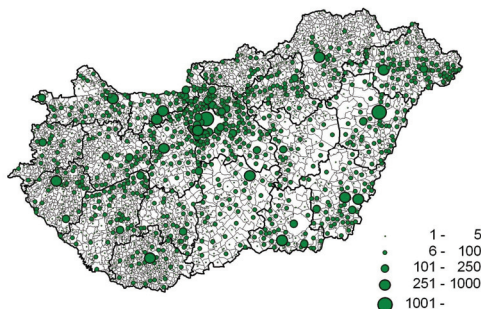
28. ábra: Magyarországon élő román állampolgárok az elvándorlás települése szerint



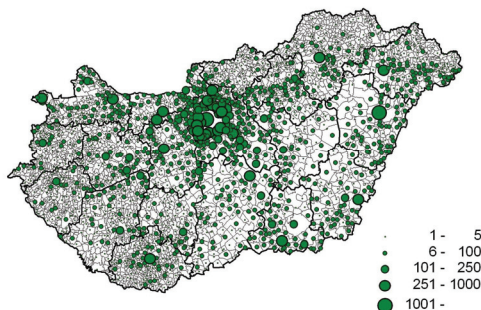
Magyarország mint célterület települései között leginkább preferált Budapest (26 739 fő), Debrecen (1352 fő), Érd (983 fő) és Szeged (927 fő); megyék szerint Budapest (26 739 fő), Pest (14 681 fő), ahol a romániai migránsok több mint 62%-a él (2008. január 1-jén). Hajdú-Bihar, Csongrád, Bács-Kiskun és Fejér megyék jelentősek még, mint nagyobb volumenű célterületek.

29. ábra: Magyarországon élő román állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint

2001



2008



Céлом kapcsolatot találni az eredeti román és a jelenlegi magyar megyék között, illetve a nemzetközi vándorokat e jellemzőik alapján vizsgálni. Az 1. melléklet alapján az eredeti (romániai) lakóhely megyéjét három csoportba sorolom. Az első csoportba a határhoz közel eső megyék (Arad, Bihar, Krassó-Szörény, Hunyad, Máramaros, Mehedinti, Szilágy, Szatmár, Temes), a másodikba a migrációs centrumterületek (Fehér, Beszterce-Naszód, Brassó, Kolozs, Kovászna, Hargita, Maros, Bákó), a harmadik az egyéb megyék csoportja. Magyarországon is három csoportot különböztethetünk meg a vizsgált migrációs rendszer jellemzésére. Így a határközeli megyéket (Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun), a migrációs centrumterületeket (Budapest és Pest megye), valamint az egyéb megyéket.

Magyarországon 2264 olyan román állampolgár élt 2008. január 1-jén, akik Magyarországon születtek. Legtöbbjük Budapesten és Pest megyében lakik. A Magyar állampolgárságról szóló

1993. évi LV. törvény szerint csak a magyar állampolgár(ok) gyermeke válik születéssel automatikusan magyar állampolgárrá. Ez a szabályozás a „ius sanguinis”, azaz vérségi elven alapszik, és nem a születési területéhez („ius soli”) köti az állampolgárság megszerzését (Kincses Á., 2006).

A kialakított osztályozások alapján a migrációs központok között erős áramlás valósul meg 26 597 emberrel, mely az összes romániai vándor 40%-a. Így a migrációra erős területi koncentrálódás jellemző. A kivándorlás területi vetülete szignifikáns kapcsolatot mutat a magyarul beszélők aránya és az eredeti romániai településekről történő kivándorlási hajlandóság között (Kincses Á., 2008). Kimutatható (19. táblázat), hogy a román állampolgárok, akik most a határ közelében élnek (a magyar oldalon), nagyobb arányban a határhoz közelről érkeztek (51,8%). Azonban a román migránsok, akiknek a születési helye a határ román oldalához közel esik (20. táblázat), legnagyobb arányban a magyar migrációs központi területeken élnek (51,9%). Budapestet és Pest megyét más állampolgárságú migránsok is előszeretettel választják Magyarországon lakóhelyül függetlenül az eredeti lakóhely országától. Az „egyéb” román csoport – mely Románia területének többségét adja – területi eloszlása a legegyszerűsebb Magyarországon, 7,4–8,7%-át adják mindhárom magyar csoportnak.

19. táblázat : A Magyarországon tartózkodó román állampolgárok eredeti román megye-csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.

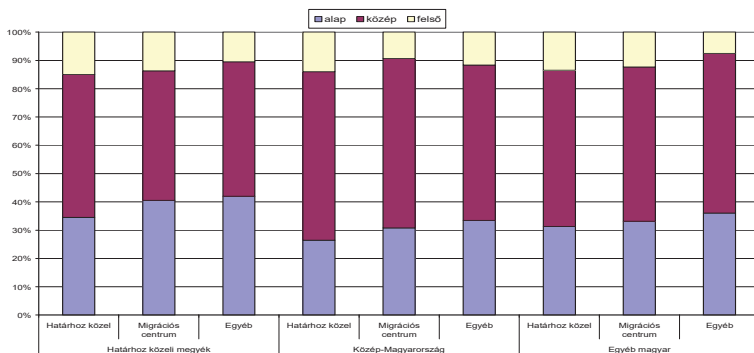
Román oldal	Magyar oldal			
	Határhoz közel	Migrációs centrum	Egyéb	Összesen
Határhoz közel	27,6	51,9	20,4	100,0
Migrációs centrum	12,2	68,7	19,1	100,0
Egyéb	15,5	65,3	19,2	100,0
Összesen	17,5	62,9	19,6	100,0

20. táblázat : A Magyarországon tartózkodó román állampolgárok jelenlegi magyar megye-csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.

Román oldal	Magyar oldal			
	Határhoz közel	Migrációs centrum	Egyéb	Összesen
Határhoz közel	51,8	27,1	34,3	32,8
Migrációs centrum	40,8	64,2	57,5	58,8
Egyéb	7,4	8,7	8,2	8,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

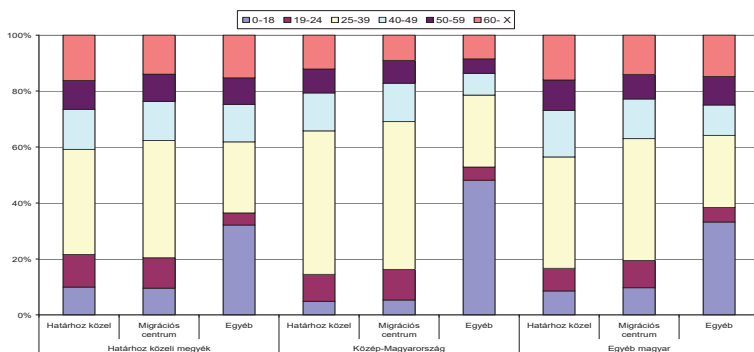
A kialakított csoportokat iskolai végzettségek és korcsoportok szerint vizsgálom tovább. Megállapítottam, hogy a magasabb iskolai végzettségűeket a magyar migrációs központ nagyobb távolságokból is képes vonzani. A befejezett közép- és felsőfokú végzettségűek Románia központinak és egyébként besorolt helyeiről leginkább itt élnek. A magyar határhoz közel átlagosan alacsonyabb képzettségű román állampolgárok telepedtek le, mint más helyeken, de emellett jelentős a befejezett felsőfokú végzettségűek aránya is.

30. ábra: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó román állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.



A korcsoportok szerinti vizsgálat (31. ábra) jelentősen eltérő területi képet mutat. A *Magyarország migrációs központjában élő román állampolgárok többsége (81%) munkaképes korú.* Az „egyéb” csoportba sorolt román területről érkezők közel 45%-a 18 éven aluli, többségük Budapesten és Pest megyében él. *A román határ közeléből és a migrációs centrumból érkezők arányai magasabbak a 19–24 évesek között, mint az „egyéb” csoportban, így feltételezhetjük, hogy ők a felsőfokú képzéseiket igyekeznek Magyarországon megszerezni.*

31. ábra: Magyarországon tartózkodó román állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.



4.2 Ukrán állampolgárok

4.2.1 Előzmények

A Magyarországra irányuló ukrainai migránsok döntő része Kárpátalján született. Így ezzel a területtel részletesebben foglalkozom a következőkben. A határváltozások miatt a Kárpátalján élő lakosok öt állam polgárai voltak a XX. század folyamán anélkül, hogy kimozdultak volna a szülőföldjükről: az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után a versailles-i békeszerződések következtében Csehszlovákia, a II. világháború alatt Magyarország, a párizsi békét követően a Szovjetunió, 1991 után pedig Ukrajna állampolgárai lettek.

Magyarország az Európai Unióhoz (EU) való csatlakozási folyamat részeként 2003-ban vízumkötelezettséget vezetett be Ukrajna állampolgáraival szemben, illetve a Schengeni övezet-höz való csatlakozás (2008) óta az EU vízum és bevándorlási politikája hazánkra is kötelező érvényű. Kérdés, hogy a magyar etnikai teret kettéosztó EU-FÁK (Független Államok Közössége) határ mennyire viselkedik barrierként (Nemes Nagy J., 1998), elválasztó elemként, azaz mennyire akadály a két térség között zajló migrációs kapcsolatoknak.

Ahhoz, hogy a két ország közötti migrációs folyamatokat teljes egészében megértsük, ismerünk kell Ukrajna migrációs és demográfiai viszonyait is. A népességvesztés Ukrajna területének majdnem egészét sújtja, mivel az ország a függetlenné válás óta mélyreható demográfiai válságba került. Az utolsó két népszámlálás között (1989–2001) a lakosság száma mintegy 7,5%-kal, azaz 3,8 millió fővel csökkent. Összesen „nettó” 1 millió ember – főként hazatelepülő oroszok vagy egyéb volt tagköztársaságok lakói, továbbá zsidók, lengyelek (Molnár D. I., 2005; Molnár J. – Molnár D. I., 2003) – hagyta el az országot, míg a maradék majd’ 3 millió fő a természetes fogyás számlájára írható, azaz a népességszám csökkenéséért csupán egynegyed részben okolható az elvándorlás. Az ezredforduló utáni gazdasági fellendülés és a gyermekváltalás támogatásának hatására a születésszám 2001 óta újra növekszik, sőt a vándorlási egyenleg is pozitívvá vált az utóbbi években. Ennek ellenére a magas halálozás miatt az ország lakosság-száma tovább csökken (Karácsonyi D. – Kincses Á., 2010a).

A népességszám csökkenése különböző mértékben sújtotta az egyes régiókat, sőt markáns eltérések mutatkoztak a tekintetben is, hogy az adott régió városairól vagy falvairól van-e szó. A legdrasztikusabb népességvesztés 1989 és 2001 között Ukrajna északkeleti térségeit jellemezte. Nyugaton, ahol a nagyobb városok (Ternopil, Hmelnickij, Rivne, Luck, Ungvár) népessége növekedett, a vidéki térségek népességvesztése is mérsékeltebb volt, sőt a Kárpátok (Kárpátalja, Bukovina, Hucul-vidék) és Észak-Volhinia területén a vidéki térségeket a természetes népességnövekedés jellemezte. Ilyen szempontból Ukrajna nyugati régiói egyedi helyet foglalnak

el az országon belül, mivel azokat pozitív vagy relatív pozitív előjelű demográfiai adottságok jellemzik. Kárpátalja demográfiai helyzetét tekintve a legkedvezőbb adottságú megye egész Ukrajnában, mind a lakosság korösszetételét, mind az eltartási arányt, mind az öregedési indexet figyelembe véve (Karácsonyi D. – Kincses Á., 2010a).

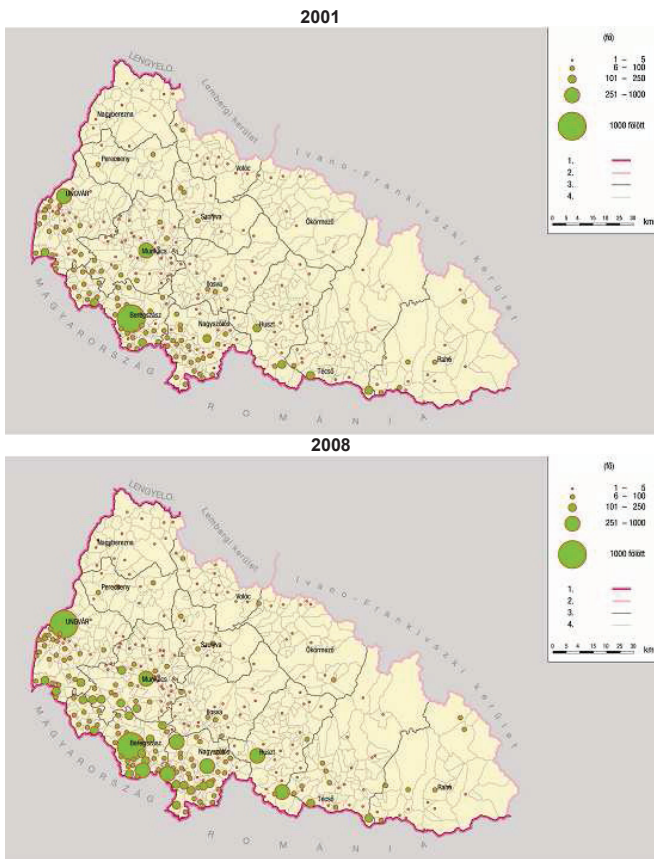
A legutóbbi népszámlálás (2001) óta eltelt időszakban még drasztikusabb népességfogyás tapasztalható. A korábban csak a Poleszje területét érintő nagyarányú csökkenés már az ország nagy részén jellemzővé vált. 2004-ben már csupán Kárpátalja keleti felében, Bukovina egyes rajonjaiban és Észak-Volhínia területén volt természetes gyarapodás. Kárpátalján a Nagyszőlős-Ökörmező vonaltól keletre, az ún. Hucul-vidéken, illetve a Máramarosi-medencében a települések java részén nőtt a népesség 1989 és 2001 között, ahol továbbra is pozitív természetes szaporulat a jellemző. *A határmenti, többségében magyarul lakta Beregszászi járás településeinek túlnyomó részében viszont a népességvesztés volt a meghatározó.* A legdrasztikusabb csökkenés azonban Kárpátalja északi, hegyvidéki térségeit érintette (Bojkó- és Lemkóvidéket), ahol egyes települések az utolsó két népszámlálás között lakosságuk több mint tizedét veszítették el (Molnár J. – Molnár D. I., 2003; Kocsis K. et al. 2006).

A belső és a nemzetközi migráció, illetve a természetes szaporulat abszolút értékeinek a teljes népességszám-változásból való százalékos részesedése alapján a migráció által leginkább befolyásolt megye Kárpátalja (World Bank, 2005) volt 2003 és 2005 között. Ez csak részben tudható be a magyar etnikumú lakosság magasabb migrációs hajlandóságának, mivel az főként Kárpátalja keleti, tradicionális népességkibocsátó ruszin lakta térségeinek köszönhető (Karácsonyi D. – Kincses Á., 2010a). Kárpátalja nyugati területén Ungvárt és Munkácsot jellemezte a legintenzívebb migráció 2003 és 2005 között, ahol a legnagyobb jelentőséggel a Kárpátalján belüli – rajonok közötti – vándorlás birt. Csupán ebben a két járásban volt pozitív a migrációs egyenleg, ahol a más régiókba, illetve más országokba való jelentős nettó kivándorlást a Kárpátalja más járásaiból való bevándorlás ellensúlyozta. Az Ungvári járás népességének természetes fogyását is a várost körülvevő falvakból történő nagyarányú bevándorlás kompenzálta (Molnár J. – Molnár D. I., 2003). A határmenti, alföldi területeken, ahol főként a magyar etnikum a meghatározó, a nemzetközi (Magyarország felé irányuló), illetve a Kárpátalján belüli migrációnak volt döntő szerepe. Ezzel szemben Kárpátalja keleti térségeiben, a Técsői, a Huszti, a Rahói és az Ökörmezői járásokban volt a legkisebb hatása a régióon belüli migrációnak, illetve a legnagyobb jelentősége a nemzetközi migrációnak, ami főként Németországba, az USA-ba és Csehországba irányult (Molnár D. I., 2005).

4.2.2 Területi vizsgálatok

A migrációs folyamat az 530 ukrán és 1108 magyar településre (a magyar települések 35%-ára) terjed ki. A Magyarországra vándorlás leginkább érintett ukrainai települései Beregszász (2008. január 1-jén 2425 fő), Ungvár (1337 fő), Munkács (873 fő), Nagyszőlős (644 fő) és Visk (446 fő); a leginkább érintett járásai pedig a Beregszászi (5121 fő), a Nagyszőlősi (3160 fő), az Ungvári (2584 fő) és a Munkácsi (1851 fő). A Magyarországra érkező migránsok mintegy 74%-a érkezik ebből a négy járásból.

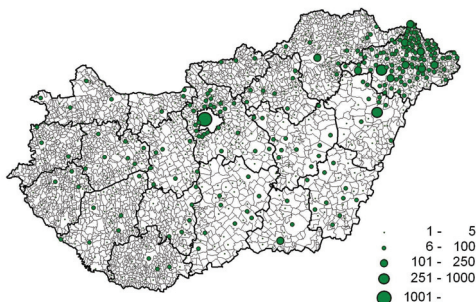
32. ábra: Magyarországon élő ukrán állampolgárok az elvándorlás települése szerint Kárpátalján



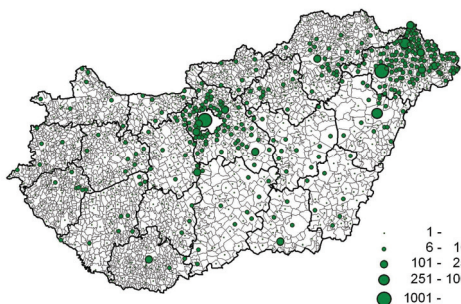
Szerkesztette: a BÁH adatai alapján Dr. Karácsonyi Dávid (MTA FKI) és Kincses Áron. Kartográfia: Dr. Bottlik Zsolt (MTA FKI)

Másrészről Magyarország mint célterület települései között leginkább preferált Budapest (6243 fő), Nyíregyháza (1010 fő), Debrecen (579 fő), Kiskőrös (279 fő) és Miskolc (210 fő); megyék szerint Budapest (6243 fő), Szabolcs-Szatmár-Bereg (4179 fő), Pest (2138 fő) és Hajdú-Bihar (823 fő), ahol a migránsoknak több mint 77%-a él. Fontos megjegyezni, hogy az ukrán állampolgárokat az eredeti és az aktuális lakóhely szerint is nagy koncentráció jellemzi települések szerint.

33. ábra: Magyarországon élő ukrán állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint
2001



2008



A Romániából érkezőkhöz hasonlóan itt is három-három csoportot különböztettem meg a forrás és a céltelepülések országainak területeit teljes egészében, diszjunkt módon lefedve. A magyar oldalon a megyei besorolásokat követve, míg az ukrán oldalon (NUTS besorolások híján) a járásokon alapult a klasszifikáció (2. számú melléklet alapján).

Az első ukrán csoportba a határhoz közel eső Beregszászi, Munkácsi, Nagyszőlősi és Ungvári járásokból érkezettek tartoznak. Ez a terület a magyar Alföld szerves folytatásaként a Kárpátaljai-alföld, amely a Magyarországra vándorlás által leginkább érintett térség. A magyarság itt

van jelen legnagyobb létszámban és arányban Ukrajna területén (Kocsis K. et al. 2006). *A Magyarországra érkező migránsok mintegy 74%-a ebből a négy járásból, míg majdnem 90%-a Kárpátaljáról érkezik. Annak ellenére, hogy a Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok száma 2001 és 2008 között a duplájára emelkedett, ezek az arányok számottevően nem tolódtak el, csupán enyhe koncentráció mutatható ki Kárpátalja javára. 2001 és 2008 között a tradicionálisan jelentős küldő települések, azaz a városok (Fodor Gy., 2005) – Beregszász, Ungvár, Munkács – súlya némileg csökkent, mivel mellettük 2008-ra számos falu – Nagydobrony, Mezőkaszon, Dercen, Vári – jelent meg komoly kibocsátó településként. Főként Nagyszőlősen és a Nagyszőlősi járás néhány településén – Tiszaújlak, Salánk, a Tisza és a román határ közé szorult zugban: Csepe, Feketeadó – emelkedett meg a Magyarországra vándorlók száma. A Magyarországon tartózkodók 2001 és 2008 között megduplázódott létszáma zömmel ezekből a településekből táplálkozott.*

A második csoport tagjai Kárpátalja hegyvidéki területeiről, a ruszinlakta Lemkó-nagybereznai és Perecsenyi járasok – és Bojkóvidékről – Szolyvai, Volóci, Ilosvai és Ökörmezői járasokból – továbbá a magas természetes szaporulattal jellemezhető Hucul-vidékről – Rahói járás – és a Máramarosi-medencéből – a Huszti és a Técsői járásból – érkeztek. *A Felső-Tisza menti, máramarosi jelentősebb magyar kisebbséggel bíró városokból – Huszt, Visk, Técső, Aknaszlata – fokozódott leginkább a Magyarországra való kivándorlás, de emellett egyre több kis hegyi ruszin többségű faluból érkeznek migránsok Magyarországra, akiknek száma azonban nem jelentős, sőt a 2001 és 2008 közötti növekedés elmaradt az átlagostól. Tíz főnél többen csupán a nagyobb településekről Szolyvárról, Rahóról illetve Feketetiszárról, Tiszaféjéregyházról, emellett 2008-ban már Perecsenyről, Kislipócról, Perekrasznárról, továbbá a Rahói járásból Gyertyánligetről érkeztek.*

A harmadik csoport Ukrajna belső, Kárpátokon túli területeiről érkezett, akik főként a nagyvárosokból, Kijevből, Doneckből és Lvovból származnak. Az innen érkezett migránsok száma 2008-ban már meghaladta a városenkénti száz főt. Emellett a főbb megyeközpontok – Cserkaszi, Harkiv, Ivano-Frankivszk, Odesza – és a nagyobb iparvárosok – Alcevszk, Mariupol – emelkednek ki még. Ezeknek a migránsoknak a kis jelentőségét mutatja, hogy egyik bels-ukrajnai településről, milliós városból sem érkeztek annyian Magyarországra, mint Ungvárról vagy akár Csapról.

A három kategóriába nem volt minden hazánkban tartózkodó ukrán állampolgár besorolható. Magyarországon 790 olyan ukrán állampolgár él, akik migránsok gyermekeiként már Magyarországon születtek. Legtöbbjük Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és Budapesten lakik. Emellett 290-en a volt Szovjetunió Ukrajnán kívüli területein, továbbá 315-en egyéb, többnyire a

keleti blokkhoz tartozó országokban születtek. Érdekességként megjegyzendő, hogy a felmerülő településnevekből (Hoyerswerda, Berlin-Pankow, Česka Lipa stb.) arra lehet következtetni, hogy zömmel a szovjet hadsereg kötelékében külföldön szolgálatot teljesítő egyének gyermekeiről lehet szó (Karácsonyi D. – Kincses Á., 2010a).

A letelepedés területén, Magyarországon is három csoportot különböztettem meg: az ukrán határhoz közeli megyéket (Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg), a migrációs centrumterületet (Budapest és Pest megye), és az egyéb megyéket.

A két ország közötti áramlás 2008-ban zömmel a magyarlakta Kárpátaljai-alföld és Közép-Magyarország között valósult meg mintegy 6 172 fővel, amely az összes ukrainai vándor 39%-a, azaz a migráció itt is erős területi koncentrációt mutat. Az ukrán állampolgárok függetlenül az eredeti lakóhelytől, Közép-Magyarországot előszeretettel választják, az Ukrajna különböző térségeiből érkezők fele általában Közép-Magyarországon telepszik le. A határközeli magyarországi megyékben a legnagyobb arányban a határ túlsó oldaláról, a Kárpátaljai-alföldről érkezetteket találunk (86,6%). Am ezek a határmenti területek Kárpátalja hegyvidéki részéről érkezők számára már kevésbé vonzóak (az összes itt lakó ukrán állampolgár 7,9%-a érkezett innen, illetve a Kárpátaljai-hegyvidékről érkezők 25,7%-a telepszik itt le). Ukrajna más részeiről érkezők, mivel főként nagyvárosok lakóiról van szó, egyáltalán nem preferálják a határmenti területeket, sőt majd harmaduk sem a határközeli, sem a központi régióhoz nem köthető, ezért ők mutatják a legszórtaabb – legvéletlenszerűbb – térbeli elhelyezkedést mindhárom csoport közül.

21. táblázat : A Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok megoszlása az eredeti ukrán területi csoportok szerinti, 2008. január 1.

Ukrán oldal	Magyar oldal			
	Közép-Magyarország	Határmenti megyék	Egyéb	Összesen
Kárpátaljai-alföld	48,5	34,9	16,6	100,0
Kárpátaljai-hegyvidék	51,7	25,7	22,6	100,0
Egyéb Ukrajna	51,9	17,4	30,7	100,0
Összesen	49,2	32,2	18,6	100,0

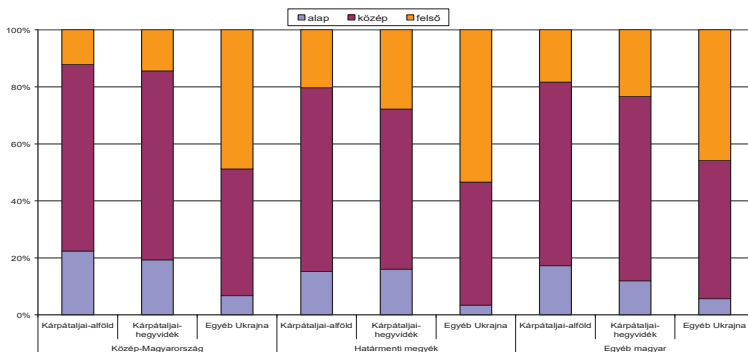
22. táblázat : A Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok megoszlása a jelenlegi magyar területi csoportok szerinti, 2008. január 1.

Ukrán oldal	Magyar oldal			
	Közép-Magyarország	Határmenti megyék	Egyéb	Összesen
Kárpátaljai-alföld	78,9	86,6	71,3	80,0
Kárpátaljai-hegyvidék	10,4	7,9	12,1	9,9
Egyéb Ukrajna	10,6	5,4	16,6	10,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A csoportosításból megállapítható, hogy az iskolai végzettségek inkább az eredeti ukrán lakóhelytől függenek, mint a jelenlegi magyartól. *A Kárpátalján kívülről érkezők között (akik főképpen Budapesten élnek) a legmagasabb a felsőfokú végzettségük aránya, azonban a másik két csoportban sorolt migránsok esetén is átlagosan magasabb a közép- és felsőfokú képzett-*

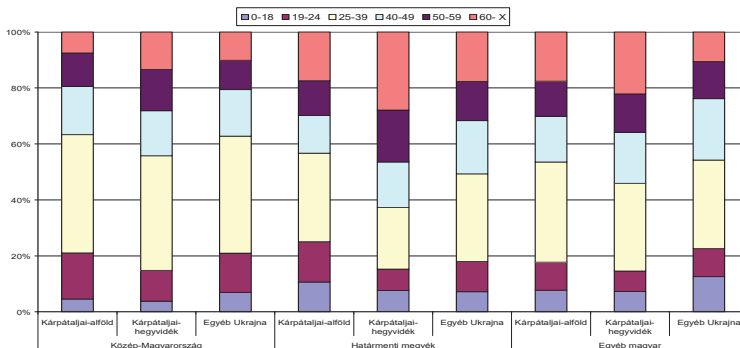
séggel rendelkezők aránya, mint a 18 éven felüli magyar lakónépességben. Ezt támasztja alá Fodor Gyula is (Fodor Gy., 2005), aki szerint a kárpátaljai magyarság körében leginkább a felsőfokú végzettséggel rendelkező, magasabb státusú népesség (mérnökök, orvosok, ügyvédek) költözik át az anyaországba. A Kárpátalja alföldi részéről Közép-Magyarországra érkező migránsok több mint ötöde azonban csak alacsony végzettséggel rendelkezik. Az Ukrajnából érkezettek megoszlását figyelembe véve ezek száma legalább akkora, mint a felsőfokú végzettséggel rendelkező migránsoké.

34. ábra: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.



A korcsoportok szerinti vizsgálat jelentősen eltérő területi képet mutat. A Közép-Magyarországon élő ukrán állampolgárok között a legmagasabb a munkaképes korúak aránya. A Kárpátaljáról érkezettek között magasabb az idősek aránya, mint Ukrajna egyéb területeiről bevándorlók esetén, függetlenül attól, hogy Magyarországon hol élnek. A határ közelében több fiatalos lakik (akik főként a Kárpátaljai-alföldről érkeztek), mint az ország más tájain. Itt és Közép-Magyarországon magasabbak a 19–24 évesek arányai, amiből feltételezhetjük, hogy ők a felsőfokú képzéseiket igyekeznek megszerezni Magyarországon.

35. ábra: Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.



4.3 Szerb állampolgárok

4.3.1 Előzmények

Gredelj szerint öt migrációs hullám különböztethető meg Szerbiában a XX. század elejétől: az 1920-as években a legszegényebb rétegek emigrációs hulláma (1.), majd 1945-öt követően a háború utáni Jugoszlávia politikai kivándorlói (2.), az „új diaszpórának” nevezett kései ’60-as évek gazdasági emigránsai (3.). Becslések szerint 2,5–4 millió szerb, illetve szerb származású ember él Szerbián kívül. Gredelj az emigránsok „virtuális hullámának” nevezi a kivándorlók gyermekeit, akik esettől függően a szülőkkel együtt emigráltak, illetve már külföldön születtek (4.). Számukat 250 ezerre becsli. Ötödik generációként a délszláv háborúk kényszerű szorításában külföldre távozó (becslései szerint 200 ezer – 500 ezer ember), politikai, gazdasági és biztonsági motívumokkal vezérelt menekültek hullámát (5.) említi (Gredelj S., 2006). *A háborús összetűzések eredményeként főképp a szomszédos országokba* (Magyarország, Horvátország) *emigrált a lakosság* (Marinović I. – Bugarin R., 2006).

1988 és 1999 között Magyarországra 155105 menekülő érkezett. Az említett időszakban a menekülők 54,7%-a volt jugoszláv állampolgár. A menekültáradat csúcspontja 1991-ben volt 48 485 fővel (Tóth P., 2001), ami később a frontvonal eltolódásával csökkent. 1998-1999-től ismét politikai indíttatású migráció vette kezdetét (Koszovói problémák miatt). Az 1991 és 1993 közti időszakot Nagy az értelmiségiek távozásának időszakaként, a kft.-alapítás, tőkeki-menekítés időszakaként jellemzi (Nađ I., 2006). Kényszerhelyzetben, túlélési megoldást keresve a „jugoszlávok” határmenti vállalkozásalapításba kezdenek, tőkebefektetőkké válnak, a po-

litikai mellett gazdasági okokkal is magyarázható volt külföldi tartózkodásuk. Ezt támasztja alá, hogy az 1988 és 1999 közötti időszakban Magyarországon 3982 jugoszláv befektetés valósult meg, az összes külföldi cégalapítás 16%-a. 70%-uk a Dél-Alföld régióban, míg mindössze 20%-uk Budapesten, mely 1993-ban éri el a csúcspontot, mintegy ezer vállalkozással (Szónoky Mné A. G., 2001).

A Vajdaság történelmi fejlődését a lakosság jelentős migrációja jellemzi (Marinović I. – Bugarin R., 2006). *2002-ben az őshonos lakosság a régió populációjának 53,1%-a, 46,9%-a betelepülő.* A „40-es évek kolonizációját is felülmúló” méretek miatt 2002-ben a lakosság 9,2%-át a menekültek tették ki (Penev G., 2006). A tartomány 45 községe közül 43-ban növekedett meg a betelepülők száma az előző népszámlálás adataihoz viszonyítva (Kincses Á. – Takács Z., 2010). A migránsok közül legnagyobb számban Horvátországból, valamint Bosznia és Hercegovinából érkeztek. A betelepülés oka gazdasági és politikai (az állam aktív szerepvállalásával), a kitelepülés pedig „kényszerhelyzetek” eredménye. *A 2002-es adatokat megfigyelve, a vajdasági népességmozgás egyik sarkalatos pontja, hogy Újvidékre több betelepülő érkezett, mint Belgrádba* (Marinović I. – Bugarin R., 2006).

A Vajdaság demográfiai és népességmozgása ellentmondásos: a régióra jellemző az elnéptelenedés, a lakosság gyorsuló elöregedése, a mortalitás növekedése, illetve a natalitás csökkenése (a természetes szaporulat -4,7‰), ugyanakkor *a jelentős bevándorlási folyamatok, a menekültek betelepülése a lakosság abszolút növekedését eredményezték* (Golubović P. – Marković K. S., 2006). *Etnikai összetételben a régió minden nemzetisége lakosságcsökkenést jegyez, két kivétellel: a szerb és a cigány. A Vajdaság etnodemográfiai képének alakításában nagy szerepet játszanak a volt JSZSZK (Jugoszlávia Szocialista Szövetségi Köztársaság) területéről betelepülő szerbek és az emigráló magyarok, etnikailag egyre homogénebb területi egységeket kialakítva* (Golubović P. – Marković K. S., 2006).

A szerbiai népességmozgást egészében vizsgálva fontos megemlíteni Szerbia másik tartományát, Koszovót, ahol a Vajdasággal ellentétes folyamatok zajlanak (Gábrity M. I., 2006). Ezekre a folyamatokra Radovanović már 1998-ban felhívja a figyelmet: a ’60-as évektől a koszovói albánok (Európában egyedi jelenséggént) demográfiai robbanásának lehetünk a szemtanúi, amely következményeként a szerb és montenegrói lakosság tömeges emigrációja következik be (Koszovó és Metóhiái Ó-Szerbia „elszerbetlenedése” és „albanizálódása”) (Radovanović M., 1998). Az emigráló lakosság nyomon követhető mozgásiránya: Koszovó–Közép-Szerbia–Vajdaság–Magyarország–Nyugat-Európa.

A Vajdaság emigrációból származó veszteségei között Gábrity Molnár emberi, anyagi, illetve demográfiai jellegűeket említ, amely következményeképp a „régio erőtlensége, fejlődési lehe-

tőségeinek hiánya” jelenik meg (Gábrity M. I., 2008). A szakemberhiány számos további probléma forrása: lassuló gazdasági fejlődés, a munkatermelékenység csökkenése, az innováció hiánya, technológiai elmaradás, a versenyképesség fokozatos vesztese stb. *A Vajdaságban élő magyar közösség migrációs vesztesége 1948–1991 között becslések szerint 69193 fő volt* (Gábrity M. I., 2006). Az magyar nemzetiségű, újgenerációs értelmiségi elit „eltűnésének” mértéke a Magyarországon felsőfokú végzettséget szerző határon túli fiatalok megközelítőleg 50%-a lehet. *Így a tanulás, illetve a továbbtanulás valóban egy migrációs csatorna, amely a letelepedés előkészítő szakaszaként is értelmezhető* (Fercsik R., 2008).

4.3.2 Területi vizsgálatok

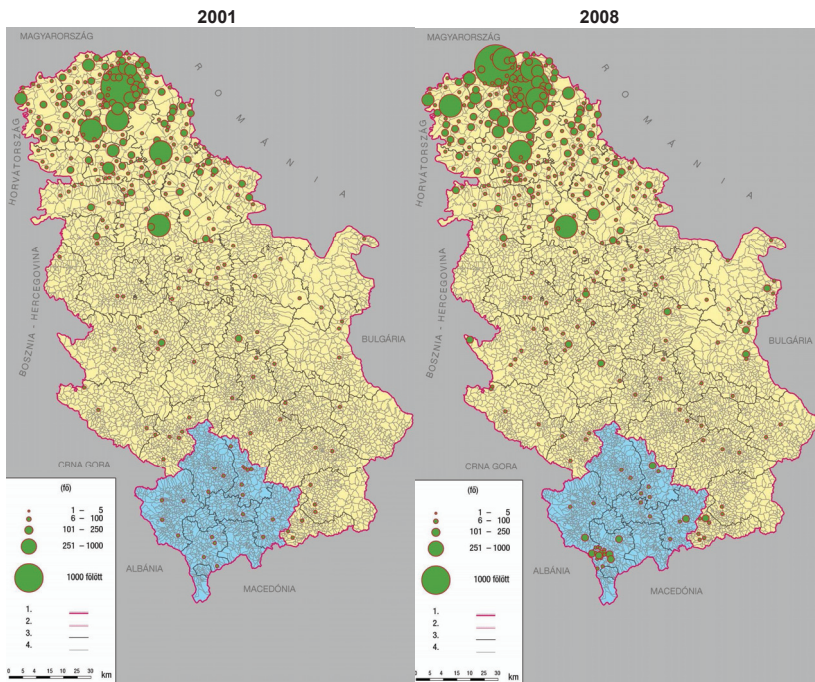
A migráció az összes szerb és magyar megyét érinti. Azaz Magyarországra mindegyik szerb megyéből érkeznek migránsok, akik mindegyik magyar megyében megtalálhatók. A folyamat a szerb települések 5,3%-ára, míg a magyarok 24%-ára terjed ki. A Magyarországra vándorlás által leginkább érintett szerb települések (2008. január 1-jei állapot szerint) Szabadka (3365 fő), Zenta (1951 fő), Újvidék (1020 fő), Topolya (705 fő), Magyarkanizsa (694 fő), Óbecse (524 fő) és Nagybecskerek (508 fő); a leginkább érintett körzetek pedig Észak-Bácska (5 869 fő), Észak-Bánság (4 661 fő), Dél-Bácska (2 429 fő) és Nyugat-Bácska (1 005 fő). A Szerbiából érkezők körülbelül 88%-a a Vajdaság területéről vándorolt el. Másrésről Magyarországra mint célterület települései között leginkább preferált Szeged (4481 fő), Budapest (3 896 fő), Kecskemét (499 fő) és Baja (336 fő); megyék szerint pedig Csongrád (6 270 fő), Budapest (3 896 fő), Bács-Kiskun (2 522 fő) és Pest (945 fő), ahol a migránsok 80%-a él.

A 2001-es év után is fokozatosan növekszik a Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok száma. A migráció teljes volumene 35%-kal növekedett hét év alatt. *A délszláv háborúk lezárásának 10 éves történelme még nem jelenti a szerbiai emigrációs szándék csökkenését. Valójában a 2008-as koszovói történések következményei is tartogathatnak további politikai indíttatású kivándorlási hullámokat.* 2008. január 1-jén 17 186 szerb állampolgár tartózkodott Magyarországon, továbbá 1993 óta majdnem ugyanannyi (12 556) vált magyar állampolgárrá (97%-uk magyar anyanyelvű). Tehát összességében 17 év alatt mintegy 30 ezer szerb állampolgár települt át Magyarországra a hivatalos statisztikák szerint.

Magyar oldalon a legjelentősebb változás 2001-ről 2008-ra, hogy Budapest súlya a szerbiai migránsok eloszlásában megnőtt (16,5%-ról 22,7%-ra), Csongrád megyéé pedig mérséklődött (41,7%-ról 37,5%-ra). *A forrásterületekről nézve a vizsgált évek alatt a Dél-Vajdaságból érkezők arányai csökkentek* (az innen érkezett migránsok számai jelentősen nem változtak 2008-ra),

míg az északi területekről fokozódott az áramlás. A Vajdaságon kívül felélénkült a Koszovóból érkező migránsok száma is.

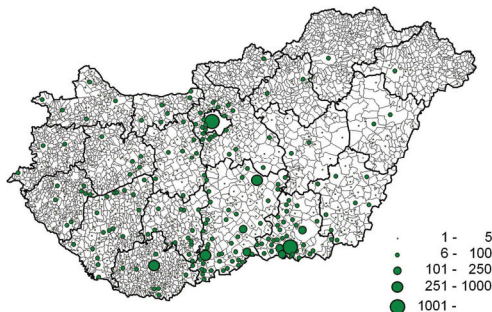
36. ábra: Magyarországon élő szerb állampolgárok az eredeti szerb települések szerint



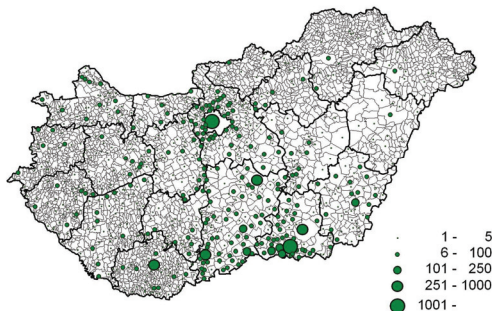
Szerkesztette: a BÁH adatai alapján Takács Zoltán és Kincses Áron. Kartográfia: Dr. Bottlik Zsolt (MTA FKI)

37. ábra: Magyarországon élő szerb állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint

2001



2008



A 3. melléklet alapján az eredeti (szerbiai) lakóhely körzeteit három csoportba sorolom. Az első csoport a határhoz közel eső Észak-Bácskai, Észak-Bánsági és Nyugat-Bácskai körzetek, a második a dél-bácskai, dél-bánsági, közép-bánsági és szerémségi területek, harmadik az egyéb körzetek csoportja, azaz a Vajdaságon kívüli szerb területek. Magyarországon is három csoportot különböztethetünk meg a vizsgált migrációs rendszer jellemzésére. Így a Szerbiával határos megyéket (Csongrád, Bács-Kiskun), a migrációs centrumterületeket (Budapest és Pest megye) és az egyéb megyéket.

A 3. mellékletben látható, hogy Magyarországon 493 olyan szerb állampolgár élt 2008. január 1-jén, akik Magyarországon születtek. Legtöbbjük Budapesten és Csongrád megyében lakik, továbbá 467-en születtek a volt Jugoszlávia Szerbián kívüli területein, és 192-en élnek hazánkban szerb állampolgárként, akik máshol születtek.

A vizsgált országok között erős, koncentrált áramlás valósul meg Észak-Vajdaság és Csongrád, Bács-Kiskun megye között 6 532 emberrel, mely az összes vándor 40%-a. Így a migráció itt is erős területi koncentrálódást mutat. A kivándorlás területi vetülete szignifikáns kapcsolatot mutat a magyarul beszélők aránya és az eredeti szerbiai településekről történő kivándorlási hajlandóság között. A szerb állampolgárok, akik most a határ közelében élnek (a magyar oldalon), nagyobb arányban a határhoz közletről érkeztek (78%). Azonban a szerb migránsok, akiknek a születési helye nem a Vajdaságban van, legnagyobb hányadban a magyar migrációs központban telepednek le (49,4%).

23. táblázat : A Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok eredeti szerb területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.

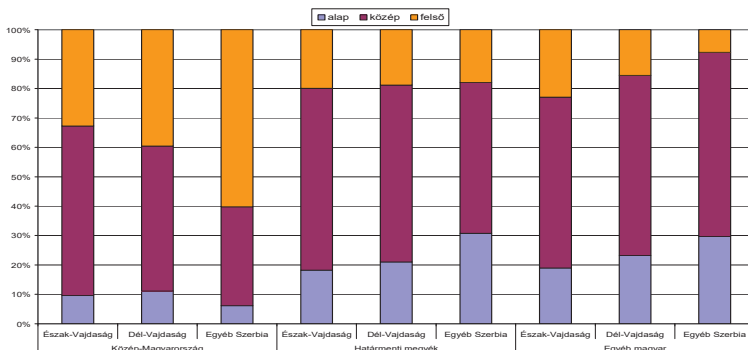
Szerb oldal	Magyar oldal			
	Közép-Magyarország	Határmenti megyék	Egyéb	Összesen
Észak-Vajdaság	26,0	56,6	17,4	100,0
Dél-Vajdaság	28,8	45,4	25,8	100,0
Egyéb Szerbia	49,4	20,8	29,8	100,0
Összesen	27,8	52,2	19,9	100,0

24. táblázat : A Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok jelenlegi magyar területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.

Szerb oldal	Magyar oldal			
	Közép-Magyarország	Határmenti megyék	Egyéb	Összesen
Észak-Vajdaság	67,2	78,0	62,7	71,9
Dél-Vajdaság	23,7	19,9	29,7	22,9
Egyéb Szerbia	9,1	2,0	7,7	5,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

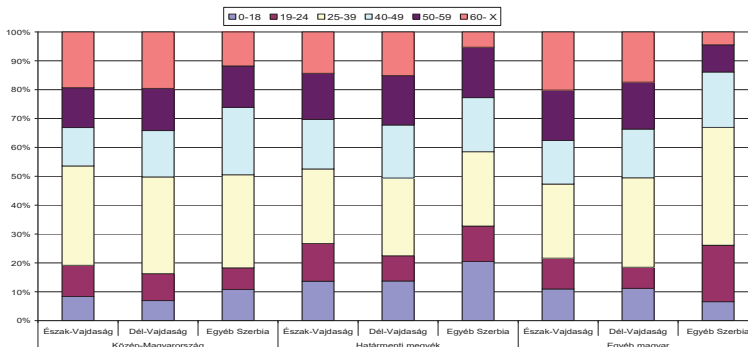
A befejezett közép- és felsőfokú végzettség leginkább a közép-magyarországi régióban élő szerbiai migránsokra jellemző. A magyar határhoz közel átlagosan alacsonyabb képzettségű szerb állampolgárok telepedtek le, mint más helyeken, de emellett jelentős a befejezett felsőfokú végzettség is. Az adatokból megállapítható, hogy az iskolai végzettségek inkább a jelenlegi magyar lakóhelytől függenek, mint az eredeti szerbitől.

38. ábra: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.



A Közép-Magyarországon élő szerb állampolgárok többsége munkaképes korú. A Vajdaságból érkezettek között sokkal magasabb az idősek aránya, mint Szerbia egyéb területeiről vándorlók esetén, függetlenül attól, hogy Magyarországon hol élnek. A határ közelében több fiatal él, mint az ország más tájain. Magasabbak az arányok a 19–24 évesek között is, ami vélhetően a felsőfokú képzéseik megszerzésével mutathat kapcsolatot (Kincses Á. – Takács Z., 2010).

39. ábra: Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.



4.4 Szlovák állampolgárok

4.4.1 Előzmények

A II. világháború győztes hatalmainak nyomására a magyar kormány 1946 februárjában lakosságcserre egyezményre kényszerült Csehszlovákiával. A hivatalos statisztikák szerint 73273 magyarországi szlovák volt hajlandó önként áttelepülni Csehszlovákiába, így ugyanennyi magyarnak kellett otthont változtatnia. Ez volt a legjelentősebb csoportos (kényszer)migrációs áramlás a Kárpát-medencében a II. világháború óta.

A szlovákiai magyar nyelvterület természetes folytatódása az észak-magyarországi tájegységeknek (a 2001. évi szlovák népszámlálás során 520528 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ami az ország lakónépességén belül 9,7%-os részaránynak felel meg, azaz Szlovákiában a legmagasabb a magyar nemzetiségűek aránya). A magyar kisebbség által lakott településeknek több mint felében a magyarok részaránya 75%-nál magasabb. A magyar kisebbség többsége a szlovák-magyar határ mentén elterülő 16 járásban, valamint Pozsony és Kassa városokban él. (Fazekas J. – Hunčík P., 2004).

A természetes szaporodás arányszámai 1950-től 2000-ig a magyar etnikumú népesség és a szlovákiai összlakosság esetében hasonlóan alakultak, de a magyar arányszámok jóval alacsonyabbak. A magyar népesség szaporodása az 50-es években 12-13‰ körül mozgott, a 80-as évek második felében 3-4‰-re, 1990-ben 1,5‰-re esett vissza. A 90-es évek közepén az értéke megközelítőleg nulla volt, 1996-tól már folyamatosan negatív, 2000-ben -1,9‰ (Fazekas J. – Hunčík P., 2004).

2006. április 30-án 120136 fő munkanélkülit tartott nyilván a Munka-, Szociális- és Családügyi Hivatal a számottevő magyar kisebbség által lakott 16 dél-szlovákiai járásban. A dél-szlovákiai régió munkaerőpiacának elsődleges problémája a tartós munkanélküliség – 2006 tavaszán a regisztrált munkanélküliek közel 60%-a várt már több mint egy éve munkalehetőségre (Baranyi B. – Balcsók I., 2004).

A magas munkanélküliségben fontos szerepe volt a térség geopolitikai helyzetének: a határmenti, periférikus fekvés, amely a vizsgált terület jellemző vonása (Hardi T. – Mezei I., 2003), régebben jobbra negatív következményekkel járt együtt. A növekvő szlovák-magyar gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok azonban átértékelték ezt a hátrányos helyzetet (Mezei I., 2006).

A határmenti munkaerő-áramlás már az európai uniós csatlakozást megelőző években is meghatározó jelenség volt. Szlovákia és Magyarország 1999. február 12-én írta alá a kölcsönös foglalkoztatásról szóló kormányközi egyezményt. Az egyezmény értelmében a magyar vagy a

szlovák munkaerőpiacon a másik szerződő fél területéről maximális egy év időtartamra, illetve rövid idejű, szezonális munkavégzés céljából 400 főt foglalkoztathattak. A szlovák munkavállalók magyarországi foglalkoztatására a keret szűknek bizonyult, ezért az egyezmény módosításai alapján a kvótát 2001-ben 800 főre; 2002-ben 1600 főre; majd 2003-ban 2000 főre emelték.

Szlovákia uniós csatlakozása után a munkaerő tömeges, nyugat felé mutató migrációja nem következett be. A sokak által feltételezett nyugati irányú munkaerő-migráció nem vált valóra. Sőt, egy korábban keveset tárgyalt új munkaerő-piaci jelenség valósult meg, az új tagországok közti munkaerő-áramlás erősödött fel. A hatás ott érhető tetten erőteljesebben, ahol az új uniós tagországok közt a nyelvi korlátok kevésbé hatnak fékezően, azaz Szlovákiából Csehország és Magyarország felé történő mozgások esetén. A szlovák statisztikák szerint Csehországba a hivatalosan munkát vállaló szlovák állampolgárok száma 77 ezer fő, Magyarországon 20 ezer fő. A dél-szlovákiai munkaerő esetében a jelenség elsősorban Magyarország irányába jelentős, amiben az etnikai vonatkozás és a magasabb magyarországi átlagbér mellett szerepet játszik a napi ingázás lehetősége is (Fazekas J. – Hunčík P., 2004).

A környező országok közül Szlovákiának migrációs szempontból egyedülálló szerepe van Magyarországon. A migráció volumene jelentősen elmarad a nagy magyar kisebbséggel rendelkező szomszédos országokétól. Ennek elsődleges oka, hogy a határmenti régiókban nyelvi akadályok nélkül bővültek a lakosság munkavállalási lehetőségei a migráció szükségessége nélkül is (Estélyi K. et al, 2006), így a vándorlások helyett az országhatárt átszelő ingázások jellemzőek. Azaz a munkaerő térbeli mozgása elválik a lakóhely megváltoztatásának és a napi szabadidő eltöltésének aktusától. Az ingázókon kívül jelentős a munkaerő-kölcsönzés révén Magyarországon foglalkoztatott szlovák állampolgárok száma is. Estélyi együttes számukat 30 ezer főre becsli (Estélyi K. et al, 2006). Az APEH adatai szerint 16 ezer szlovák állampolgár fizetett adót Magyarországon a 2007-es adóévben, ebből 13 ezer fő Szlovákiában lakott. Fazekas és Hunčík szlovák forrásai az APEH számait erősítik inkább (20 ezer fő körüli becslés).

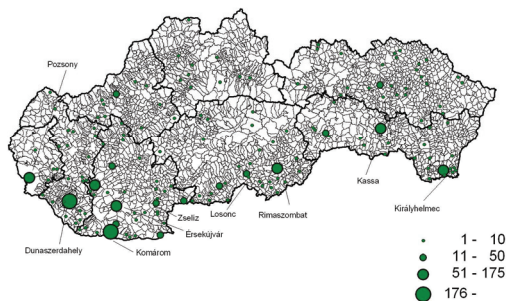
A környező országokból Magyarországra vándorlók többsége magyar etnikumú. A vizsgálatok néha hajlamosak a „határon túli” magyarok migrációs potenciáljáról általánosan beszélni, sokszor akár egy népességgént kezelve a különböző területeken élő magyarokat. Mint a szlovákiai ingázás is bizonyítja, ez a potenciál korántsem egységes.

4.4.2 Területi vizsgálatok

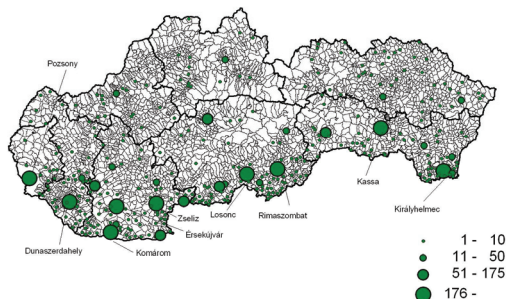
A szlovák állampolgárok jelenléte dinamikusan növekszik Magyarországon. 2001-ről 2008-ra megháromszorozódott a számuk. 2008. január 1-jén 4944 szlovákiai tartózkodott Magyarországon, továbbá 1993 óta 2151 fő vált magyar állampolgárrá (túlnyomó részük magyar anyanyelvű). Összességében 17 év alatt 7095 szlovák állampolgár települt át Magyarországra a hivatalos statisztikák szerint, és további 13 ezer dolgozik itt. *A többség a vizsgált időszak alatt Dél-Szlovákiából (Besztercebányai, Kassai, Nyitrai körzetekből), főleg városokból érkezik, illetve a legtöbben közös határ menti megyékbe és Budapestre tartanak. A délnyugat-szlovákiai forrásterületekhez folyamatosan csatlakoztak a dél-keleti vidékek is, főként Kassa (66 fő 2001-ben és 257 fő 2008-ban) és Királyhelmece (141 illetve 407 fő) emelhető ki.* A migrációs folyamat 2008. január 1-jén 347 szlovák és 562 magyar településre (a szlovák települések 10%-ára a magyar települések 18%-ára) terjed ki. A Magyarországra vándorlás leginkább érintett szlovákiai települései Komárom (2008. január 1-jén 653 fő), Dunaszerdahely (533 fő), Királyhelmece (407 fő), Rimaszombat (314 fő), Pozsony (278 fő) és Érsekújvár (273 fő); a leginkább érintett körzetei pedig a Nyitrai (1804 fő), Besztercei (858 fő), Kassai (872 fő) és Nagyszombati (682 fő). A Magyarországra érkező migránsok mintegy 85%-a érkezik ebből a négy körzetből. Másrészről Magyarország mint célterület települései között a legfontosabbak Budapest (1728 fő), Győr (345 fő), Komárom (123 fő), Miskolc (114 fő) és Esztergom (112 fő); megyék szerint Budapest (1728 fő), Győr-Moson-Sopron (664 fő), Pest (483 fő), Borsod-Abaúj-Zemplén (461 fő) és Komárom-Esztergom (442 fő), ahol több mint 76%-a él a migránsoknak. Az ezredforduló óta a szlovák állampolgárok volumene és arányai is jelentősen növekedtek Budapesten (29%-ról 35%-ra), Pest (6%-ról 10%-ra) és Komárom-Esztergom (6%-ról 9%-ra) megyékben.

40. ábra: Magyarországon élő szlovák állampolgárok az elvándorlás települése szerint

2001

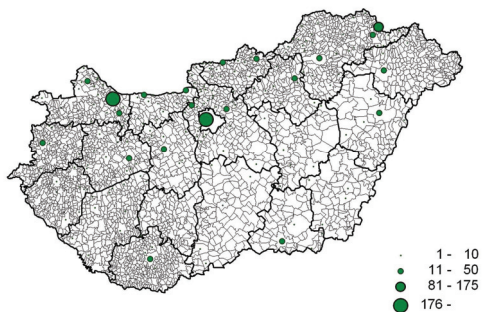


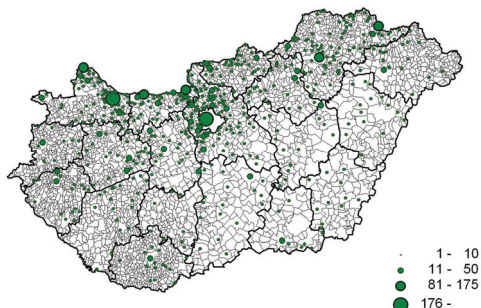
2008



41. ábra: Magyarországon élő szlovák állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint

2001





A 4. melléklet alapján az eredeti (szlovákiai) lakóhelyeket két csoportba soroltam, mely csoportok teljesen lefedik Szlovákiát. Az első csoportba a határhoz közel eső Besztercebányai, Nyitrai, Nagyszombati és Kassai körzetek, a másodikba pedig a többi (Eperjesi, Pozsonyi, Trencsényi, Zsolnai) területek tartoznak. Magyarországon három csoportot különböztethetünk meg a vizsgált migrációs rendszer jellemzésére. Így a szlovák határhoz közeli megyéket (Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Nógrád és Pest megyék), Budapestet és az egyéb megyéket.

Ahogy a 4. mellékletben látható, Magyarországon 110 olyan szlovák állampolgár él, akik Magyarországon születtek. Legtöbbjük Pest megyében és Budapesten lakik. Továbbá 125-en élnek hazánkban szlovák állampolgárként, akik máshol születtek (többnyire Csehországban).

A vizsgált országok esetén is koncentrált áramlás található a határhoz közel eső területek között 1986 emberrel, mely az összes vándor 42%-a.

A szlovák állampolgárok függetlenül az eredeti lakóhelytől Budapestet előszeretettel választják lakóhelyül, ahogy más állampolgárságú migránsok is. *Északi szomszédaink közül legnagyobb arányban (38,1%) a nem határmenti területekről érkezők telepednek le a magyar fővárosban. A kik most a határ közelében élnek (a magyar oldalon) többnyire a határhoz közélről érkeztek (92,5%).* Magyarországon egyéb besorolású területein főként dél-szlovákiai körzetekből érkezettek találunk (84,6%), azonban arányaiban Szlovákia északi területeiről érkezők választják nagyobb arányban (29,0%) ezeket a magyar megyéket.

25. táblázat : A Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok eredeti szlovák területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.

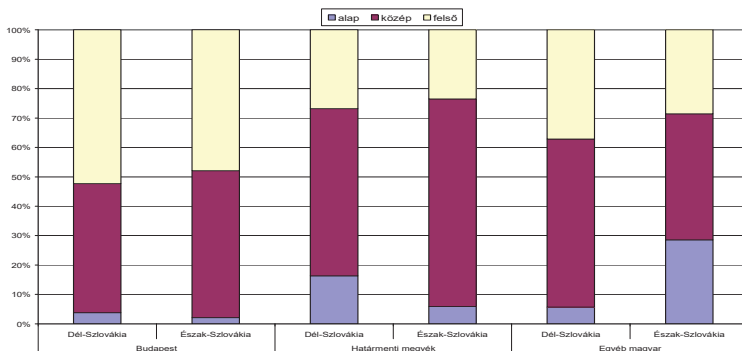
Szlovák oldal	Magyar oldal			
	Budapest	Határmenti megyék	Egyéb	Összesen
Dél-Szlovákia	34,2	47,1	18,7	100,0
Észak-Szlovákia	38,1	32,9	29,0	100,0
Összesen	34,6	45,6	19,7	100,0

26. táblázat : A Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok jelenlegi magyar területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.

Szlovák oldal	Magyar oldal			
	Budapest	Határmenti megyék	Egyéb	Összesen
Dél-Szlovákia	88,5	92,5	84,6	89,5
Észak-Szlovákia	11,5	7,5	15,4	10,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

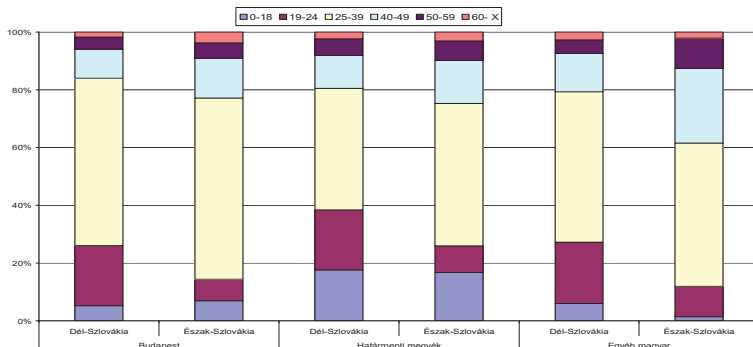
A magyarországi letelepedési térségeket a szlovákiai migránsok jelentősen eltérő iskolai végzettsége jellemzi. *Budapesten sokkal magasabb a felsőfokú végzettségűek aránya, míg a határ mentén elhelyezkedő megyékben a középfokú végzettségűek dominálnak. Az Észak-Szlovákiából érkezők között az egyéb besorolású magyar területeken nagy számban élnek alacsonyabb végzettségűek, míg Szlovákia déli részéről érkezők esetén ez inkább a határ mentén jellemző.*

42. ábra: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.



A Budapesten élő szomszédos országok lakosai közül a szlovák állampolgárok között a legmagasabb a munkaképes korúak aránya. A Szlovákia déli részéről érkezettek némileg magasabb az idősek súlya, mint az északi területekről bevándorlók körében, függetlenül attól, hogy Magyarországon hol élnek. A határ közelében több fiatalok él (akik főként Szlovákia déli részéről érkeztek), mint az ország más tájain. Itt és Budapesten is magasabbak a 19–24 évesek arányai, ami a tanulási célú migrációval függhet össze.

43. ábra: Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.



4.5 Osztrák állampolgárok

4.5.1 Előzmények

A Magyarországról Ausztria felé történő vándorlások volumene mindig magasabb volt, mint a fordított irányú áramlás. Például már 1910-ben 195 884 magyar állampolgár tartózkodott Alsó-Ausztriában, közülük 139 300 élt Bécsben. 1881 és 1913 között 75 592 magyarországi illetőségű személy vette fel az osztrák állampolgárságot. Később, a II. világháború befejezésekor jelentős számú magyar katonai és polgári személy maradt Ausztriában. 1956 után újabb letelepedési hullám figyelhető meg. A forradalom első napjaitól 1957 áprilisáig 180 288 új magyar menekültet regisztráltak Ausztriában. Az itt élő magyar nemzetiségűek másik része az „öshonos” csoport, mely az 1920. évi trianoni békeszerződés és a Sopron-környéki népszavazás alapján került osztrák fennhatóság alá (Határon Túli Magyarok Hivatala, 2006a).

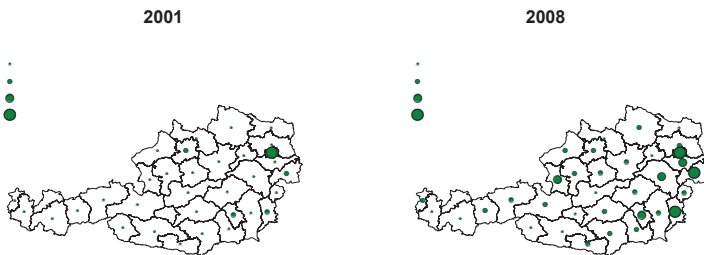
A rendszerváltástól kezdődően az osztrák, különösen a burgenlandi befektetők fokozott érdeklődést mutattak Nyugat-Magyarország iránt. Később az osztrák kormányának sikerült ezeknek a vállalkozásoknak a működőtőkét, a magyar vásárlóerő és olcsóbb munkaerő egy részét a határ túloldalára csábítania (I. Traistaru et al. 2002). Így az Európai Unióhoz való csatlakozás után Magyarország inkább az osztrák nyugdíjasok számára jelent vonzó célpontot (Illés S. – Kincses Á., 2009), a nyugdíjak vásárlóerejének jobb kihasználása, a természeti értékek (például a Balaton), valamint a gyógy- és termálfürdők miatt.

4.5.2 Területi vizsgálatok

2008. január 1-jén 2571 osztrák állampolgár tartózkodott Magyarországon. Számuk 2001 óta 3,7-szeresére emelkedett, 1993-tól mindössze 96 fő vált magyar állampolgárrá, további 254 fő fizet adót, aki nem él életvitelszerűen hazánkban. Ez a volumen messze elmarad a Romániából, Ukrajnából, vagy éppen Szerbiából érkezett migránsok száma mögött. Ezt támasztja alá az is, hogy összesen 416 osztrák és 562 magyar településre terjed ki az osztrák állampolgárok magyarországi vándorlása. *A migránsok száma a forrásterületek szerint nem a határmenti régiókban növekszik a legdinamikusabban, hanem Stájerország (22-ről 285 főre emelkedett 2001-ről 2008-ra), Alsó- (41-ről 306 főre) és Felső-Ausztria (19-ről 150 főre), valamint Tirol (13-ről 99 főre) esetében. Bár a legtöbbben még mindig Bécsből és az Őrvidékről jönnek. A célterületek között megnőtt a nyugat-magyarországi települések iránt az érdeklődés.*

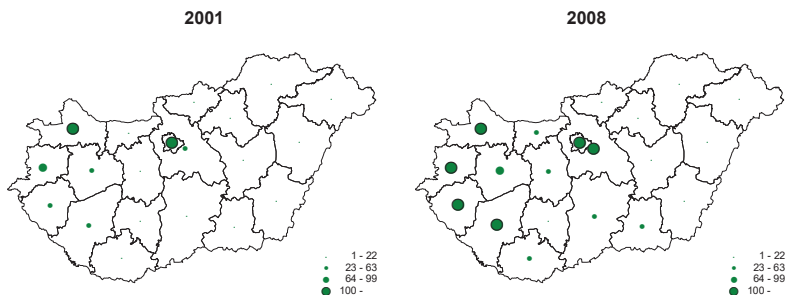
A Magyarországra vándorlás leginkább érintett osztrák települései 2008-ban Bécs (500 fő), Kismarton (114 fő), Gráz (71 fő), Salzburg (55 fő), Felsőőr (45 fő)⁶; a leginkább érintett régiói pedig Bécs (500 fő), Burgenland (364 fő), Alsó-Ausztria (306 fő) és Stájerország (285 fő). A Magyarországra érkező migránsok mintegy 76%-a érkezik ebből a négy körzetből. Másrésről Magyarország mint célterület települései között leginkább preferált Budapest (442 fő), Sopron (132 fő), Mosonmagyaróvár (104 fő), Győr (63 fő) és Lenti (53 fő); megyék szerint Győr-Moson-Sopron (856 fő), Budapest (442 fő), Zala (369 fő) és Vas (278 fő), ahol több mint 75%-a él a migránsoknak.

44. ábra: Magyarországon élő osztrák állampolgárok az elvándorlás régiója szerint



⁶ A kis elemszámok miatt Ausztria, majd később Horvátország és Szlovénia esetén a települési helyett NUT3 szinten ábrázoltam a migrációs forrás és célterületeket.

45. ábra: Magyarországon élő osztrák állampolgárok a jelenlegi magyar megyék szerint



Az 5. melléklet alapján az forrásrégiókat három csoportba sorolhatjuk, mely csoportok teljesen lefedik Ausztriát. Az első csoport Burgenland, a második a határhoz közel eső Bécsi, Alsó-Ausztriai, Felső-Ausztriai és Stájerországi régiók, a harmadik pedig a többi (Tirol, Salzburg, Voralberg, Karintia) régió. Magyarországon is három csoportot különböztethetünk meg a vizsgált migrációs rendszer jellemzésére. Így az osztrák határhoz közeli megyéket (Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala), a migrációs centrumterületeket (Budapest, Pest megye), illetve, az egyéb megyéket.

Az 5. melléklet szerint Magyarországon 324 olyan osztrák állampolgár él, akik Magyarországon születtek. Legtöbbjük Győr-Moson-Sopron, Pest megyében és Budapesten lakik. További 322-en élnek hazánkban osztrák állampolgárként, akik nem Ausztriában (és nem Magyarországon) születtek (az osztrák migránsok 12,5%-a). Ezek az emberek többnyire Romániából vagy Szerbiából vándoroltak Ausztriába, később szereztek osztrák állampolgárságot, majd nyugdíjas éveikben telepedtek le Magyarországon. Tehát amellet, hogy az osztrák nyugdíjasoknak (például a nyugdíjak vásárlóerejére gondolva) vonzó célpont lehet Magyarország (Illés S. – Kincses Á., 2008), fontos megjegyezni, hogy a nyugdíjasok egy részének a nemzeti hovatartozás is lényeges motiváció.

A vizsgált területeken koncentrált áramlás valósul meg a határhoz közelebb eső régiók között. *Az osztrák állampolgárok függetlenül az eredeti lakóhelytől a határmenti megyéket részesítik előnyben* Budapesttel szemben is. Legnagyobb arányban (22,8%) a nem határmenti területekről érkezők telepednek le a magyar fővárosban. Akik most a határ közelében élnek (a magyar oldalon) legnagyobb arányban a határhoz közletről érkeztek (65%). Magyarország egyéb besorolású területein is főként Bécsből, Alsó- és Felső-Ausztriából, illetve Stájerországból érkezetteket találunk (63,3%), azonban Ausztria nyugati területeiről érkezők választják magasabb arányban (29,1%) ezeket a magyar megyéket.

27. táblázat : A Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok eredeti osztrák területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.

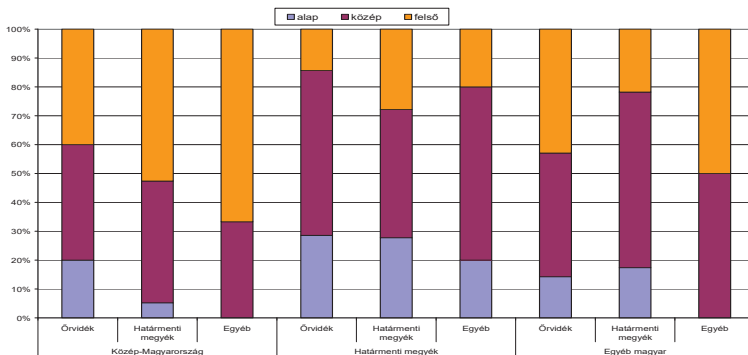
Osztrák oldal	Magyar oldal			
	Budapest	Határmenti megyék	Egyéb	Összesen
Örvidék	16,5	70,1	13,5	100,0
Határközeli megyék	19,2	61,1	19,7	100,0
Egyéb	22,8	48,1	29,1	100,0
Összesen	19,3	60,6	20,1	100,0

28. táblázat : A Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok jelenlegi magyar területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.

Osztrák oldal	Magyar oldal			
	Budapest	Határmenti megyék	Egyéb	Összesen
Örvidék	16,2	21,9	12,7	18,9
Határközeli megyék	64,2	65,0	63,3	64,5
Egyéb	19,7	13,2	24,0	16,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

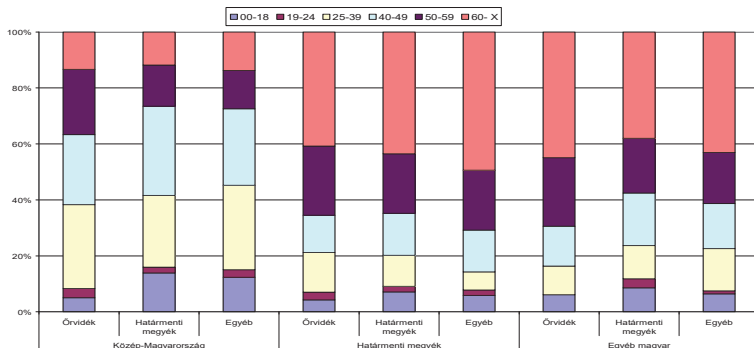
Budapesten sokkal magasabb a felsőfokú végzettségű osztrák migránsok aránya. Minél messzebből érkeznek, annál erőteljesebben igaz ez a megállapítás. A határ mentén elhelyezkedő megyékben a középfokú végzettségűek dominálnak. A Kelet-Ausztriából érkezők között a határmenti magyar megyék területein élnek legnagyobb arányban alacsony végzettségűek.

46. ábra: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.



Az eddigi megállapítások itt is igazolódnak, azaz a Budapesten élő osztrák állampolgárok között a legmagasabb a munkaképes korúak aránya. Magyarország többi részén magas a nyugdíjas korúak száma és aránya, függetlenül attól, hogy Ausztria mely részéről érkeztek.

47. ábra: Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.



4.6 Horvát és szlovén állampolgárok

4.6.1 Előzmények

Horvátország, illetve Szlovénia és Magyarország között a nemzetközi vándorlás mértéke alacsony (Tóth P., 2005; KSH, 2008). Ennek egyik oka, hogy ezekben az országokban a többi szomszédos országhoz képest nagyságrendekkel kevesebb magyar él. A 2001-es népszámlálás során Szlovéniában 6 243, Horvátországban 16 595 fő vallotta magát magyarnak (a török hódoltság alatt az „őshonos” magyar népesség nagy része kipusztult, majd a világháborúk és a délszláv háború is jelentősen csökkentette számukat). Többségük Muravidéken, illetve Eszék-Baranyában él (Határon Túli Magyarok Hivatala, 2006b, 2006c). A vándorlás alacsony voltának másik oka gazdasági jellegű. Ugyanis ezeknek az országoknak az életszínvonala, egy főre eső GDP-je átlagosan magasabb a magyarországinál⁷. A magyarok lakta határmenti régiók az adott ország egészéhez képest „elmaradottabb” határvidéknek számítanak, így népességmegtartó erejük kisebb, de a migráció főként az országok belseje és Ausztria, illetve Olaszország felé jelentősebb, nem Magyarország irányába. Egyedüli nagyobb népességmozgás a délszláv háború idején volt, amikor Magyarország megnyitotta horvátországi határait a menekülők számára.

4.6.2 Területi vizsgálatok

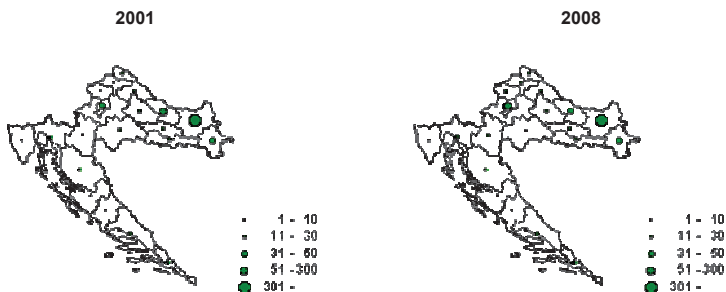
2001. január 1-jén 917 horvát és 82 szlovén állampolgár tartózkodott Magyarországon, 2008. január 1-jére a számuk 852-re, illetve 133-ra változott. Így a környező országok állampolgárai

⁷ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database

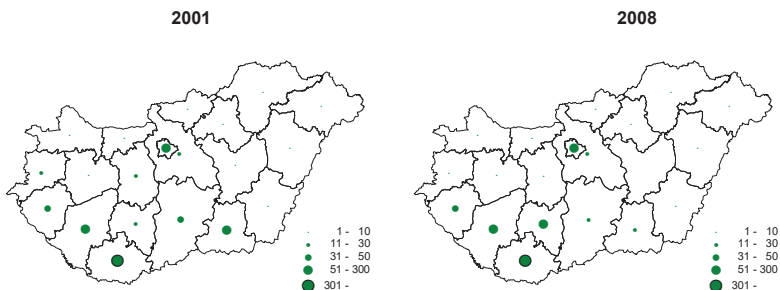
közül egyedül a horvát migránsok száma csökkent az ezredforduló óta. E két ország vándorainak küldő és fogadó területei a vizsgált időszak alatt nem változtak jelentősen.

A Magyarországra vándorlás leginkább érintett horvát települései Eszék (2008. január 1-jén 127 fő), Zágráb (77 fő); a leginkább érintett régiója pedig Észak-Baranya (314 fő). Szlovénia esetén Murszombat (28 fő) és Ljubljana (27 fő), illetve Muramente (63 fő) és Osrednje-slovenska (28 fő) érdemel említést. Másrészt Magyarországon mint célterület települései között a horvát állampolgárok között leginkább preferált Budapest (170 fő), Pécs (104 fő), Harkány (85 fő), Siklós (65 fő) és Lenti (53 fő); megyék szerint Baranya (442 fő) és Budapest (170 fő). Illetve Szlovénia esetén Budapest (62 fő), Lenti (13 fő); megyék szerint Budapest (62 fő) és Zala (22 fő).

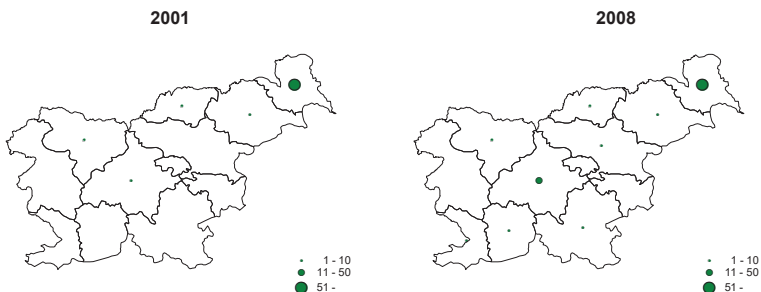
48. ábra: Magyarországon élő horvát állampolgárok az elvándorlás régiója szerint



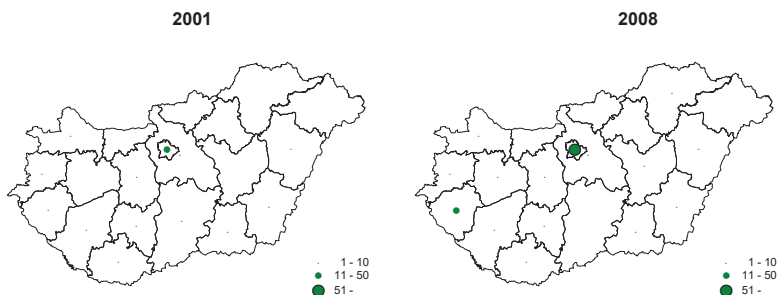
49. ábra: Magyarországon élő horvát állampolgárok a jelenlegi magyar megyék szerint



50. ábra: Magyarországon élő szlovén állampolgárok az elvándorlás régiója szerint



51. ábra: Magyarországon élő szlovén állampolgárok a jelenlegi magyar megyék szerint



A 6. és 7. mellékletek alapján az eredeti lakóhelyeket három-három csoportba sorolom, mely csoportok teljesen lefedik Horvátországot, illetve Szlovéniát. Horvátországban az első csoportba a határmenti megyéket (Eszék-Baranya, Kapronca-Körös, Muraköz, Verőce-Drávamente, Vukovár-Szerémség) a másodikba a központi Zágráb megyét és Zágráb várost, a harmadikba pedig a többi megyét soroltam. Magyarországon is három csoportot különböztethetünk meg a vizsgált migrációs rendszer jellemzésére. Így a Horvátországgal határos megyéket (Baranya, Somogy és Zala), a migrációs centrumterületet (Budapest, Pest megye), valamint az egyéb megyéket.

Szlovéniában az első csoportba a határmenti Muramenti megyét, a másodikba a központi Osrednjeslovenskát, a harmadikba pedig a többi megyét osztottam. Magyarországon is három csoportot különböztettem meg. Így a Szlovéniával határos megyéket (Vas és Zala), a migrációs centrum területet (Budapest, Pest megye) és az egyéb megyéket.

Az eddigiekhez hasonlóan kimutatható, hogy a horvát és szlovén állampolgárok függetlenül az eredeti lakóhelytől Budapestet előszeretettel választják letelepedési célként. A horvát és szlo-

vén állampolgárok közül legnagyobb arányban (68,5%, illetve 75%) a fővárosi területekről érkezők telepednek le Közép-Magyarországon. Akik most a határ közelében élnek (a magyar oldalon) legnagyobb arányban a határhoz közlelő vándoroltak (77,9%, illetve 81,5%). Magyarország egyéb besorolású területein is főként a határ közeléből érkezettek találunk (53,8%, illetve 54,8%). Közép-Magyarországon itt is sokkal magasabb a felsőfokúak és a fiatalok aránya. A határ mentén elhelyezkedő megyékben a középfokú végzettségük dominálnak, és az átlagéletkor is magasabb.

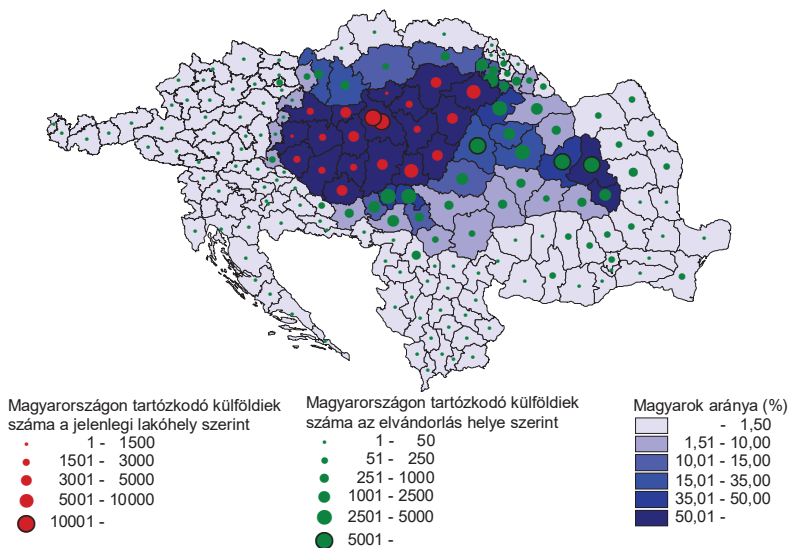
4.7 Területi és népességi hatások

4.7.1 A migránsok Kárpát-medencei regionális megoszlása

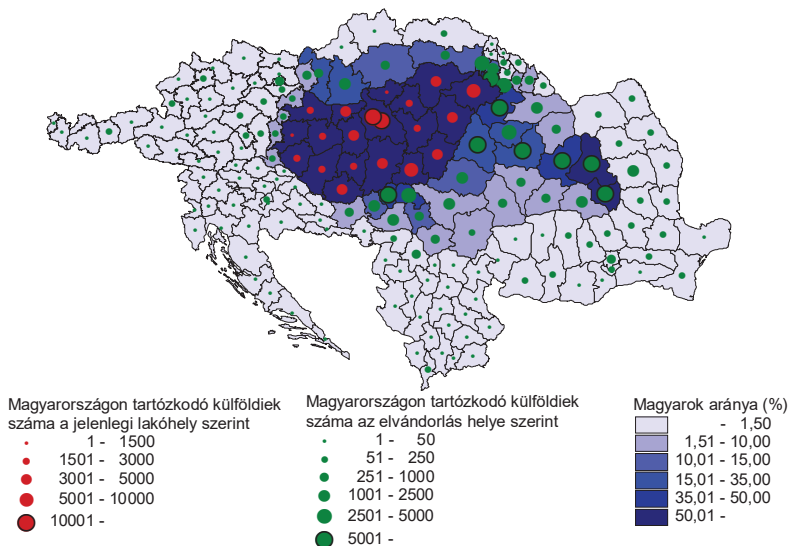
A Kárpát-medence országaiból Magyarországra vándorló külföldi állampolgárságú személyeket együttesen NUTS3 szinten vizsgálom tovább. A 2001. január 1-jei állapot szerint a romániai Hargita, Maros, Bihar, Kolozs megyékből érkeztek a legtöbben. A vándorlások kumulált volumene egyöntetűen növekedett 2008-ra, melyben Erdély megőrizte vezető kibocsátó szerepét. Kovászna és Szatmár megyék növekvő kibocsátásával a jelentős romániai elvándorlási helyek területe kiszélesedett. Az erdélyi emisszióhoz felzárkóztak a vajdasági Észak-Bácskai és Észak-Bánsági körzetek, valamint a kárpátaljai Beregszászi járás is. Így a jelentős küldő területek nagysága mellett a helyzetükben is változás következett be (1-7 mellékletek).

A legnagyobb számbeli növekedések 2001-ről 2008. január 1-jére Maros, Hargita, Kovászna megyékben, Beregszászi és Nagyszőlősi járásokban, valamint a már megnevezett vajdasági körzetekben voltak. A legnagyobb relatív növekedés az osztrák és szlovák NUTS3 régiókban figyelhető meg, melynek oka a 2001-es alacsony bázis. *A jelentős kibocsátó régiók közül (ahonnan a Magyarországra vándoroltak 2001-es stock adata meghaladta az 500 főt) ez az emelkedés a kárpátaljai Nagyszőlősi és Munkácsi járások (272%, illetve 134%), a szlovákiai Nyitrai körzet (239%) és a romániai Bákó megye (198%) esetén a legjelentősebb.*

52. ábra: Szomszédos országokból Magyarországra irányuló vándorlások NUTS3 szinten, 2001. január 1.



53. ábra: Szomszédos országokból Magyarországra irányuló vándorlások NUTS3 szinten, 2008. január 1.



4.7.2 A Magyarországra tartó migráció hatása az elvándorlási területek népességszámára

A migrációs forrásterületek beazonosítása után jogosan felmerülő kérdés, hogy ezek a vándorlások milyen arányú népességváltozást indukálnak az elvándorlási térségekben az utolsó népszámlálás, azaz 2001 óta. A Magyarországra vándorlás népességi hatásainak felmérése részben a környező országok 2001-es census adatainak felhasználásával történt. Célom eléréséhez a 2008. január 1-jei és a 2001. január 1-jei Magyarországon tartózkodó migránsok számának elvándorlás régiója szerinti különbségeit normálom a megfelelő 2001-es NUTS3 szintű népszámlálási népességgel. Az így kapott értékek alsó becslései a környező országok százalékos regionális népességfogyásának, mely a Magyarországra vándorlások miatt következett be 2001 és 2008 között. Azért csak alsó becslés, mert ez a megközelítés nem veszi figyelembe az időközben magyar állampolgárságot szerzett személyeket. Ha őket is beleszámítjuk az egyenlegbe, akkor a relatív népességfogyások felső becslését kapjuk. Ugyanis ezekben az értékekben előfordulhatnak többszörösen figyelembe vett személyek is. Az elmaradt születések számával, a továbbvándorlásokkal, visszavándorlásokkal stb. nem számoltam. A 2001 és 2008 között magyar állampolgárságot szerzett személyek előző állampolgársága ismert csak, a forrásországon belüli kiindulási helyük nem. Itt azzal a feltételezéssel éltem, hogy a születési országokon belüli eloszlásuk megegyezik a Magyarországon tartózkodó, adott állampolgárságú külföldiek megfelelő területi eloszlásaival.

29. táblázat : A Magyarországra vándorlás hatásai a születési terület népességszámára 2001 és 2008 között

Megye, járás, körzet	alsó becslés (%)	felső becslés(%)	középérték (%)
Beregszászi járás	3,30	5,87	4,59
Hargita megye	1,33	3,56	2,44
Nagyszőlősi járás	1,96	2,77	2,37
Kovácsna megye	1,46	2,75	2,11
Észak-Bácskai körzet	1,30	2,20	1,75
Észak-Bánsági körzet	1,11	2,01	1,56
Maros megye	0,78	1,86	1,32
Ungvári járás	0,57	1,15	0,86
Szatmár megye	0,39	1,33	0,86
Szilágy megye	0,50	1,21	0,85
Munkácsi járás	0,58	0,95	0,77
Bihar megye	0,33	1,12	0,73
Kolozs megye	0,25	0,76	0,51
Husztói járás	0,36	0,59	0,47

A népességszámra vetített vizsgálatok esetén a tanulmányozott 7 év alatt a Magyarországra vándorlás miatti legdrasztikusabb népességfogyás a Kárpátaljai-alföldön érezteti hatását. Kimagaslóan igaz ez a megállapítás a Beregszászi járásra, ahol a legalsó becslés szerint is a 2001-es lakosság 3,3%-a már Magyarországon él. A felső verzió ennek majdnem duplája, és itt csak a Magyarországra vándorlásról van szó! A 29. táblázat a legjelentősebb népességváltozás régiókat emeli ki. A 14 felsorolt régióból 2 szerbiai, 5 kárpátaljai, 7 romániai. Látható, hogy átlagosan a nagy volumenű emigráció a romániai megyékből nem feltétlenül okoz akkora százalékos népességfogyást, mint a Vajdaság vagy Kárpátalja határhoz közeli területein.

4.7.3 A Magyarországra tartó migráció hatása az elvándorlási területek magyar népességére

Az előző pontban leírt népességváltozások továbbgondolásával lehetőség nyílik a Kárpát-medencei területek magyar etnikumú lakosságszám-változásának becslésére is, melyet a Magyarországra tartó vándorlások okoztak 2001 és 2008 között.

Az eddigiek alapján kijelenthető, hogy a Magyarországra vándorlás forrásterületei többnyire egybeesnek a jelentős magyar nemzetiségű lakossággal rendelkező külföldi régiókkal. Ha a 2001 óta hazánkba érkező külföldi állampolgárokat (és állampolgárságot kapott személyeket) az elvándorlási régiójukban élő magyar nemzetiségűek (2001-es) száma szerint ábrázoljuk, jó közelítéssel a függvény képe egyenes lesz ($R^2=0,795$). Átlagosan NUTS3 régióként 7 év alatt 1000 külföldön élő magyarra 35 fő Magyarországra költöző migráns jut. A trendtől való eltérések elemzése alapján látható, hogy a szlovákiai körzetekből kevesebben, míg Kárpátalja és Vajdaság határmenti régióiból és Bihar, Kolozs, Szilágy, Hargita, Maros és Bákó megyékből sokkal többen érkeznek, mint az a magyarok arányából várható lenne. A relatív különbségeket vizsgálva egyértelműen Románia Erdélyen kívüli északkeleti, délkeleti, déli és délnyugati NUTS2 fejlesztési régiói, a Kárpátaljai-hegyvidék, Stájerország, Karintia, Szerbia déli régiói és Horvátország Szlovéniával határos területei emelkednek ki, mint olyan területek, ahonnan a trendtől való eltérések a valós áramlások százalékában a legmagasabbak. Azaz ezekből a régiókból feltételezhetően a migránsok nagyobb része vagy nem magyar nemzetiségű, vagy ha az, akkor sokkal drasztikusabb a fogyásuk a migráció miatt, mint a többi esetben. Fontos megjegyezni, hogy amennyiben nem a magyar népséggel, hanem a régió teljes népességével próbáltam magyarázni a Magyarországra vándorlás volumenét, úgy $R^2=0,001$ érték adódott, azaz közvetlenül nincs összefüggés a két változó között. Ebből is látható, hogy a szomszédos orszá-

gokból Magyarországra vándorló népesség nagy részét a magyar nemzetiségű migránsok adják.

Az előző megállapítást alapul véve lehetőség van a Magyarországra irányuló migrációból eredő népességvesztésen túl a Kárpát-medencei küldő országok magyar etnikumú népességváltozásának területi kalkulációjára is. A migránsok nemzetiségére csak becslések állnak rendelkezésre. Tóth Pál Péter felméréseiben a Romániából érkezők 95%-át becsli magyar nemzetiségűnek (Tóth P., 1997). A KSH 1960-as OSAP számú magyar állampolgárság megszerzése utáni önkéntes kérdőíve konkrétan rákérdez a nemzetiségi hovatartozásra. Ez alapján az állampolgárságot elnyerők 90-97%-a magyar nemzetiségű. A becslés gondolatmenete a népességcsökkenések számításánál leírtakhoz hasonló, annyi megkötéssel, hogy az alsó becslésnél azt feltételezem, hogy a migránsok az adott régióban élő magyarok százalékában, a felső becslésénél pedig, hogy 90%-ban magyar nemzetiségűek.

A feltevések között ott találhatók jelentős eltérések, ahol a magyarok aránya kisebb. Ezekben a régiókban a legnagyobb bizonytalanság a magyar népesség csökkenésével kapcsolatosan. Ez különösen igaz *Bákó, Eszék-Baranya megye, a Huszti és a Nagyszőlősi járások, Bécs vagy Bukarest* régiók esetén. A migrációs szándék sok esetben a szórvány vidékeken jelentősebb (Kis T., 2007). *Ha ezekről a helyekről többségében magyar nemzetiségű migránsok érkeztek Magyarországra, akkor a következő népszámlálás drasztikus magyar fogyásokat fog felmérni.*

A becslések középértékével számolva megállapítható, hogy nem a legnagyobb kibocsátó volumenű erdélyi megyék azok, ahol a Magyarországra történő vándorlások a legnagyobb magyar népességszám-csökkenést eredményezik. Sőt, még csak nem is teljesen azok, ahol a legnagyobb a migráció miatti százalékos népességfogyás. Az alábbi táblázatban azok a nagy, magyar nemzetiségű népességgel (több mint 5000 fő) rendelkező NUTS3 régiók kerülnek bemutatásra, ahol a 2001 és 2008 közötti Magyarországra tartó migráció miatti relatív népességcsökkenés középértéke 1%-nál nagyobb.

30. táblázat : A nagyobb magyar lélekszámmal rendelkező területek magyar etnikumú népességének relatív csökkenése a Magyarországra tartó migráció miatt 2001-től 2008-ig

Megye, járás, körzet	Magyarok (2001. január 1.)		Magyar népesség csökkenése (%)		
	száma	aránya	alsó becslés	felső becslés	középérték
Bákó megye	5 113	0,72	0,25	31,33	15,79
Beregszászi járás	54 071	68,79	5,87	7,69	6,78
Husztói járás	5 647	4,42	0,59	11,94	6,26
Nagyszőlősi járás	30 996	26,36	2,77	9,47	6,12
Munkácsi járás	20 010	10,95	0,95	7,82	4,39
Hargita megye	276 106	84,64	3,56	3,79	3,68
Ungvári járás	32 960	17,22	1,15	6,01	3,58
Észak-Bácskai körzet	87 181	43,56	2,20	4,54	3,37
Maros megye	228 279	39,30	1,86	4,27	3,07
Kovácsna megye	164 275	73,85	2,75	3,35	3,05
Szilágy megye	57 167	23,05	1,21	4,73	2,97
Észak-Bánati körzet	78 551	47,35	2,01	3,82	2,92
Bihar megye	155 833	25,96	1,12	3,89	2,50
Kolozs megye	122 308	17,40	0,76	3,95	2,36
Szatmár megye	129 268	35,20	1,33	3,39	2,36
Fehér megye	20 695	5,41	0,25	4,14	2,19
Técsői járás	6 156	3,58	0,16	4,08	2,12
Máramaros megye	46 303	9,08	0,34	3,36	1,85
Észék-Baranyai körzet	9 784	2,96	0,11	3,30	1,71
Hunyad megye	25 400	5,23	0,18	3,18	1,68
Arad megye	49 304	10,68	0,34	2,89	1,61
Bukarest megye	6 900	0,30	0,01	3,20	1,61
Beszterce-Naszód megye	18 349	5,89	0,17	2,54	1,35
Krassó-Szörény megye	5 829	1,75	0,05	2,54	1,30
Brassó megye	51 012	8,66	0,22	2,29	1,25
Bécs	14 878	0,95	0,02	2,26	1,14

A magyar etnikumú lakosság legnagyobb arányú anyaországba áttelepülése 2001 és 2008 között Bákó megyében lehetett, ami nagyjából a Csángóvidék része Romániában. A második legnagyobb arányú kivándorlás a kárpátaljai magyarságot érintette az ezredforduló után (az első hét területi egységből öt Kárpátalján található): a Husztói, a Nagyszőlősi, a Munkácsi, a Beregszászi és Ungvári járásokban az áttelepülők aránya a helyi magyar közösség teljes létszámához viszonyítva 3-7% lehetett. Csak ezután következnek azok a térségek, amelyek az 1990-es évek legdrasztikusabb arányú kibocsátói voltak, mint a szerbiai Észak-Bácska, Észak-Bánát körzetek, illetve Erdélyben Hargita, Maros, Kovácsna, Szilágy, Bihar, Kolozs, Szatmár és Fehér megyék.

Tehát az ezredforduló óta a Kárpát-medencében az elvándorlás következtében a kárpátaljai magyarság fogynak vált arányaiban a leggyorsabbá. Kárpátalja magyarok lakta járásainak relatíve kedvezőbb demográfiai helyzete némileg tompítja a magyarság nagyarányú elvándorlása miatti drasztikus etnikai szerkezeti eltolódást (Karácsonyi D. – Kincses Á., 2010b). Az anyaországba áttelepülés mértékéből kitűnik, hogy a korábbi népesség-előreszámítások (Mol-

nár J. – Molnár D. I., 2005) feltételezhetően alulértékelték az elvándorlásból eredő népességfogyást a magyarság körében 2001 és 2010 között.

Összefoglalva, *a szomszédos országokban élő kisebbség reprodukciója nem pusztán a természetes demográfiai folyamatok kérdése. Jelenős szerepe van a migrációnak. A szomszédos országokból Magyarországra érkező migránsok tovább csökkentik az elvándorlás megyéjének (magyar nemzetiségű) népességszámát, ahol a legtöbb esetben ettől függetlenül is jelentős népességvesztés történik természetes népmozgalmi okokból. Ahol pedig egy-egy elszigetelt jelenségként növekedhetne a népesség (például Bákó megye), ott a migráció ezt „lecsapolja”. Másrészt a vándorlás, mivel korszecifikus folyamat, közvetett hatások révén befolyásolja a forrásterületek társadalmi-gazdasági folyamatait (eltartottsági ráta, átlagéletkor, gazdaságilag aktívak aránya stb.). A legtöbb esetben ez a hatás sem pozitív a forrásterületek szempontjából.*

4.7.4 Forrás és célterületek kapcsolatai

Az elvándorlások helyeinek Kárpát-medencei regionális vizsgálatával analóg módon a küldő és a fogadó területek közötti kapcsolatok is elemezhetők. Ebből a nézőpontból nem egy adott kivándorlási ország és Magyarország közötti áramlások regionális sajátosságainak feltárása a cél, hanem integráltan, a szomszédos országok mindegyikének szimultán figyelembevételével egy általános kapcsolati háló megrajzolása.

A 161 NUTS3 régióból a 19 magyar megyébe és Budapestre történő vándorlások mátrixában jelentős koncentrálódások mutathatók ki. Kiemelve azokat a régiópárokat, melyek a teljes vándorlás több mint 1%-áért felelnek, az előzőeknél sokkal szűkebb csoporthoz jutunk. Így az összes mátrix-cella 0,5 %-ában a vándorlások 36%-a összpontosult 2001-ben, mely arány 6 százalékponttal növekedett 2008. január 1-ig.

2001. január 1-jén Közép-Magyarország az erdélyi megyékből érkezők számára volt leginkább vonzó. Az összes vándorlás közel 5%-a Hargita és Budapest között zajlott le, míg majdnem 4%-os a részesedése Maros megye és a magyar főváros közötti mozgásoknak. A határmenti területeknek is nagy jelentőségük volt. Az egymással határos megyék között intenzív áramlások alakultak ki. Ezek közül a legjelentősebbek az Észak-Bácska, Észak-Bánát – Csongrád (2,57-2,57%), illetve a Beregszászi járás – Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (2,35%) közötti mozgások (31. táblázat).

31. táblázat : A jelentősebb migrációs áramlások arányai (%), 2001. január 1.

Elvándorlás/odavándorlás megyéje, járása, községe	Budapest	Bács-K	Csongrád	Hajdú-B	Pest	Szabolcs-Sz-B
Bihar megye	2,12	0,27	0,26	1,25	1,18	0,33
Kolozs megye	2,45	0,18	0,18	0,31	1,12	0,24
Kovácsna megye	1,36	0,14	0,15	0,18	0,65	0,13
Hargita megye	4,72	0,54	0,63	0,51	2,04	0,44
Maros megye	3,75	0,37	0,48	0,40	1,64	0,34
Szatmár megye	1,58	0,17	0,16	0,71	0,76	1,37
Beregszászi járás	0,62	0,05	0,04	0,19	0,16	2,35
Ungvári járás	0,45	0,04	0,03	0,22	0,09	1,13
Dél-Bácskai körzet	0,75	0,56	1,44	0,03	0,13	0,02
Észak-Bácskai körzet	0,75	1,02	2,57	0,03	0,13	0,02
Észak-Bánati körzet	0,61	0,49	2,57	0,03	0,12	0,02

2008-ra növekedett azoknak a régiópároknak a száma, melyek a szomszédos országokból Magyarországra történő vándorlások közül 1%-ot meghaladó mértékben érintettek. *Magyarország migrációs kapcsolatainak a tere szélesedett, a forrásterületekhez a szomszédos országok távolabbi részei is csatlakoztak.* Ugyanakkor azoknak a régióknak a száma, melyek a régiópárokat alkotják csökkent. *Budapest és Pest megye szerepe megerősödött, míg Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és némileg Csongrád migrációs jelentősége gyengült.* Ezekben a megyékben is növekedett a migránsok száma, de nem olyan mértékben, mint Közép-Magyarországon. *2008. január 1-jére a Hargita, Maros és Budapest közötti vándorlások arányai tovább erősödtek (5,6%, illetve 4,8%). A határmenti kapcsolatok aránya pedig általában visszaszorulóban van (54. ábra).*

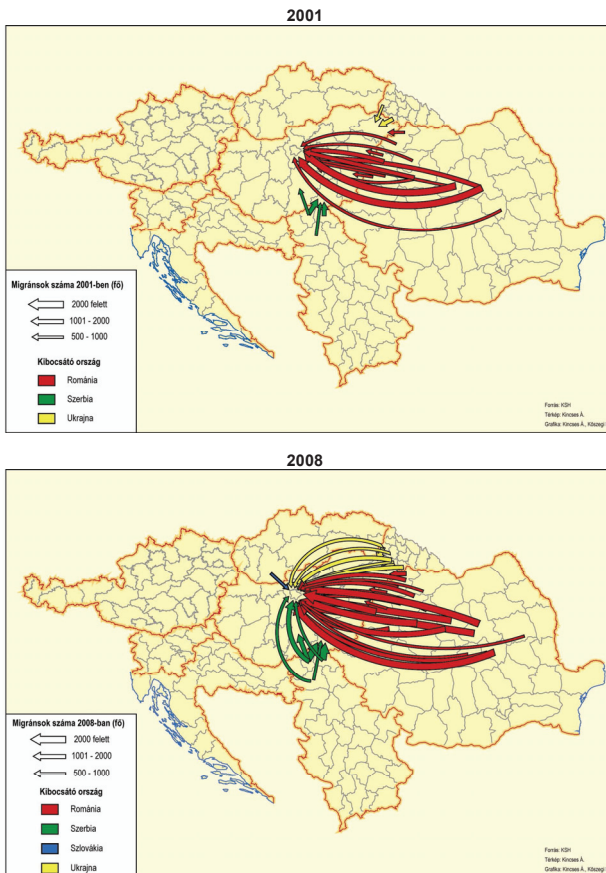
32. táblázat : A jelentősebb migrációs áramlások arányai (%), 2008. január 1.

Elvándorlás/odavándorlás megyéje, járása, községe	Budapest	Bács-K	Csongrád	Pest	Szabolcs-Sz-B
Bihar megye	2,32	0,20	0,16	1,42	0,12
Kolozs megye	2,60	0,11	0,11	1,42	0,08
Kovácsna megye	2,53	0,18	0,12	1,41	0,06
Hargita megye	5,55	0,41	0,39	2,96	0,15
Maros megye	4,82	0,40	0,46	2,23	0,12
Szilág megye	1,16	0,09	0,06	0,83	0,06
Szatmár megye	1,71	0,08	0,07	1,02	0,82
Beregszászi járás	1,69	0,06	0,06	0,59	1,63
Nagyszőlősi járás	1,42	0,05	0,02	0,49	0,49
Észak-Bácskai körzet	1,31	1,05	2,17	0,31	0,01
Észak-Bánati körzet	0,82	0,45	2,36	0,23	0,02

A fővárosi térség vonzó hatásának fokozódása nemcsak a nagyobb kibocsátó régiók esetén érződik, hanem szinte az egész Kárpát-medencében. Ez az a magyar térség, amelyik nagyobb földrajzi távolságok esetén is egyöntetűen célpont a migránsok számára. A határmenti területek inkább lokális célpontok. A vizsgált évek alatti migráció arány-csökkenésük oka a határhoz közeli forrástelepülések migrációs „kimerülése” (akik akartak már többnyire elmentek, illetve

a küldő oldali határmenti migrációs lehetőségek kibővültek) lehet. Ezt ellensúlyozhatja ezekben a régiókban a későbbiekben az a volumenében még gyenge, de arányaiban jelentős növekedés, mely a határtól távolabbi területekről érkezők esetén figyelhető meg.

54. ábra: Területi kapcsolatok a forrás és cél régiók között



5. Migrációs hálózatok a Kárpát-medencében

A migrációs hálózatok elmélete szerint (Sik E. – Czakó Á., 1994; Sik E., 1999; Sandu D., 2000; Kis T., 2007) a beilleszkedés az új környezetbe ott valósul meg sikeresen, ahol korábbi családi, baráti kapcsolatok ezt segítik. A küldő területek nyomása és a már letelepültek által lakott régiók között donori viszony formálódik. *A kivándorlás „kitaposott útja, az ott élőkkel való kapcsolattartás”, ami jelentős hatással van a későbbi migránsok döntésére is* (Rédei M., 2005). Ezt erősíti meg egyrészt, hogy a bejutás egyik fő „vágánya” a legtöbb országban ma is a családegyesítés. Ezen felül az újonnan érkezők sokszor a rokonaiknál telepednek le. *Így a jövedelemkülönbségek és a célterületek helyzete mellett ezek a migrációs hálózatok megjelenése befolyásolhatja leginkább a vándorlások irányát és volumenét.* Ezt a kapcsolatot vizsgáлом részletesebben ebben a fejezetben.

5.1 Áramlási és állományi állampolgársági adatok közötti kapcsolat

A Magyarországon tartózkodó külföldiek állampolgárságok szerinti vizsgálata esetén az állományi és az áramlási adatok között kistérségi bontásban erős kapcsolat mutatható ki. Azaz, *az újonnan érkezők leginkább a már meglévő struktúra szerint oszlanak meg.* A számszerű vizsgálatokhoz a korrelációs együtthatót használtam. Ahol x (adott év előtt letelepedettek) és y (az adott évben bevándorlók) korrelációja:

$$Corr(x, y) = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x}) \cdot (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_i (x_i - \bar{x})^2 \cdot \sum_i (y_i - \bar{y})^2}},$$

az i index pedig a kistérségek szerinti adatokat jelöli.

A két adatsor közötti korrelációs együttható értéke a szomszédos országokra 0,70 és 0,99 között mozog.

33. táblázat : Az állományi és áramlási migrációs adatok korrelációs együtthatói, 2001–2007.

Évek	Ausztria	Románia	Szerbia	Horvátország	Szlovénia	Szlovákia	Ukrajna
2001	0,952	0,995	0,996	0,858	0,849	0,947	0,928
2002	0,941	0,994	0,837	0,716	0,872	0,861	0,902
2003	0,939	0,994	0,706	0,714	0,764	0,809	0,881
2004	0,940	0,996	0,944	0,842	0,828	0,816	0,959
2005	0,921	0,996	0,991	0,786	0,850	0,958	0,975
2006	0,783	0,998	0,988	0,745	0,938	0,981	0,975
2007	0,896	0,998	0,989	0,804	0,954	0,911	0,981

Ez azt jelenti, hogy nagyon erős, szoros viszony van a két változó között. Ebből a determinációs együttható (r^2) értéke: $H=0,5\text{--}0,98$ közötti. *Így a Magyarországon tartózkodó külföldiek száma adott év december 31-én 50–98%-ban magyarázza a következő évben érkezők területi szóródását kistérségi szinten. Ez a magyarázó erő határozott növekedést mutat, ami az egyre megalapozottabb döntésekkel és a kapcsolati hálók működésével hozható összefüggésbe.*

Eredményeim szerint a külföldiek tudatosan választanak maguknak lakóhelyet, mégpedig nagy valószínűséggel azokban a kistérségekben, ahol honfitársaik már nagyobb számban letelepedtek, segítve őket a vándorlás folyamatában, a beilleszkedésben, az adminisztratív tevékenységek megoldásában, a munkahely keresésében, a lakhatás kérdésében. Természetesen itt nem egy statikus helyzetről van szó, hiszen a külföldiek nem 100%-osan eszerint a rendszer szerint választanak új lakóhelyet, és belföldi vándorlásaik némileg módosíthatják a struktúrát.

5.2 Migrációs helyzetpotenciál

Ezt az eredményt felhasználva kijelenthető, hogy az adott külföldi állampolgár számára általában az ugyanolyan állampolgárságú Magyarországon élő honfitársai jelentenek vonzó célpontot. A helyzetpotenciál-mutató segítségével képet kaphatunk arról, hogy a különböző állampolgárságú külföldiek hogyan használják hazánk területét mint potenciális letelepedési célpontokat. A használt elérhetőségi potenciált a Hansen-féle gravitációs modellből számoltam (Hansen W. G., 1959). A kutatás során az elérhetőség fogalma mindig fizikai elérhetőséget jelent, ezen belül is elérési időt percben. A hálózatokon ArcView Network Analyst programozásával a minimális elérési időt igénylő optimális útvonalak időigényét állapítottam meg az ország kistérségei között.

Az elérhető célok tömegeit az egyes kistérségekben élő, megfelelő állampolgárságú külföldi népesség alapján állapítottam meg. Az elemzésben figyelembe vettem az adott térségen belüli elérhetőségi viszonyokat is, vagyis a térségen belüli elérhető célokat. A gravitációs modellek

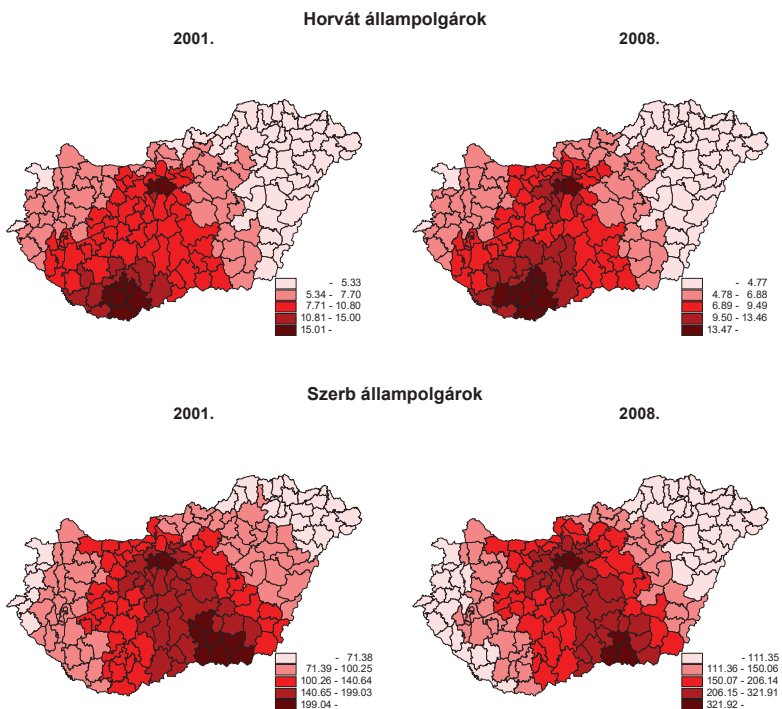
közül (Tóth G. – Kincses Á., 2007) a lineáris modellt alkalmaztam számításaim során, így a tér egy i pontjában a potenciál:

$$P_i = \sum_{j \neq i} \frac{B_j}{d_{ij}} + \frac{B_i}{d_i}$$

ahol: B_i , B_j az elérhető célok tömegei, d_{ij} az i és j kistérségközpontok közötti távolság percben, míg d_i a saját távolság (percekben), amit úgy számolhatunk ki, hogy az adott kistérség területét körnek tekintve meghatározzuk annak sugarát, melyet arányosnak feltételezünk az egyes kistérségeken belüli közötti távolságokkal, és e sugár megtételéhez szükséges időt tekintjük saját távolságnak.

A horvát, szerb, osztrák, román, szlovák, szlovén, ukrán állampolgárok esetén a kiszámolt kistérségi potenciál értékeket térképen ábrázoltam 2001-ben és 2008-ban.

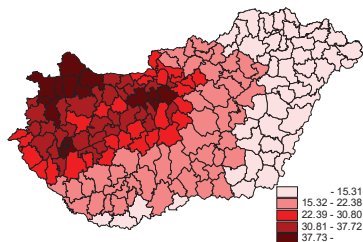
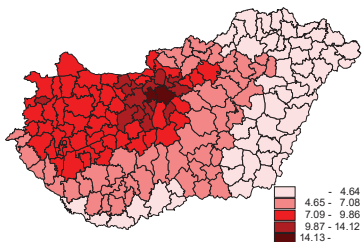
55. ábra: Külföldi állampolgárok elérhetőségi potenciálja Magyarországon



Osztrák állampolgárok

2001.

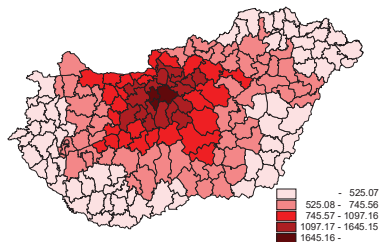
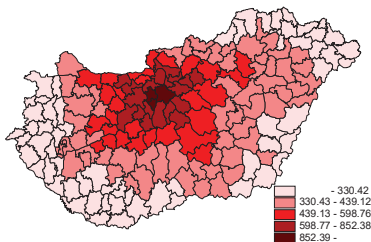
2008.



Román állampolgárok

2001.

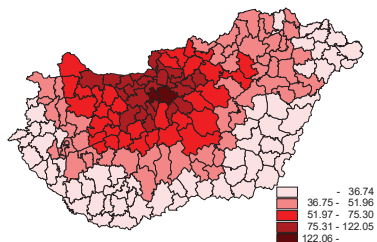
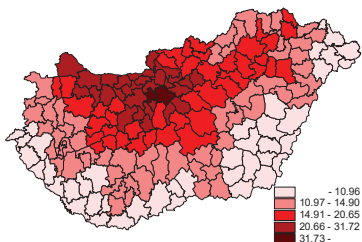
2008.

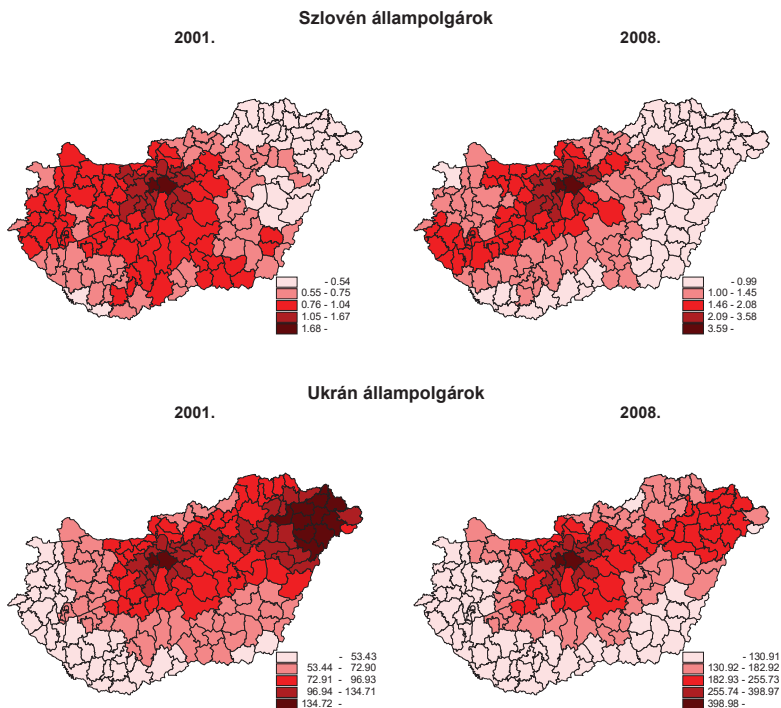


Szlovák állampolgárok

2001.

2008.





Az ábrákból leolvasható, hogy más-más a Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok esetén a kistérségek helyzetpotenciál-eloszlása. *A Kárpát-medencei küldő országok és Budapest közötti „csatornákat” fedezhetünk fel a Romániából érkezettek kivételével, akik számára elsődlegesen Budapest és környéke jelent vonzást, de az egész ország területén megtalálhatók.* Az ukránok kelet–nyugat irányú, osztrákok esetén nyugat–keleti, míg a szerbek és horvátok esetén dél–északi, szlovákoknál észak–déli erős potenciálfolyásokat tapasztalhatunk (Tóth G. – Kincses Á., 2010).

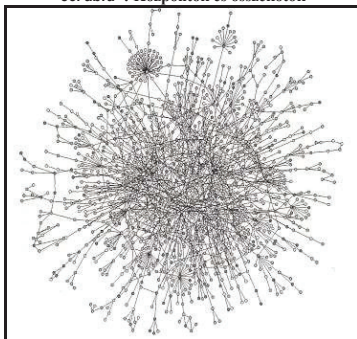
5.3 Migrációs települések hálózatai

A fent leírt migrációs kapcsolatok az emberek közötti ismeretségeken alapulnak. Ezeknek a hálózatoknak a területi vizsgálatával foglalkoztam eddig, ahol a megfigyelési egységek mindenhol maguk a vándorok voltak. A hálózatelmélet lehetőséget biztosít a migráció szempontjából releváns, általános, organikus hálózatok vizsgálatára is.

A hálózatok analízise a XX. század első felében kezdődött el (Erdős Pál, Rényi Alfréd matematikusok gráfelméleti tanulmányaival). Érdekes és paradigmaváltó tézise volt e kornak (Buchanan M., 2003), hogy a Földünkön bármely két embert 6 „lépésnyi” távolság (ismeretségi kapcsolat) köt össze (six degrees of separation). E kezdeti gráfelméleti tételek után a hálózati elmélet napjainkra vált a felismert absztrakciókkal új tudományággá. Ezt azok a felismerések alapozták meg, melyek szerint minden hálózat, legyen az élő vagy élettelen, természetben meglévő vagy mesterséges, azonos szervezőelv alapján jön létre. Azaz az internet, az emberi kapcsolatok, az agy neuronhálózata vagy éppen a fonalféreg idegsejtkapcsolatai a belső tulajdonságaikban nagyon hasonlóak (Barabási A. L., 2008).

A hálózatokat leíró gráfok fontos tulajdonsága, hogy kis számú középpont létezik, melyek sok kapcsolattal rendelkeznek, összekötik a gráfokat.

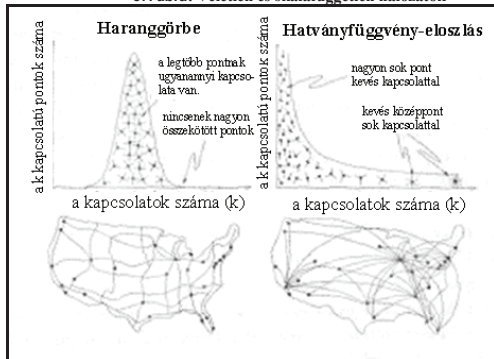
56. ábra : Központok és összekötők



Forrás: Buchanan Mark (2003): Nexus, avagy kicsi a világ

A véletlenszerű rendszerek fokszámeloszlása (a fokszám a pontok kapcsolatainak a száma) egy haranggörbét követ, más szavakkal a pontok többségének körülbelül ugyanannyi kapcsolata van, a nagy és a kis számú kapcsolattal rendelkező pontok létének valószínűsége elenyésző. Ilyen véletlen hálózatra hasonlít általában egy ország úthálózata, ahol a pontok a települések, a kapcsolatokat pedig az országutak összeköttetése jelenti. Az emberek közötti viszonyokat a legtöbb hálózathoz hasonlóan legpontosabban a skálafüggetlen hálózat írja le. Itt a hatványfüggvény szerinti fokszámeloszlás azt jelzi előre, hogy a legtöbb pontnak (embernek) csak kevés kapcsolata van, amelyet néhány, nagy összekötöttséggel rendelkező központ tart össze. Jó példa erre az 57. ábra jobb alsó részén lévő térkép, amely a légiforgalmi rendszert mutatja: sok kicsi repülőteret néhány fő központra lehet összekötni (Barabási A., 2008).

57. ábra: Véletlen és skálafüggetlen hálózatok



Forrás: Barabási Albert-László (2008): Behálózva

Számomra itt a hálózatelmélet a Magyarországot érintő, nemzetközi vándorlás által összekötött települések közötti kapcsolatok miatt fontosak. Azaz, a gráfok csúcspontjai a települések. Két települést akkor köti össze él (akkor van közöttük kapcsolat), ha a két település között létrejött nemzetközi vándorlás, azaz az egyik településről elvándorolt valaki, aki a másik (magyar) településre költözött, függetlenül attól, hogy mennyi ember mozgott (feltehető, hogy a migránsok közötti személyes kapcsolatok is hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek, azonban a vándorok személyes kapcsolatairól nem áll rendelkezésre ilyen típusú adat-összeállítás). A magyar fogadó települések Kárpát-medencei kapcsolatrendszeinek elemzését azért tartom fontosnak, mert megmutatja milyen sokrétű a vándorlás, mennyire van „beágyazódva” a folyamat az adott településen.

A 2001. január 1-jén a legtöbb romániai migrációs települési kapcsolattal Budapest rendelkezett. A fővárosba a román állampolgárok 672 különböző romániai településről érkeztek, ezután Debrecen (259), Szeged (234) és Nyíregyháza (163) a sorrend. 2008-ra Budapest tovább növelte kapcsolatainak számát (807), míg Debrecen (201) némileg visszaszorult, de a második legtöbb romániai kapcsolattal továbbra is ő rendelkezik. Érde (217), Szeged (202), Budaörs (156) és Kecskemét (154) pedig jelentősen erősítette pozícióját. Nyíregyháza, Pécs, Miskolc és Gyula drasztikusan veszített kapcsolataiból. *Erőteljes és fokozódó Közép-Magyarország vonzó hatása. A békéscsabai-gyulai, illetve a debreceni-nyíregyházai csomópontok fokszáma csökkenőben van, helyüket a Szeged, illetve Kecskemét környéki települések veszik át.*

Szerbia esetén a legszembetűnőbb változás, hogy 2001-ről 2008-ra Budapest a szerbiai települési kapcsolatokban megelőzte Szegedet. Ugyan Szegeden még több szerb állampolgár él, mint a fővárosban, de sokkal kisebb a különbség, mint pár éve. A települési kapcsolatok magukban

hordozzák, hogy néhány éven belül a migránsok száma szerinti sorrend is meg fog változni. A többi nagyobb befogadó határközeli magyar település kapcsolatai is csökkennek, de nem olyan mértékben, mint Szegeden. Ilyen Pécs, Baja, Kecskemét, Hódmezővásárhely, Kiskunhalas, Tompa, Röszke, míg Közép-Magyarországon növekedés tapasztalható.

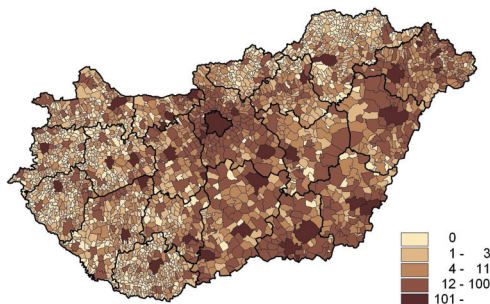
Ukrajna esetén is a szerbiaihoz hasonló helyzet következett be. A határmenti nagyobb városok kapcsolatainak a száma nem növekszik, leginkább csökken, míg Budapesté és Pest megye több településére a gyarapodás a jellemző, miközben a legtöbb kapcsolattal rendelkező települések közötti sorrend többnyire változatlan marad. Így Budapest (425-ről 547-re), Nyíregyháza (251-ről 203-ra), Debrecen (139-ről 140-re), Kisvárdra (89-ről 87-re) a rangsor.

A többi szomszédos ország sokkal kevesebb kapcsolattal (és migránssal) rendelkezik. Itt is mindenhol a főváros erősödő dominanciája mutatkozik meg. Szlovákia esetén Győr (43-ről 63-ra), Miskolc (22-ről 33-ra), Debrecen (24-ről 28-ra) és Komárom (10-ről 26-ra) is erősödik Budapest (80-ről 151-re) mellett. Ausztria esetén Mosonmagyaróvár, Lenti, Sopron, Szombathely, Győr, Hegyeshalom, Zalakaros, Fertőrákos dinamikája érdemel említést. Siklósnak a 2001. január 1-jei állapotok szerint több kapcsolata volt a horvát településekkel (35), mint Budapestnek (34). Ez az arány 2008-ra megfordult (25-re, illetve 48-ra). Mohács és Baja kapcsolatai szintén csökkennek, míg Pécsé és Harkányé gyarapodnak. A szlovén állampolgárok száma minimális Magyarországon, így a Budapesten élő szlovén állampolgárok is összesen 15 különböző szlovén településről érkeztek, míg Lentit hét szlovén településsel köti össze a migráció.

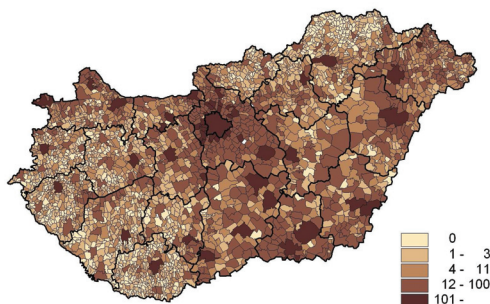
Az összes szomszédos ország településeire kiterjedő magyar migrációs kapcsolatokat vizsgálva még egyértelműbb Budapest és Pest megye centrum volta (58. ábra).

58. ábra: Magyar települések Kárpát-medencei migrációs települési kapcsolatainak száma

2001



2008



A közép-magyarországi térségek dinamikusan növelik migrációs települési kapcsolataik számát, míg a határmenti nagyvárosok veszítenek abból. Budapesten 2001. január 1-jén 1620 különböző szomszédos országbeli településről érkeztek külföldiek, ami 2008-ra 2022-re növekedett. Dinamikusan fejlődő migrációs települési kontaktus jellemző a Budapestről kiinduló Dunakeszi, Fót, Göd, Vác, Szentendre, Pomáz, Budakalász, Solymár, illetve Pécel, Maglód, Kezpe, Gödöllő tengelyek mentén. A vonalszerű fejlődések így a nagyobb küldő országok felé tapasztalhatók, míg a főváros nyugati oldalán inkább tömbszerűen növekvő struktúra fedezhető fel: Üllő, Vecsés, Gyál, Monor, Pilis, Cegléd, illetve Érd, Tárnok, Biatorbágy, Budaörs, Törökbálint, Budakeszi, Szigetszentmiklós vonatkozásában.

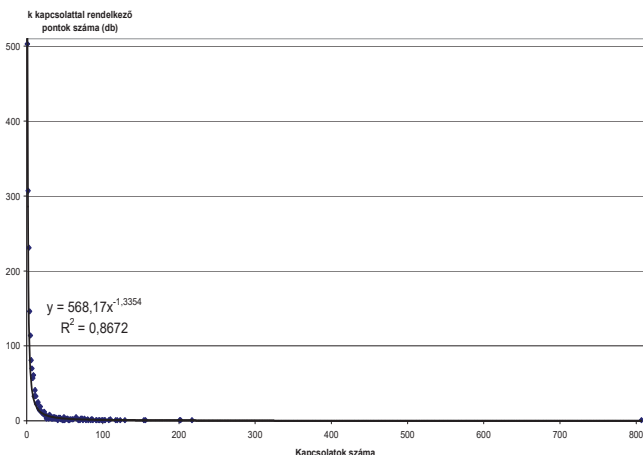
A migrációs települési hálózatok fokszámain (kapcsolatait) vizsgálva Budapest mellett jelentős Kecskemét, Kiskunfélegyháza (Budapesthez közelebb eső nagy települések Szerbia felől), Győr, Székesfehérvár, Budaörs és Érd növekedése és volumene is, Pécsre és Miskolcra a kap-

csolatok számának stagnálása jellemző, míg Szeged, Debrecen és Nyíregyháza ugyan megtartotta az országos települési rangsorban elfoglalt 2-4 helyeket, de sokat veszített összeköttetéseiből. Ha a tendenciák folytatódnak, az előbbi csoport meg fogja előzni az utóbbiakat nemcsak az összeköttetésekben, de a migránsok számában is. További csökkenés tapasztalható a szerb, ukrán és román határ mentén lévő települések esetén is. *A települési kapcsolatok és dinamikájuk magukban hordozzák a jövőbeli vándorlások volumenében bekövetkező regionális változásokat. A csökkenésnél nagy valószínűséggel arról van szó, hogy az adott küldő területek kiürültek, a fogadó területek telítődtek, a régebbi migrációs hullámok visszaszorultak. Más területek vonzóbbak lettek az új migránsok számára.*

Miután minden magyar településhez meghatároztam a foksámokat, azaz hogy a nemzetközi vándorlás által mennyi különböző környező országbeli településsel volt kapcsolatuk, megvizsgáltam, hogy adott foksámmal mennyi magyar település rendelkezik.

Az eredményeket Románia esetén a 2008. január 1-jei állapot szerint ábrázoltam:

59. ábra: A román-magyar migrációban érintett magyar települések foksám-eloszlása, 2008. január 1.



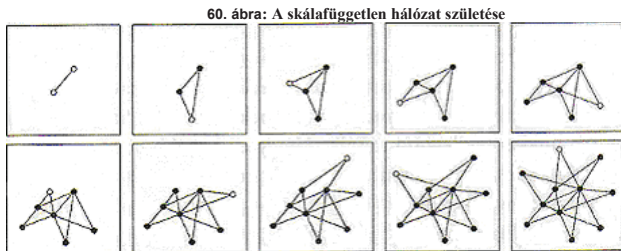
A legtöbb magyar településnek migráció révén a román településekkel kevés kapcsolata van (sok a kis foksámú pontok száma), míg kevés település rendelkezik sok kapcsolattal. A kapcsolatok számával hatványfüggvény szerint ($R^2 \approx 0,87$) csökken az adott kapcsolattal rendelkező magyar települések száma. Megállapítható, hogy a Románia felől Magyarországra tartó migráció magyar települési kapcsolatai skálafüggetlen topológiát mutatnak. Ez nemcsak Románia esetén teljesül, hanem az összes szomszédos országra külön-külön és együttesen is. Az illesz-

kedés pontosságát mérő R^2 értékeket a következő táblázat tartalmazza. A 2001 és 2008 közötti időszakban szinte minden országra javult az illeszkedés.

34. táblázat : Migrációs települési foksám-eloszlások illeszkedése a skálafüggetlen topológiához állampolgárságok szerint (R^2)

Állampolgárság	2001	2008
	január 1.	
Románia	0,857	0,867
Szerbia	0,755	0,768
Ukrajna	0,795	0,796
Szlovákia	0,722	0,842
Ausztria	0,684	0,819
Horvátország	0,705	0,743
Szlovénia	0,968	0,840
Összesen	0,797	0,816

A migrációban érintett magyar települések vizsgálatában skálafüggetlen topológiát találtam. Kérdés, hogy miért éppen ezt. A skálafüggetlen topológia a valódi hálózatok örökké terjeszkedő természetének egyenes következménye (Barabási A., 2008). A 60. ábra egy gondolat kísérletet szemléltet, ahol két összekötött pontból kiindulva minden egyes mezőben egy új pontot ad hozzá a hálózathoz az eljárás. Az új pont hozzáadása olyan módon történik, hogy előnyben részesülnek a jobban összekötött pontok. A növekedésnek és a népszerű kapcsolódásnak köszönhetően néhány sok kapcsolattal rendelkező középpont keletkezik.



Forrás: Barabási Albert-László (2008): Behálózva

Így a skálafüggetlen hálózatok esetén a nagy foksámú pontok sokkal kedvezőbbek lesznek a többiekénél. *A migrációs települési hálózatokban talált skálafüggetlen topológia oka, hogy a több kapcsolattal rendelkező települések sokkal vonzóbban lesznek a migránsok számára, mint a kevesebb foksámúak. Több kapcsolattal a településbe jóval „beágyazottabb” a vándorlás, nagyobb potenciális migráns népesség érhető el a hálózaton családi, baráti, rokoni kapcsolatokon keresztül. Magasabb valószínűséggel választ a vándorló népszerűbb, sok kapcsolattal rendelkező települést, melyről így több információ áll rendelkezésére, mint olyat, melyről keveset tud.*

6. Összefoglalás

Az értekezésben széleskörű szakirodalmi háttérre támaszkodva kísérletet tettem a szomszédos országokból Magyarországra irányuló nemzetközi vándorlás okainak, folyamatainak, hatásainak komplexebb kontextusba helyezésére, melyben a földrajzi megközelítésnek kiemelt szerepet szántam. Megállapításaim hozzájárulhatnak a kistérségi és országos fejlesztési célok meg-alapozásaihoz és a világos migrációs stratégiák megfogalmazásának elősegítéséhez. Ennek első lépéseként a világban tapasztalható migrációs trendeket, a vándorlást kiváltó okokat tekintetem át. Megállapítottam, hogy a II. világháború óta Európa migrációs szerepe nagymértékben megváltozott. Egyrészt az európai migránsok arányai jelentősen visszaszorultak a világban, másrészt Európa jelentős befogadó térség lett, ahol több migráns él, mint Észak-Amerikában. Magyarország a globális, kontinenseken átívelő világméretű migrációban (a többi közép-európai országhoz hasonlóan) geopolitikai helyzeténél fogva csak kisebb mértékben vesz részt. Hazánk célpont a Kárpát-medence népessége számára, következésként inkább a kistávolságú nemzetközi vándorlások a jellemzők.

A dolgozatban részletesen kifejtett elemzések alapján az ezredfordulót követő (Magyarország felé irányuló) Kárpát-medencei vándorlásokat a következő fő okokkal magyarázom:

- a gazdasági viszonyok és a térszerkezet (át)alakulása, a rendszerváltást követő privatisációk, munkanélküliség, regionális fejlettségbeli különbségek fokozódása; vállalkozások alapítása, tőkebefektetések (gazdasági eredetű motivációk),
- fiatal generációk tanulási célú (meghatározott ideig tartó vagy tartós) kitelepülése, ingázása (tanulási célú migráció, ingázás),
- etnocentrikus migráció (kontaktzóna),
- Nyugat-Európa felé irányuló tranzit migráció (politikai és gazdasági motívumok).

Véleményem szerint a hazai migrációs folyamatok alakulására egyértelmű hatást fog gyakorolni a közeljövőben a

- hazai népességfogyás, öregedő korstruktúra,
- szomszédos országokban élő magyar nemzetiségűek migrációs törekvései,
- a hazai gazdaság munkaerő-szükséglete (globalizáció hatása).

Kiemelt célom volt az ezredforduló utáni, Magyarországot érintő migrációs forrásterületek feltárása és a fogadó területekkel való kapcsolatuk feltérképezése a nemzetközi vándorok tár-

sadalmi, gazdasági tulajdonságaira kiterjedően. A cél elérése érdekében egy komplex migrációs honnan-hová vándorlási mátrixot készítettem, mely a nemzetközi migráció tanulmányozása során eddig elérhetetlen volt. Így Magyarország migrációs helyzetét – a lehetőségekhez mérten – olyan részletes területi szinten próbáltam meg föltárni, ami eddig a szakirodalomból gyakorlatilag hiányzott.

A vándorlások magyar célterületeinek analízise alapján megállapítottam, hogy a határokon átnyúló mobilitás hatása a rendszerváltás óta számottevő mértékben alakította a lakosság (és az adófizetők) számát, fiatalító effektusával és a szellemi tőke növekedésével az összetételét, valamint koncentráltabb külföldi lakóhelyválasztás következtében a területi elhelyezkedését. A külföldi állampolgárok által preferált területeken jelentősen, pozitívan befolyásolják a regionális társadalmi-gazdasági folyamatokat. A nyelvi közösség ebben erős motivációt jelent, így a beilleszkedés sokkal egyszerűbb, a migrációnak nagyobbak az előnyei Magyarországra nézve, mint általában más országokban.

A külföldiek területi elhelyezkedéséről kimutattam, hogy domináns részük Budapesten és Pest megyében él, míg kisebb hányaduk a határmenti kistérségekben, illetve a Balaton környékén. Budapest globális célpontja a migránsoknak, ahol nem európai állampolgárok többsége lakik. Minél messzebből érkeztek a migránsok, arányukban annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, és a főváros válik elsődleges célpontjukká. A migráció elsődleges célterületei tehát a nagyvárosi centrumtérsegek, ahol a kulturális-etnikai sokszínűség jellemző, illetve a munkalehetőségek széles spektruma áll rendelkezésre.

Eredményeim szerint a migránsok területi megoszlásában a keresetek regionális különbségei mellett meghatározó szerepe van a célterületek térbeli fekvésének is. Az új lakóhely választásában a gazdasági centrumterületek mellett a szomszédos fekvésű, határmenti – ez esetben periférikus – térségek is fontos szerepet játszanak, azaz a migrációs hajlandóság a gazdasági különbségekkel egyenes, míg a távolsággal – legyen az topográfiai vagy kulturális – fordított arányban áll. E határ régiókat a telephelyelméletek tradicionálisan hátrányos területként szemléltek. A kedvezőtlen kép a globálissá váló piaci folyamatok és a regionális integrációk korában megváltozott. A határ régiók egyre inkább aktív kontakttérre alakulnak át. Ahogy Magyarország esetén Budapest migrációs centrum, úgy a határok mentén hasonló karakterisztikával rendelkező, lokális centrumterületek emelkednek ki. Nevezetesen Szeged, Debrecen és Nyír-

egyháza. A Balaton környéke leginkább a régi európai uniós állampolgárookra jellemző letelepedési hely, ahol sok a nyugdíjas.

A migráció Kárpát-medencei forrásterületeinek elemzése során minden ország esetében rövid leírást adtam az adott ország migrációs potenciáljáról, a vándorlások területi jellegzetességeiről, demográfiai és gazdasági hatásairól, a magyar etnikum számáról, elhelyezkedéséről és a két ország közötti migráció múltjáról, érintve az etnocentrikus migrációt, a schengeni határváltozásokat, az ingázások, cirkulációs migráció és a menekültek kérdéskörét is. A forrásterületek vizsgálata során elkészítettem a szomszédos országokra az elvándorlások települési térképeit, majd országonként részletes elemzést adtam iskolai végzettségek, korcsoportok szerint. Megállapítottam, hogy a migránsok a forrás-országok határainak a közeléből sokkal inkább a magyar határhoz közel telepsznek le mint a máshonnan érkezők, valamint a kivándorlási területeknek is vannak központként tekinthető térségei.

A migrációs forrásterületek analízise szerint a 2001. január 1-jei állapot alapján NUTS3 régiók szerint a romániai Hargita, Maros, Bihar, Kolozs megyékből érkeztek a legtöbbben Magyarországra. A vándorlások kumulált volumene egyöntetűen növekedett 2008-ra, melyben Erdély megőrizte vezető szerepét. Kovászna és Szatmár megyék növekvő kibocsátásával a jelentős romániai elvándorlási helyek területe kiszélesedett. Az erdélyi emisszióhoz felzárkóztak a vajdasági Észak-Bácska és Észak-Bánság körzetei, valamint a kárpátaljai Beregszászi járás is. Így a jelentős küldő területek nagysága mellett a helyzetükben is változás következett be. A legnagyobb számbeli növekedések 2001-ről 2008. január 1-jére Maros, Hargita, Kovászna megyék, Beregszászi és Nagyszőlősi járások, valamint a már megnevezett vajdasági körzetek esetén voltak. Fontos leszögezni, hogy átlagosan a nagyobb volumenű emigráció a romániai megyékből nem feltétlenül okoz akkora népességfogyást, mint a Vajdaság vagy Kárpátalja határhoz közeli területein. Véleményem szerint az ezredforduló óta az elvándorlás következtében a kárpátaljai magyarság fogyása vált arányaiban a leggyorsabbá a Kárpát-medencében.

A vándorlási mátrixok belső tulajdonságai alapján 161 régióból a 19 magyar megyébe és Budapestre történő vándorlások jelentős, folyamatosan növekvő koncentrálódását találtam. Megállapítottam, hogy 2001. január 1-jén Közép-Magyarország az erdélyi megyékből érkezők számára volt leginkább vonzó. A szomszédos országokból Magyarországra tartó teljes vándorlás közel 5%-a Hargita és Budapest között zajlott le, míg majdnem 4%-os a részesedése Maros megye és a magyar főváros közötti mozgásoknak. A határmenti területeknek is nagy jelentősé-

gük volt. Az egymással határos megyék között intenzív áramlások alakultak ki. A legjelentősebbek az Észak-Bácska, Észak-Bánát és Csongrád; illetve a Beregszászi járás és Szabolcs-Szatmár-Bereg közti kapcsolatok. 2008-ra Budapest és Pest megye szerepe felértékelődött, míg Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és némileg Csongrád migrációs helyzete gyengült. Ennek oka a határhoz közeli forrástelepülések migrációs „kimerülése” lehet. Véleményem szerint a későbbiekben ezt ellensúlyozhatja ezekben a régiókban az a volumenében még gyenge, de arányaiban jelentős növekedés, amit a határtól távolabbi területekről érkezők esetén figyeltem meg.

A vándorlás földrajzi, honnan-hová mátrix típusú megközelítése lehetőséget biztosított számomra a migrációs hálózatok tanulmányozására is. Dolgozatomban azt találtam az áramlási és állományi adatok összevetéséből, hogy a külföldiek tudatosan választanak maguknak lakóhelyet, mégpedig nagy valószínűséggel azokban a kistérségekben, ahol honfitársaik már nagyobb számban letelepedtek, segítve őket a vándorlás folyamatában, a munkahely keresésében, a lakhatás kérdésében. Így a migránsok területi elhelyezkedésének magyarázatában a jövedelmek regionális különbségei mellett fontos szerep jut a fogadó területek elhelyezkedésének, valamint a migráns hálózatoknak is.

Igazoltam, hogy a szomszédos országok felől Magyarországra tartó migráció magyar települési kapcsolatai skálafüggetlen topológiát mutatnak. A migrációs települési hálózatokban talált topológia oka, hogy a több kapcsolattal rendelkező települések sokkal vonzóbban a migránsok számára, mint a kevesebb fokszerűek. Több összeköttetéssel a településbe jóval „beágyazottabb” a vándorlás. Nagyobb potenciális migráns népesség érhető el a hálózatokon családi, baráti, rokoni kapcsolatokon keresztül. Magasabb valószínűséggel választ a vándorló népszerűbb, sok kapcsolattal rendelkező települést, melyről így több információ áll rendelkezésre, mint olyat, melyről keveset tud.

Mellékletek

1. Melléklet: Magyarországon tartózkodó román állampolgárok az eredeti és a jelenlegi lakóhely megyéi szerint, 2008. január 1.

1. melléklet: magyarországon tartózkodó román állampolgárok az eredeti és a jelenlegi lakóhely megnevezés szerint, 2005. január 1.																						
Román/magyar megye	Budapest	Baranya	Bács-K	Békés	Borsod-A-Z	Csongrád	Fejér	Győr-M-S	Hajdú-B	Heves	Komárom-E	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Sz-B	Jász-N-Sz	Tolna	Vas	Veszprém	Zala	Összes	
Acer	393	7	45	56	8	49	16	11	30	8	19	7	198	13	9	10	36	10	14	3	944	
Árad	404	35	46	319	16	290	24	50	40	12	36	12	280	16	15	33	15	17	42	23	1725	
Arad	22	0	3	2	0	5	4	3	4	1	1	1	28	1	7	0	1	0	2	0	66	
Bákó	872	34	56	17	10	72	21	17	18	6	10	10	381	15	11	3	10	8	12	10	1593	
Bihar	2356	114	203	484	166	158	159	261	999	162	197	44	1437	182	120	182	43	40	104	88	7421	
Beszterce-Naszód	197	11	12	14	3	20	23	21	15	6	18	5	96	3	10	12	21	5	32	8	541	
Borsod	33	0	2	1	1	5	2	3	4	1	4	1	24	0	7	2	0	0	0	2	96	
Braha	17	5	1	0	1	3	4	0	5	1	0	2	9	1	2	0	2	2	1	1	57	
Brassó	699	23	52	22	15	62	26	58	24	19	37	4	296	17	12	15	23	30	19	20	1383	
Buzsák	32	1	1	0	2	4	3	4	5	2	1	1	16	1	1	2	3	0	3	0	83	
Cábalist	8	0	6	0	17	0	1	0	0	0	0	0	6	0	1	1	0	0	0	0	40	
Krasznó-Szatmár	41	4	8	6	2	19	1	4	1	3	3	1	27	14	11	1	8	1	4	1	160	
Kölcsei	2639	37	116	57	98	100	183	126	160	113	123	23	1438	23	80	126	40	55	174	87	5833	
Constanta	37	3	4	3	3	4	2	2	2	1	1	1	19	5	2	4	1	1	2	2	11	96
Kovászna	2560	67	180	83	60	121	208	153	69	81	261	27	1433	73	61	44	57	45	124	48	5747	
Dombóvár	43	6	2	3	2	2	1	2	4	1	0	1	26	1	1	0	3	1	5	4	108	
Dor	27	1	1	2	1	4	3	2	2	2	7	17	0	22	1	0	1	0	1	1	54	
Gabari	41	2	2	4	0	2	0	2	0	1	3	0	9	0	5	2	2	1	1	0	77	
Galargu	8	1	4	4	1	2	1	2	2	1	0	0	7	1	0	0	3	0	2	0	38	
Gel	16	0	1	1	0	1	1	0	1	0	0	1	6	0	6	2	2	0	1	0	33	
Harghita	5627	144	411	158	102	398	298	378	206	206	201	59	3001	239	150	135	128	128	163	76	12208	
Hunyad	294	14	58	15	17	46	20	26	15	120	2	172	16	39	19	18	24	13	8	962		
Jász	15	1	0	2	0	2	2	4	0	1	1	0	16	0	2	3	0	0	2	0	267	
Jász	166	1	5	1	1	4	4	5	3	1	1	3	22	1	6	1	0	1	2	4	174	
Jász	17	5	1	0	0	1	1	1	2	2	2	0	15	3	1	3	0	0	2	1	62	
Bukarest	137	7	14	11	4	12	4	10	10	3	2	0	36	1	1	7	1	0	2	3	267	
Maramaros	429	34	38	29	57	27	163	38	72	27	140	4	342	26	116	32	24	8	48	12	1876	
Mehedint	1	0	0	3	1	4	0	0	1	2	0	0	0	0	0	1	1	0	2	0	20	
Maros	4888	144	402	181	122	470	403	350	213	182	266	66	2262	161	124	184	129	118	145	191	11001	
Német	76	5	6	10	1	17	2	4	2	0	1	4	29	5	1	0	2	0	1	3	0	173
Ort	34	0	2	2	1	5	2	3	2	2	0	21	3	1	1	0	1	2	0	0	85	
Prahova	38	2	1	0	1	5	3	2	2	0	5	1	28	1	4	2	1	1	3	0	100	
Sălaj	1176	56	96	65	49	65	19	45	172	34	71	48	843	51	65	40	20	18	28	15	3076	
Sosmar	1730	62	80	55	142	67	126	142	508	107	123	22	1031	58	831	92	38	93	57	34	3391	
Szabolcs	130	10	17	6	6	23	12	10	7	5	4	0	88	10	5	8	3	4	3	0	353	
Suceava	77	2	4	14	3	7	3	3	6	4	5	0	43	3	3	6	1	4	3	0	191	
Telbörman	14	0	1	1	1	4	1	0	0	0	0	0	6	0	1	0	2	0	1	0	26	
Timos	287	12	40	57	15	154	29	33	31	26	12	10	227	13	24	32	19	19	33	11	1136	
Tulcea	8	0	1	0	1	0	0	1	0	0	2	0	8	0	1	0	0	0	0	0	22	
Vaslui	42	1	5	2	2	4	0	2	2	3	4	3	15	2	3	1	1	3	15	1	112	
Vilcea	12	1	0	0	0	4	0	1	1	1	0	1	14	1	1	1	1	0	1	0	45	
Vrancea	36	0	3	3	0	2	0	1	1	1	2	0	14	0	0	1	1	0	8	0	73	
Magyarországon székeltek	1002	46	29	60	19	54	64	17	20	20	31	5	685	22	67	36	31	13	27	14	2264	
Összes	26739	896	1964	1753	957	2369	1932	1819	2686	1070	1730	373	14681	933	1809	1045	680	655	1100	647	65836	

2. Melléklet: Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok az eredeti és a jelenlegi lakóhely megyéi szerint, 2008. január 1.

Eredeti lakóhely (járás/magyar megyék)	Budapest	Baranya	Bács-K	Békés	Borsod-A-Z	Csongrád	Fejér	Győr-M-S	Hajdú-B	Héves	Komárom-E	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Sz-B	Jász-N-Sz	Tolna	Vas	Veszprém	Zala	Összes
Beregszászi	1716	47	57	25	139	58	97	99	190	108	47	22	601	43	1647	72	24	20	42	67	5121
Huszti	348	11	23	13	55	7	4	5	38	16	8	1	138	8	92	8	2	2	9	4	792
Ilosvai	29	1	0	0	2	1	2	0	3	1	1	0	6	2	21	0	2	1	0	0	72
Munkácsi	675	8	22	31	93	30	46	33	144	29	23	26	239	7	346	32	1	24	21	21	1851
Nagyberezsnai	7	1	1	0	2	1	1	0	1	1	0	0	1	0	8	1	0	0	0	0	25
Nagyszőlősi	1439	22	47	10	83	17	25	65	101	40	56	20	492	43	496	43	8	21	49	83	3160
Ókürmeztői	18	2	2	0	2	0	1	0	5	5	2	0	5	3	20	1	1	0	2	1	70
Peresztejny	11	1	2	1	5	0	0	1	4	1	2	0	5	0	12	0	1	0	0	0	46
Rahoti	37	0	7	1	3	2	6	2	7	6	0	10	19	0	21	3	1	0	10	0	135
Szolyvai	30	1	1	1	9	0	6	0	2	2	1	2	4	0	19	1	1	5	6	0	91
Técsdi	91	4	5	3	13	1	25	17	12	13	7	3	50	1	37	12	5	2	4	5	310
Ungvári	748	19	41	20	157	21	49	30	190	41	27	25	262	22	847	42	6	11	22	4	2584
Völöci	13	1	2	0	3	0	1	0	2	2	1	0	3	1	7	0	0	0	0	0	36
Kárpátalja	5162	118	210	105	566	138	263	252	699	265	175	109	1625	130	3573	215	52	86	165	185	14293
Ukránja egyéb	634	21	35	16	54	45	142	26	51	22	15	3	197	22	173	34	19	26	33	34	1601
Volt szlovák területeken született	111	4	10	2	10	17	17	2	13	2	1	0	23	2	46	17	4	2	6	1	290
Magyarországon született	243	4	5	4	25	12	18	5	42	12	5	6	60	10	303	16	1	6	9	4	790
Egyéb országban született	93	3	6	1	17	6	5	6	18	8	12	3	33	1	84	7	2	1	8	1	315
Összesen	6243	150	266	130	672	218	445	291	823	308	208	121	2138	165	4179	289	78	121	218	225	17289

3. Melléklet: Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok az eredeti és a jelenlegi lakóhely megyéi szerint, 2008. január 1.

Szerb közvetlen/magyar megyék	Budapest	Baranya	Bács-K	Békés	Borsod-A-Z	Csongrád	Fejér	Győr-M-S	Hajdú-B	Heves	Komárom-E	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Sz-B	Jász-N-Sz	Tolna	Vas	Veszprém	Zala	Ószi
Deb-Bácskai	639	90	303	61	9	834	52	49	13	18	13	1	125	40	7	25	48	25	39	38	3429
Deb-Bánsági	53	6	99	6	5	62	39	19	3	6	4	0	15	3	3	4	17	2	4	1	353
Észak-Bácskai	1325	133	1062	117	18	2200	117	82	24	31	25	4	317	72	10	54	52	42	134	50	5869
Észak-Bánsági	833	66	460	110	13	2388	98	61	24	47	31	7	236	78	17	25	38	25	59	45	4661
Közép-Bácskai	161	16	83	35	2	260	46	48	5	28	10	0	47	15	2	9	4	8	7	45	831
Közép-Bánsági	250	109	261	22	6	161	24	25	6	10	6	1	38	21	3	9	20	4	12	15	1005
Szeméremegye	17	3	18	3	0	17	1	0	3	0	5	0	2	1	0	0	0	0	0	0	64
Szeged	266	7	26	1	1	54	5	7	3	3	0	0	52	1	0	1	5	4	1	0	437
Bor	2	0	0	0	0	0	0	0	0	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18
Branyice	2	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
Jablunka	0	1	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
Kolubara	2	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	7
Mača	6	0	2	0	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	20
Moravica	3	5	1	0	0	2	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	13
Milava	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Ponja	12	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	15
Prut	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Podunavlje	2	0	2	0	0	3	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	10
Pomoravlje	5	0	0	0	0	0	0	0	0	12	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	19
Rasina	2	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	7
Paška	3	0	5	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	13
Sumadija	2	0	0	0	0	3	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	8
Toplica	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Željenci	3	0	1	0	0	0	1	0	0	23	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	29
Žilavci	4	4	8	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	20
Kosovo	9	3	1	4	0	3	0	0	0	3	1	0	3	2	0	0	1	2	0	3	35
Kosovo-Pomoravlje	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3
Kosovska Mitrovica	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	5
Pec	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Prizren	6	6	22	8	0	9	4	12	0	0	1	2	11	4	0	1	14	13	4	24	141
Volt Jugoszlávia területén született	128	60	53	7	2	61	10	7	7	13	3	3	27	22	4	2	14	7	6	31	467
Egyéb országban született	29	18	36	7	0	57	3	4	3	3	1	0	16	2	2	2	6	0	2	1	192
Magyarországon született	127	16	75	11	2	137	14	5	5	1	1	0	50	10	4	4	13	5	5	8	493
Összesen	3896	547	2522	392	58	6270	417	323	97	223	104	18	945	273	52	136	232	141	275	265	17186

4. Melléklet: Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok az eredeti és a jelenlegi lakóhely megyéi szerint, 2008. január 1.

Eredeti lakóhely (körzet)/magyar megyék	Budapest	Baranya	Bács-K	Békés	Borsod-A-Z	Csongrád	Fejér	Győr-M-S	Hajdú-B	Heves	Komárom-E	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Sz-B	Jász-N-Sz	Toha	Vas	Veszprém	Zala	Összes
Besztercebányai	281	15	15	5	105	5	24	56	22	44	22	88	108	10	7	11	0	7	13	20	858
Eperjesi	33	2	1	1	2	2	3	8	1	4	6	2	6	2	1	30	0	2	4	2	112
Kassai	277	7	6	2	263	3	29	48	28	33	25	12	62	2	40	10	3	2	14	6	872
Nagyszombati	246	9	2	1	15	3	14	244	11	7	29	8	43	9	2	4	0	10	20	5	682
Nyitrai	639	30	26	5	48	26	78	210	19	16	315	69	216	9	12	1	3	12	48	22	1804
Pozsonyi	116	4	0	0	14	3	19	65	7	1	18	5	17	2	2	2	1	4	6	4	290
Trencsényi	19	0	0	0	2	0	1	7	1	2	3	0	2	1	2	0	0	0	2	0	42
Zsolnai	20	0	1	0	2	2	13	1	2	1	2	0	0	0	1	2	0	1	0	1	49
Magyarországon született	46	1	1	2	4	0	3	10	4	3	10	3	12	3	3	3	0	0	2	0	110
Egyéb országban született	51	1	0	1	6	1	4	15	1	2	12	4	17	0	3	3	1	0	3	0	125
Összesen	1728	69	52	17	461	45	188	664	96	113	442	191	483	38	73	66	8	38	112	60	4944

5. Melléklet: Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok az eredeti és a jelenlegi lakóhely megyéi szerint, 2008. január 1.

Eredeti lakóhely (körzet)/magyar megye	Budapest	Baranya	Bács-K	Békés	Borsod-A-Z	Csongrád	Féjér	Győr-M-S	Hajdú-B	Heves	Komárom-E	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Sz-B	Jász-N-Sz	Tolna	Vas	Veszprém	Zala	Összes
Dei Örsvidék	14	2	3	0	0	1	1	28	0	1	1	0	4	3	0	0	0	23	2	17	100
Kőszeg-Chelevek	0	0	1	0	0	0	0	20	0	0	0	3	2	0	0	0	12	3	3	3	50
Eszék-Örvidék	30	1	4	1	2	0	2	107	0	0	6	0	3	5	2	1	0	3	18	3	212
Mosonvidék-Eisenerauzen	10	0	0	0	0	0	1	9	0	0	2	1	1	2	0	0	1	2	1	3	33
Westenlorensch-Süd	0	0	0	0	0	1	1	37	0	0	3	0	6	3	0	0	0	9	2	9	76
Szabolcs	6	0	0	0	0	0	0	9	0	0	0	11	0	11	0	0	0	4	0	3	25
Waldviertel	3	2	0	1	0	0	2	14	0	0	0	0	1	0	0	0	0	5	3	3	34
Wienviertel	1	0	0	0	0	0	1	9	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1	1	16
Wiener Unterd-Nordteil	9	0	0	0	2	2	2	12	0	0	11	0	1	2	0	1	0	7	4	6	49
Wiener Unterd-Südteil	6	1	5	0	0	0	1	41	0	0	2	0	2	6	1	0	0	7	3	5	80
Bécs	89	8	8	0	3	8	8	212	0	3	8	0	21	18	4	4	1	49	15	41	500
Klagenfurt-Villach	7	0	5	0	0	0	11	2	0	0	0	0	0	3	1	1	0	6	3	9	39
Oberräumen	4	0	1	0	0	0	4	4	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	4	16
Unterräumen	1	0	5	0	0	0	0	7	0	0	0	0	1	3	1	0	1	3	0	7	29
Graz	15	1	1	0	0	0	11	9	0	0	0	0	3	6	0	1	0	7	4	6	77
Leoben	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	5	11
Östliche Obersteiermark	3	2	0	0	1	0	0	10	3	0	0	0	3	3	0	1	0	7	0	20	53
Öststeiermark	0	2	1	1	0	0	1	11	0	0	1	0	2	2	0	1	0	14	2	14	61
West- und Südsteiermark	5	0	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	3	1	0	0	0	4	1	17	43
Westliche Obersteiermark	1	0	0	0	1	0	0	8	1	0	1	0	0	4	0	0	0	3	4	17	46
Innsbruck	5	2	0	0	0	0	0	7	0	0	0	2	0	1	1	0	2	1	0	5	26
Linz/Webs	14	0	1	0	2	1	2	13	0	0	0	2	4	0	0	2	1	5	2	12	61
Mühlviertel	2	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5
Steier-Kirchdorf	2	0	1	0	0	0	12	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0	1	2	3	27
Traunviertel	2	0	3	0	0	0	0	7	0	1	1	1	3	0	0	2	0	2	1	5	26
Ungarn	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3
Pragau-Pongau	3	0	1	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	3	0	0	0	4	2	11	26
Salzburg und Umgebung	15	1	1	0	0	2	0	4	1	0	2	0	1	3	0	2	1	10	3	23	69
Aufelfen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Innsbruck	7	1	8	0	0	0	0	3	1	0	1	0	5	9	0	0	0	8	0	9	52
Ötztal	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	3	6
Timor Oberland	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	6	10
Tirol Unterland	4	0	3	0	0	0	0	6	0	0	0	1	1	2	0	0	0	3	2	7	20
Buden-Bregenz Wald	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	2	3
Österreich Bodenseegebiet	11	0	0	1	0	1	0	3	0	0	0	0	6	0	0	0	0	1	5	5	33
Ausgang összesen	302	23	52	4	6	16	28	619	6	5	29	5	69	100	17	15	10	218	74	330	1925
Magyarországon született	91	2	2	2	4	5	5	100	2	3	6	0	33	11	1	3	5	27	11	11	324
Szlovákian született	4	2	0	0	1	3	1	37	0	0	1	0	1	4	0	2	0	7	1	7	66
Románian született	18	2	0	0	1	2	1	57	0	2	3	0	6	3	0	0	0	14	2	1	114
Ukránian született	2	0	0	0	0	0	0	5	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2	3	2	15
Egyéb országban született	25	3	5	0	0	3	1	38	0	0	3	0	4	6	0	2	0	10	6	18	124
Összesen	442	32	61	6	15	29	36	856	8	11	42	5	113	124	12	20	15	278	97	369	2571

6. Melléklet: Magyarországon tartózkodó horvát állampolgárok az eredeti és a jelenlegi lakóhely megyéi szerint, 2008. január 1.

Eredeti lakóhely (közvetlen) megyék	Budapest	Baranya	Bács-K	Békés	Borsod-A-Z	Csongrád	Fejér	Győr-M-S	Hajdú-B	Heves	Komárom-E	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Sz-B	Jász-N-Sz	Tolna	Vas	Veszprém	Zala	Összes
Belovár-Bilogora	3	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0	13
Brod-Szávamente	0	18	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	1	26
Dubrovnik-Neretva	5	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	7
Eszék-Baranya	38	199	10	3	1	5	3	4	3	1	0	0	1	13	1	0	15	0	3	14	314
Istria	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	7
Kapronca-Kőrös	1	8	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	2	2	1	0	0	3	0	2	21
Krapina-Zagorje	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	8	0	0	0	11
Károlyváros	2	2	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	12	0	0	1	19
Lika-Zengg	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Muraköz	0	3	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	7	1	0	0	13
Pozsega-Szlavónia	1	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1	0	3	0	0	0	17
Spilki-Dalmácia	6	3	1	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	16
Siszek-Moslavina	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	8
Tengeremellék-Gorski Kotar	14	2	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	1	2	0	0	1	0	0	1	24
Varaszdin	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	1	2	11
Vrdolac-Drávamente	3	25	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	15	1	0	1	0	0	0	46
Vukovár-Szeremeg	2	26	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	10	0	0	1	0	0	0	41
Zadar	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Zágráb Megye	5	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10
Zágráb Város	51	6	0	1	0	3	3	0	0	0	0	0	5	4	0	0	2	1	0	3	79
Šibenik-Kőm	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Magyarországon született	4	41	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	2	5	0	0	1	0	0	2	56
Szerbiában született	20	32	2	2	0	9	1	0	0	0	0	0	0	2	1	0	1	1	2	4	77
Bosznia-Hercegovinában született	5	10	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	3	23
Egyéb országban született	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	5
Összesen	170	404	19	7	3	25	10	9	4	1	1	1	13	70	5	0	61	7	6	36	852

7. Melléklet: Magyarországon tartózkodó szlovén állampolgárok az eredeti és a jelenlegi lakóhely megyéi szerint, 2008. január 1.

Eredeti lakóhely (körzet)/magyar megyék	Budapest	Baranya	Bács-K	Békés	Borsod-A-Z	Csongrád	Fejér	Győr-M-S	Hajdú-B	Heves	Komárom-E	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Sz-B	Jász-N-Sz	Toha	Vas	Veszprém	Zala	Összes
Görényjarka	7	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	10
Görlika	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jugovzhodna slovenija	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2
Koroska	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3
Murament, pomurska	19	3	0	1	1	2	1	3	0	0	0	0	5	4	0	0	0	4	2	18	63
Notranjsko-kraška	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Obalno-kraška	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Osrednjeslovenska	19	0	0	0	0	1	0	2	1	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	2	28
Podravska	4	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0	2	0	1	10
Savinjska	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	6
Spodnjeoposavska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zasavska	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Magyarországon született	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Egyéb országban született	2	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	7
Összesen	62	3	0	2	1	3	4	5	2	0	0	0	9	8	0	2	1	7	2	22	133

Irodalomjegyzék

1. Anderson, J. és O'Down, L. (1999): Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meaning, Changing Significance, Regional Studies, Vol. 33(7), pp. 593–604.
2. Anghony J. Venables (1998): The assessment: trade and location, Oxford Review of Economic Policy, Vol 14, No2. pp. 1–6.
3. Artner Annamária – Bernek Ágnes – Csiki Anita – Farkas Péter – Schottner Krisztina (2006): Globalizáció, tökekoncentráció, térszerkezet. Harsányi János Főiskola és MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest p. 329
4. Barabási Albert László (2008): Behálózva. Helikon Kiadó, Budapest p. 320.
5. Baranyi, B. – Balcsók, I. (2004): Határ menti együttműködés és foglalkoztatás – keletmagyarországi helyzetkép. In: Műhelytanulmányok 2004/20, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, p. 29.
6. Bonacich, Edna (1972): A Theory of Ethnic Antagonism: The Split Labor Market. American Sociological Review, Vol. 37, No. 5 (Oct. 1972), pp. 547–559.
7. Borjas G. J.(1996): Labour economics. McGraw - Hill, NewYork pp. 231–279.
8. Brubaker, Rogers (1998): Migrations of Ethnic Unmixing in the „New Europe”. International Migration Review, Vol. 32, No. 4 (Winter 1998), pp. 1047–1065.
9. Buchanan Mark (2003): Nexus, avagy kicsi a világ. Typotex, Budapest p. 236.
10. Contessi, S (2001): Geographical Patterns in the Location of FDI: Evidence from Central European Regions, Bocconi University, Milano. p. 33.
11. Dede Miklós – Demény András (1994): Kísérleti Fizika 2. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. p. 382.
12. Eleonore Kofman – Gillian Youngs (2003): Globalization: Theory and Practice. Continuum, p. 296.
13. ENSZ (2003): Trends in total migrants stock: 1960–2000. 2003 revision. p. 19.
14. Estélyi Krisztina – Keszegh Béla – Kovács Péter – Mikóczy Ilona (2006): Munkaerőmozgás a szlovák–magyar határ mentén. Fórum Társadalomtudományi Kutató Szemle VIII. évfolyam no.1. pp. 25–48.
15. Fazekas József – Hunčík Péter (2004): Magyarok Szlovákiában (1989–2004). Fórum Kisebbségkutató Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja-Dunaszerdahely p. 478.
16. Fercsik Rita (2008): Szülőföldről a hazába – és vissza? In: Szarka László – Kötél Emőke (szerk.): Határhelyzetek. Külhoni magyar egyetemisták peregrinus stratégiái a 21. század elején. Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium. pp. 124–138.
17. Fodor Gyula (2005): A beregszászi járás népességföldrajzi adottságai. – In: Czine K. szerk.: Kisközségtől az eurorégióig. Didakt Kft. Debrecen, pp. 101–112.
18. Friedman, Thomas L (2006): És mégis lapos a Föld: a XXI. század rövid története. HVG Könyvek, Budapest p. 390.

19. Gábrity Molnár Irén (2006): Migrációs folyamatok. In: Gábrity Molnár Irén – Ricz András (szerk.): Kistérségek életereje – Délvidéki fejlesztési lehetőségek. Szabadka, Regionális Tudományi Társaság. pp. 69–72.
20. Gábrity Molnár Irén (2008): A szerbiai emigráció fél évszázada. „Határtalan határok” jubileumi Nemzetközi Földrajzi Konferencia, Dobogókő. <http://gabritymolnariren.com/emigracio.pdf> (2009. november 15.) p.11.
21. Gallup, John Luke – Jeffrey Sachs D. – Andrew D. Mellinger (1999) "Geography and Economic Development." in Annual World Bank Conference on Development Economics 1998 (April), Washington, DC.:The World Bank: pp. 127–178., 1999. Reprinted in International Regional Science Review, 22(2): pp.179–232.
22. Gellérné Lukács Éva – Illés Sándor (2005) Migrációs politikák és jogharmonizáció. Budapest, KSH NKI Kutatási jelentései, 79., p. 121.
23. Gredelj, S. (2006): Virtuлни povratka „četrte” i „pete” generacije migranata. Filozofija i društvo. 29. sz. pp. 77–88.
24. Golubović, P – Marković Krstić, S. (2006): Kretanje stanovništva Vojvodine tokom XX i početkom XXI veka. Zbornik Matice srpske za društvene nauke. 121 sz. pp. 39–48.
25. Gödri Irén (2007): A kapcsolati tőke szerepe a magyarországi bevándorlásban. Kisebbségkutatás 16. évf. 4. szám pp. 699–727.
26. György Ottília (2009): Területi különbségek Románia központi régiójában. Területi különbségek Románia központi régiójában. Területi Statisztika 12. (49.) Évfolyam 6. szám pp. 647–656.
27. Habcsek László (1996): Népeség-előreszámítások, társadalmi-demográfiai előrebecslések. In: Klinger András (szerk.): Demográfia. Budapest, KSH – ELTE ÁJTK Statisztikai és Jogi Informatikai Tanszék. pp. 375–410.
28. Habcsek László (2004): A nemzetközi vándorlás hatása Magyarország népességének változására. Demográfia, 47. évf. pp. 300–320
29. Hamilton, Bob – Whalley, John, (1984). Efficiency and distributional implications of global restrictions on labour mobility: Calculations and policy implications, Journal of Development Economics, Elsevier, vol. 14 (1), pp. 61–75.
30. Hansen, N. (1977): Border Regions: a Critique of Spatial Theory and a European Case Studies, Annals of Regional Science, Vol 11, pp. 1–12.
31. Hansen, W. G. (1959). How accessibility shapes land use. Journal of the American Institute of Planners, 25(2), pp.73–76.
32. Hardi, T. – Mezei, I. (2003): A szlovák közigazgatás és területfejlesztés asszimetriái. In: Tér és Társadalom, 2003/4, MTA RKK, Pécs, pp. 126–154.
33. Hárd Ágnes (1998): A migráció, a munkaerőpiac és a szabályozás. Festschrift for Professor J. Kornai, KJK, Budapest, pp. 333–351.
34. Határon Túli Magyarok Hivatala (2006a): Jelentés az ausztriai magyarok helyzetéről. p. 16. (<http://www.hhrf.org/htm/?menuid=060202>; letöltés dátuma: 2009.12.18.)

35. Határon Túli Magyarok Hivatala (2006b): Jelentés az horvátországi magyarok helyzetéről. p. 24. (<http://www.hhrf.org/htmh/?menuid=060203>; letöltés dátuma: 2009.12.18.)
36. Határon Túli Magyarok Hivatala (2006c): Jelentés az szlovéniai magyarok helyzetéről. p. 22 (<http://www.hhrf.org/htmh/?menuid=060206>; letöltés dátuma: 2009.12.18.)
37. Hatton Timothy J. – Williamson Jeffrey G. (2005): *Global Migration and the World Economy: Two Centuries of Policy and Performance*, Mass.: MIT Press, Cambridge p. 488.
38. Heller Ágnes (1993): Ten theses on immigration, civilization, culture, human rights and „house-rules”. *International Framtider*. 3. évf. 2. sz. p. 39.
39. Horváth István (2004): Az erdélyi magyarság vándormozgalmi vesztesége 1987–2001. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion – RMDSZ Ügyvezető Elnökség, Kolozsvár 2004. pp. 61–91.
40. Illés Sándor (2008): Indirect estimation on the types of international elderly migration in Hungary, *Romanian Review on political Geography* Vol 8. No 1. pp. 55–63.
41. Illés Sándor – Kincses Áron (2008): Foreign Retired Migrants in Hungary In *Hungarian Statistical Review* No 12, Vol 86. pp. 88–111.
42. Illés Sándor – Kincses Áron (2009): Cirkuláció és migráció Magyarország nemzetközi vándormozgalmában, *Statistikai Szemle* 87. évfolyam: (7–8.szám) pp. 729–747.
43. Illés Sándor – Lukács Éva (2002): A személyek szabad áramlásának statisztikai szempontú vizsgálata In.: Illés Sándor – Lukács Éva (szerk.): *Migráció és statisztika*, KSH NKI Kutatási jelentések, 71. Budapest. pp. 13–51.
44. Illés Sándor – Michalkó Gábor (2005): Külföldiek a magyarországi ingatlanpiacon. *Kisebbség-kutatás*, 14. évf. 3. sz. pp. 345–352.
45. IOM (2003): *World migration 2003: managing migration – challenges and responses for people on the move*. International Organization for Migration. Genf. p. 400.
46. Iulia Traistaru – Peter Nijkamp – Laura Resmini (2002): *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, European Communities, pp. 456.
47. Izsák Éva (2003): Az állam klasszikus politikai földrajzi értelmezése. In.: *A globális világ politikai földrajza*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, pp. 40–67.
48. Karácsonyi Dávid – Kincses Áron (2010a): Ukrán állampolgárok Magyarországon: nemzeti összetartozás és gazdasági kényszer, *Területi Statisztika* 2010. 13. évf. 3.sz. pp. 334-349.
49. Karácsonyi Dávid – Kincses Áron (2010b): Az elvándorlás hatása a kárpátaljai magyarság helyzetére. *Földrajzi közlemények* 2010/1, szám (megjelenés alatt)
50. Kész Attila (2008): Kárpátaljai diplomás betelepülők az Észak-alföldi Régióban – Határhelyzetek. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, pp. 155–167.
51. Kincses Áron (2006): *Magyar állampolgárság megszerzése*, 2005. KSH Budapest, p. 9.
52. Kincses Áron (2008): Romanian citizens in Hungary, *Geographical Phorum – Geographical Studies and Environment Protection*, Year 7, No 7/2008, Craiova pp. 136–144.

53. Kincses Áron (2009): A Magyarországon élő külföldiek területi elhelyezkedése, 2006 Tér és Társadalom XXXIII. évf. 2009/1 pp. 119–131.
54. Kincses Áron – Takács Zoltán (2010): Szerb állampolgárok Magyarországon, Területi Statisztika 2010.13. évf. 2.sz. pp. 182–197.
55. Kis Tamás (2007): Demográfiai modellek és a migráció. Régió 18. évfolyam 2. szám, pp. 160–189.
56. Kocsis Károly, Bottlik Zsolt, Tátrai Patrik (2006): Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régiókban (1989-2002) – MTA FKI, Budapest p. 197.
57. Kovács Éva – Melegh Attila (2000): „Lehetett volna rosszabb is, mehetünk volna Amerikába is”: Vándorlástörténetek Erdély, Magyarország és Ausztria háromszögében. In: Sik Endre – Tóth Judit (szerk.): Diskurzusok a vándorlásról. Az MTA Politikai Tudományok Intézete Nemzetközi Migráció Kutatócsoport évkönyve, Budapest, 2000. pp. 93–152.
58. Központi Statisztikai Hivatal (2008): Demográfiai Évkönyv, 2007. Budapest, p. 191.
59. Krugman, P. (1998): What's new about the new economic geography? Oxford Review of Economic Policy. 14. évf. 2. sz. pp. 7–17.
60. Krugman P. – Venables, A. J. (1996): Integration, Spetialization, and Adjustment, European Economic Review, Vol. 40, pp. 959–968.
61. Kurtán Lajos (2005): A globalizált világról. In.: Perczel Gy. – Szabó Sz. (szerk.): Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanulmányok 1. Trefort Kiadó, Budapest, p. 245., pp. 177–188.
62. Laky Teréz – Hárs Ágnes – Linderné Eperjes Erzsébet – Bareto Jozefina – Habcicsek László – Tóth Pál Péter – Neuman László (2001): A munkaerő szabad áramlása – Magyarországról nézve. Európai Tűkör Műhelytanulmányok 80., Budapest, 2001.p. 185.
63. Marinović, I. – Bugarin, R. (2006): Migracione karakteristike stanovništva Vojvodine. Zbornik Matice srpske za društvene nauke. 121 sz. pp. 59–67.
64. Mezei, I. (2006): Chances of Hungarian-Slovak Cross-Border Relations. Discussion Paper no.49, Centre for Refional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Pécs, p. 76 ISBN 9639052582
65. Michalkó Gábor – Illés Sándor – Berényi István (2003): A turizmus és migráció kapcsolatrendszere. Tér és Társadalom, 17. évf. 4. sz. pp. 51–65.
66. Molnár D. István (2005): Migrációs tendenciák Ukrajnában a függetlenség kivívását követően – in: Süli-Zakar I. szerk.: „Tájak-Régiók-Települések”, Tisztelgés a 75 éves Enyedi György akadémikus előtt, Debrecen pp. 274–278.
67. Molnár József – Molnár D. István (2005): Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében – Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, p. 115.
68. Nađ, I. (2006): Nekoliko obeležja migracije vojvođanske elite. Zbornik Matice srpske za društvene nauke. 121 sz. pp. 445–456.
69. Nemes-Nagy József (1998): Tér a társadalomkutatásban – „Ember-Település-Régió” Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, p. 251.

70. Német Nándor – Csíte András – Jakobi Ákos (2009): Román állampolgárságú munkavállalók Magyarországon. *Területi Statisztika*, 12. (49.) évf. 6. szám pp. 615–627.
71. Nijkamp, P. (1998): *Moving Frontiers: a Local-global Perspective*, Vrije Universiteit of Amsterdam, Faculty of Business Administration and Econometrics, Research Memorandum no. 22. p. 22.
72. OECD SOPEMI (2009): *International migration outlook 2009*, Paris. p. 224.
73. Office of Immigration Statistics (2009): *Yearbook of Immigration Statistics 2008*. US Department of Homeland Security. p. 105.
74. Oláh Sándor (1996): Egy székely falu vendégmunkás potenciálja. In: Sik Endre – Tóth Judit (szerk.): *Jönnek? Mennek? Maradnak?* Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete – Nemzetközi Migráció Kutatócsoport, pp. 9–19.
75. Papademetriou D. G.(2006): *New Migration Thinking for a New Century*, Migration Policy Institute (MPI) p. 25.
76. Penev, G. (2006): Vojvođanske migracije tokom 1990-ih godina: više doseljenih, manje odseljenih. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*. 121 sz. pp. 77–84.
77. Pope, D. – Withers, G. (1994): Wage Effects of Immigration in Last Nineteenth Century Australia, in T. J. Hatton and J. G. Williamson, *Migration and the International Labour Market, 1850-1939*, London, Routledge, pp. 240–262.
78. Radovanović, M. (1998): Desrbizacija i albanizacija kosovsko-metohijske stare Srbije. *Arhiv za pravne i društvene nauke*. 84. évf. 3. sz. pp. 38–49.
79. Regényi Emil –Törzsök Erika (1998): Romániai menekültek Magyarországon 1988. In: Medve-tánc. *Jelentések a határokon túli magyar kisebbségek helyzetéről*. Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia. Budapest: ELTE, 1988. pp. 175–186.
80. Rédei Mária. (1998): A tőke, az áru és a munkaerő áramlása. In: *Migráció II*. KSH. Budapest. pp. 71–83.
81. Rédei Mária (2002): Nemzetközi migráció. In.: Bernek Á (szerk.): *A globális világ politikai földrajza*. NTK, Budapest. pp. 356–385.
82. Rédei Mária (2005): A nemzetközi vándorlás folyamatának irányítása. *Statisztikai Szemle*, 83. évf. 7. sz. pp. 662–680.
83. Rédei Mária (2007a): A Hallgatói mobilitás földrajza, *Földrajzi közlemények CXXXI. (LV.) kötet*, 4. sz. pp. 419–430.
84. Rédei Mária (2007b): *Mozgásban a világ, a nemzetközi migráció földrajza*, Eötvös Kiadó, Budapest p. 568.
85. Rédei Mária – Kincses Áron (2008): A szomszédból érkező migránsok hatása a hazai gazdasági és társadalmi különbségekre. *Közép Európai Közlemények, Geográfusok, regionalisták és történészek tudományos szemléje*. 1. évf. 1. szám. pp. 3–17.
86. Rédei Mária (2009): *Foreigners in Budapest*, In *Hungarian Statistical Review* No 13, Vol 87. pp. 31–49.

87. Sandu, Dumitru (2000): Migrația transnațională a românilor din perspectiva unui recensământ comunitar. *Sociologia Romaneasca* 2000. 3–4. sz. pp. 5–52.
88. Sik Endre – Czákó Ágnes (1994): Hálózati tőke a posztkommunista Magyarországon. *Mozgó Világ*, 6. sz., pp. 17–25.
89. Sik Endre (1999): Migrációs potenciál a mai Magyarországon In.: A munkaerő migrációja és az Európai Unió, *Európai Tükör*, 61 szám. pp. 93–118.
90. Szalma József (2001): Migráció, kisebbségi jogok, nemzetközi jogszabályok. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa (szerk.): *Fészekhagyó vajdaságok*. Szabadka, Magyarságkutató Tudományos Társaság. pp. 77–88.
91. Szónoki Miklósné Ancsin Gabriella (2001): A jugoszláv működő tőke a Dél-alföldön. Szeged, FÁROSZ Nyomda. pp. 18–30.
92. Tóth Géza – Kincses Áron (2007): Elérhetőségi modellek. *Tér és Társadalom XXI.:(3.szám)* pp. 51–87.
93. Tóth Géza – Kincses Áron (2010): A hazánkba bevándorlók területi elhelyezkedésének vizsgálata. *Tér és Társadalom XXXIII. évf. 2010/2 (megjelenés alatt)*
94. Tóth Judit (1991): Az európai migráció kérdőjelei. *Európa Fórum*, 1991, I. köt., 3. sz., pp. 92–96.
95. Tóth Pál Péter (1997): Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon. Budapest: Püski Kiadó p. 238.
96. Tóth Pál Péter (2001): Jugoszláviából Magyarországra. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa (szerk.): *Fészekhagyó vajdaságok*. Szabadka, Magyarságkutató Tudományos Társaság. pp. 251–269.
97. Tóth Pál Péter (2002): Nemzetközi vándorlás – Magyarország (1990-2000). Készült a Népességi Kormánybizottság Migrációs Bizottsága 2002. programja keretében. p. 16.
98. Tóth Pál Péter (2005): A szomszédos országokból bevándorlók lakóhelyi és kulturális jellemzői, *Korfa* 2005/2-3, KSH, NKI pp. 3–7.
99. Van Geenhuizen, M. – Ratti, R (2001): *Gaining Advantage from Open Borders. An active Space for Regional Development*, Ashgate, Aldershot. p. 398.
100. Williamson Jeffrey G (2006): *Global Migration, Finance and Development*, Vol 43, No3. p. 11.
101. World Bank (2005): *Ukraine: Poverty Assessment, Poverty and Inequality in a Growing Economy* Washington D. C. p. 91.
102. World Bank (2008): *Migration and Remittances Factbook 2008*, Washington D. C. p. 220.

1. ábra	: Az USA külföldön született népessége a születés régiója szerint, 1960–2008	14
2. ábra	: A külföldön születettek arányai az alacsony képzettségű munkaerő között egyes országokban, 2006	15
3. ábra	: A külföldi és a külföldön született népesség arányai egyes országokban, 2006	16
4. ábra	: A tíz legnagyobb küldőország a teljes külföldi lakosság %-ában Csehországban, Magyarországon és Lengyelországban	18
5. ábra	: Az 1000 lakosra jutó külföldiek száma az átlagos adóalap (Ft) függvényében kistérségenként, 2008. január 1.	26
6. ábra	: Az 1000 lakosra jutó külföldiek számának az átlagos adóalapból számolt trendtől való relatív eltérései kistérségenként, 2008. január 1.	27
7. ábra	: Külföldi állampolgárok 100 lakosra eső száma kistérségenként	28
8. ábra	: Népesség arányai kistérségenként, 2008. január 1.	28
9. ábra	: A külföldi és a lakónépességszám logaritmusának kistérségi adatai, 2008. január 1.	32
10. ábra	: Az állampolgárságok szerinti koncentrációk (r)	34
11. ábra	: Magyar és külföldi állampolgárok betöltött korévek szerinti megoszlása, 2001–2008. január 1.	35
12. ábra	: Külföldiek betöltött korévek szerinti megoszlása állampolgárság-csoportok szerint, 2008. január 1.	36
13. ábra	: Külföldiek betöltött korévek szerinti megoszlása főbb országok szerint, 2008. január 1.	36
14. ábra	: Lakónépesség átlagéletkora kistérségenként	37
15. ábra	: Külföldi népesség átlagéletkora kistérségenként	37
16. ábra	: A külföldi népesség hatása a lakónépesség átlagéletkorára (években), 2008. január 1.	38
17. ábra	: A teljes eltarthatósági ráta relatív változásai a külföldiek miatt (%), 2008. január 1.	40
18. ábra	: A 18–X éves lakónépesség az elvándorlás helye és iskolai végzettség szerint, 2008. január 1.	41
19. ábra	: A 18–X éves lakónépesség főbb állampolgárságok és iskolai végzettség szerint, 2008. január 1.	42
20. ábra	: Közép és felsőfokú végzettségű külföldiek diszkrepancia indexe, 2008. január 1.	43
21. ábra	: 100 adófizetőre jutó külföldi adófizetők száma	44
22. ábra	: Külföldiek 100 lakosra vonatkozó aránya kerületekenként, 2008. január 1.	49
23. ábra	: Budapesten tartózkodó külföldi állampolgárok arányai, 2008. január 1.	50
24. ábra	: Külföldi népesség átlagéletkora kerületekenként, 2008. január 1.	51
25. ábra	: Felsőfokú végzettségű külföldiek aránya (18–X), 2008.	52
26. ábra	: Adófizetők aránya a külföldiek között (%), 2007.	53
27. ábra	: Külföldi állampolgárok foglalkozási főcsoportok szerint, 2008. január 1.	55
28. ábra	: Magyarországon élő román állampolgárok az elvándorlás települése szerint	64
29. ábra	: Magyarországon élő román állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint	65
30. ábra	: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó román állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.	67
31. ábra	: Magyarországon tartózkodó román állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.	67
32. ábra	: Magyarországon élő ukrán állampolgárok az elvándorlás települése szerint Kárpátalján	70
33. ábra	: Magyarországon élő ukrán állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint	71
34. ábra	: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.	74
35. ábra	: Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.	75
36. ábra	: Magyarországon élő szerb állampolgárok az eredeti szerb települések szerint	78
37. ábra	: Magyarországon élő szerb állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint	79
38. ábra	: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.	81
39. ábra	: Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.	81
40. ábra	: Magyarországon élő szlovák állampolgárok az elvándorlás települése szerint	85
41. ábra	: Magyarországon élő szlovák állampolgárok a jelenlegi magyar települések szerint	85
42. ábra	: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.	87
43. ábra	: Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.	88
44. ábra	: Magyarországon élő osztrák állampolgárok az elvándorlás régiója szerint	89
45. ábra	: Magyarországon élő osztrák állampolgárok a jelenlegi magyar megyék szerint	90
46. ábra	: 18 éven felüli Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok a területi osztályozások és az iskolai végzettségek szerint, 2008. január 1.	91
47. ábra	: Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok területi osztályozások és korcsoportok szerint, 2008. január 1.	92
48. ábra	: Magyarországon élő horvát állampolgárok az elvándorlás régiója szerint	93
49. ábra	: Magyarországon élő horvát állampolgárok a jelenlegi magyar megyék szerint	93
50. ábra	: Magyarországon élő szlovén állampolgárok az elvándorlás régiója szerint	94
51. ábra	: Magyarországon élő szlovén állampolgárok a jelenlegi magyar megyék szerint	94
52. ábra	: Szomszédos országokból Magyarországra irányuló vándorlások NUTS3 szinten, 2001. január 1.	96
53. ábra	: Szomszédos országokból Magyarországra irányuló vándorlások NUTS3 szinten, 2008. január 1.	96
54. ábra	: Területi kapcsolatok a forrás és cél régiók között	103
55. ábra	: Külföldi állampolgárok elérhetőségi potenciálja Magyarországon	106
56. ábra	: Központok és összekötők	109
57. ábra	: Véletlen és skálafüggetlen hálózatok	110
58. ábra	: Magyar települések Kárpát-medencei migrációs települési kapcsolatainak a száma	112
59. ábra	: A román-magyar migrációban érintett magyar települések foksám-eloszlása, 2008. január 1.	113
60. ábra	: A skálafüggetlen hálózat születése	114

Táblajegyzék

1. táblázat : A hazautalások mértéke a fogadó országok szerint, 2001–2008.....	9
2. táblázat : A lakosság és a migránsok állománya földrészek szerint, 2003.....	17
3. táblázat : Összefoglaló adatok.....	23
4. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa szerint (január 1.).....	24
5. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa, földrésze és települési jogállások szerint, 2001. január 1.....	25
6. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldiek az állampolgárság országa, földrésze és települési jogállások szerint, 2008. január 1.....	25
7. táblázat : Eltartottsági ráták főbb külföldi állampolgárságok szerint, 2008. január 1.....	39
8. táblázat : Diszkrepancia indexek.....	43
9. táblázat : Külföldi adófizetők, 2007.....	45
10. táblázat : Az aktív népesség foglalkozási főcsoportok szerinti arányai.....	46
11. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok foglalkozási főcsoportok és földrészek szerint, 2008. január 1.....	46
12. táblázat : Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok foglalkozási főcsoportok és főbb állampolgárságok szerint, 2008. január 1.....	47
13. táblázat : Külföldiek átlagéletkora Budapesten.....	51
14. táblázat : Pest megye külföldi lakosságának vizsgálata, 2008. január 1.....	54
15. táblázat : Az ukrán határ közeli kistérségek adatai, 2008. január 1.....	56
16. táblázat : Román határ közeli kistérségek adatai, 2008. január 1.....	57
17. táblázat : Szerb határ közeli kistérségek adatai, 2008. január 1.....	57
18. táblázat : Balaton közeli kistérségek adatai, 2008. január 1.....	58
19. táblázat : A Magyarországon tartózkodó román állampolgárok eredeti román megye-csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.....	66
20. táblázat : A Magyarországon tartózkodó román állampolgárok jelenlegi magyar megye-csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.....	66
21. táblázat : A Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok megoszlása az eredeti ukrán területi csoportok szerinti, 2008. január 1.....	73
22. táblázat : A Magyarországon tartózkodó ukrán állampolgárok megoszlása a jelenlegi magyar területi csoportok szerinti, 2008. január 1.....	73
23. táblázat : A Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok eredeti szerb területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.....	80
24. táblázat : A Magyarországon tartózkodó szerb állampolgárok jelenlegi magyar területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.....	80
25. táblázat : A Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok eredeti szlovák területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.....	87
26. táblázat : A Magyarországon tartózkodó szlovák állampolgárok jelenlegi magyar területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.....	87
27. táblázat : A Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok eredeti osztrák területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.....	91
28. táblázat : A Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok jelenlegi magyar területi csoportok szerinti megoszlása, 2008. január 1.....	91
29. táblázat : A Magyarországra vándorlás hatásai a születési terület népességszámára 2001 és 2008 között.....	97
30. táblázat : A nagyobb magyar lélekszámmal rendelkező területek magyar etnikumú népességének relatív csökkenése a Magyarországra tartó migráció miatt 2001-től 2008-ig.....	100
31. táblázat : A jelentősebb migrációs áramlások arányai (%), 2001. január 1.....	102
32. táblázat : A jelentősebb migrációs áramlások arányai (%), 2008. január 1.....	102
33. táblázat : Az állományi és áramlási migrációs adatok korrelációs együtthatói, 2001–2007.....	105
34. táblázat : Migrációs települési fókusz-eloszlások illeszkedése a skálafüggetlen topológiához állampolgárságok szerint (R^2).....	114